

ГРИГОРИЙ ПЕТРОВЪ

МЕЧТАНИЯ И ЖИВОТЪ

III. Сждбата на идеалиста

Отъ петнадесето руско издание

Преводъ и редакция на
Д. БОЖКОВЪ

Цена 25 лева

1934

ГРИГОРИЙ ПЕТРОВЪ

МЕЧТАНИЯ И ЖИВОТЪ

III. Сждбата на идеалиста

Отъ петнадесето руско издание

Преводъ и редакция на
Д. БОЖКОВЪ

София, Печатница „Гладстонъ“, 1934

Печатница „Гладстонъ“, София, 1934

Бележка отъ преводача

По независими отъ мене причини, тая трета и последна часть отъ „Мечтания и животъ“, въ които художествено сж изложени мечтанията и живота на самия авторъ въ разцвѣта на неговитѣ младини и на неговия голѣмъ идеализъмъ, се пуца на български съ малко закъснение. Преводътъ е готовъ отъ две години, но въ него имаше да се внесатъ нѣкои редакционни оправки, което можѣ да стане едва сега, следъ като се намѣриха материалитѣ за тия оправки.

Да се има предъ видъ, че всички случаи, които сж изложени въ „Сждбата на идеалиста“ (Иванъ Постниковъ) сж действителни и Григорий Петровъ ги е изживѣлъ лично. Въ тѣхното предаване нѣма почти никакво преувеличаване. Отъ тукъ се разбира, до колко „Мечтания и животъ“ е автентична автобиография на самия Григорий Петровъ отъ ученическитѣ му години до 1907 година, когато по заповѣдъ на руския царъ той бѣ лишенъ отъ свещеническо звание и *умрѣ* за своитѣ мечтания като свещеникъ.

Значението на книгата „Мечания и животъ“ именно като автобиография на Григорий Петровъ е повече подчертано въ предговора къмъ нейната I часть.

Д. Божковъ

Никодимъ

Отецъ Иванъ Постниковъ бѣ получилъ нови книги и ги разглеждаше. По тоя случай бѣ се заседѣлъ до късно презъ нощъта. Наближаваше дванадесетъ часа. Всички бѣха заспали. Готвѣше се да си легне и той, но въ това време нѣкой позвѣня нерешително, като да казваше :

— Ако ми отворите, добре. Ако не ме пустнете, здраве! Съзнавамъ, че сега не е време за гости.

О. Иванъ се очуди и даже малко се обезпокои :

— Кой ли звѣни по туй време и какво ли се е случило ?

Той не искаше да събужда слугинята. Стана самъ и трѣгна къмъ вратата. Полуотвори и още повече се зачуди. Чакаше директорътъ на психиатрическата болница, докторъ съ име на голѣмъ ученъ.

— Приемате ли по това време посещения? попита докторътъ. Нѣма ли да ме изгоните?

— Моля ви се, каза о. Иванъ, и разтвори вратата.

— Извинете, че ида толкозъ късно, извиняваше се докторътъ. Азъ имамъ важна

лична работа при васъ и то такава, за която смѣтамъ, че е по-добре да дойда ноше. Надѣвамъ се, като ме изслушате, ще ме извините, че идвамъ така късно да ви безпокоя.

О. Иванъ прие доктора въ кабинета си.

— Идвамъ при васъ ноше, почна докторътъ, както Никодимъ ходилъ при Христа и то пакъ по сжщата причина: да не ме видятъ хората. И съ сжщата мжка на душата си, като Никодима, съ въпроси на вѣрата. Въ последно време съмъ измжчванъ отъ религиозни мисли. Блъскамъ си главата, блъскамъ и нищо не мога да разбера. Искахъ на нѣколко пжти да дойда при васъ, но не се решавахъ: стѣснявамъ се. Мислѣхъ си, какъ азъ, ученъ човѣкъ, свободомислящъ още, ще отида при свещеникъ за разговоръ по вѣрата. Какво ще помислятъ за мене приятели и познати?

— Чуденъ е човѣкъ понѣкога, обърна се докторътъ къмъ о. Иванъ, да пиянствува, по цѣли ноши да играе на карти, или на комаръ, да убива времето си въ лоши компании, не е срамно, а да отвори дума за Бога това е срамно, стѣснително. Бои се, да не му се смѣятъ. Ето затова и азъ идвамъ при васъ, ноше, никой да не ме види. Работата е, че и азъ, както казалъ Исусъ на Никодима, на себе си изпитахъ какво значи човѣкъ да се роди втори пжтъ, т. е. да се роди духовно, да почне новъ вжтрешенъ животъ, друго яче да мисли и чувствува, къмъ нови цели да се стреми.

Никога по-рано азъ не съмъ се занимавалъ съ това. Мисль не е ми минавала дори. И ако нѣкой преди една година ми бѣше казалъ, че съ мене е възможна подобна промѣна, азъ бихъ му се изсмѣлъ въ очитѣ. А ето че излѣзе, както е казано въ сжщата беседа на Исуса Христа съ Никодима: „Духътъ диша, гдето иска, чувашъ му гласътъ, а не знаешъ отъ кжде идва и кжде отива; тѣй бива съ всѣкиго, който е роденъ отъ Духа“.

* * *

— Виждате ли какъ сега азъ зная евангелието, каза усмихнатъ докторътъ, а до скоро азъ не го знаяхъ и не желаехъ да го зная. Това, което стана съ мене, стана съвсемъ неочаквано. Не знамъ, помните ли, преди нѣколко месеца вие бѣхте у председателя на нашия окръженъ сждъ.

— У Андрея Тодоровъ ли? прекъсна го о. Иванъ. Много добре помня. Той бѣше тогава боленъ, нервитѣ му бѣха разстроени и азъ нѣколко пжти го посетихъ.

— Да, да, продължи докторътъ. Именно тамъ, при едно ваше посещение, и то когато излизахте отъ кжщи, азъ ви срещнахъ. Да си призная, вашето посещение у господина Тодорова много ме очуди. Господинъ Тодоровъ, както всѣки знае, е човѣкъ съ необикновенъ умъ и рѣдки дарби, съединени съ всестранно и дълбоко образование.

— „Какво прави тукъ свещеникъ? ре-

кохъ си азъ. Какво общо може да има единъ Тодоровъ съ поповетъ?“

— Извинете, драгий о. Иване, обърна се докторътъ къмъ домакина. Говоря ви откровенно, като на изповѣдь. Вие си излѣзохте, а азъ се смѣя и питамъ: „Господинъ Тодоровъ, по какъвъ случай тая черна птица е кацнала у васъ? Да не сте намислили да умирате? Не бързайте! Скоро ще ви излѣкуваме и вие пакъ ще ни пленявате съ вашитѣ божествени и сладки речи въ сжда.“

— Не мисля да умирамъ, а искамъ да живѣя, спокойно отвърна Андрея Тодоровъ. Затова и бѣхъ повикалъ свещеника. О. Иванъ има особени дарби. Неговото слово е сжщински балсамъ за душата: И азъ лѣкувамъ своитѣ нерви чрезъ него. Вие ми помагате съ своитѣ душеве и съ бромъ, а той — съ своитѣ беседи.

— Вие се шегувате, господинъ Тодоровъ, казвамъ. Сигурно по нѣкаква работа сте повикали свещеника.

— Разбира се, по работа: та това нима не е работа, да успокоишъ човѣка? все така сериозно продължи господинъ Тодоровъ. Защо ме гледате така? Чудите ли ми се? Нѣма нищо за чудене: азъ съмъ вѣрващъ човѣкъ. И беседитѣ на тая почва ми действуватъ много успокоително. Азъ си почивамъ при тѣхъ. Струва ми се тогава, че азъ си привързвамъ криле, хвърквамъ и се дигамъ надъ тоя смраденъ, задушенъ и

опушенъ въздухъ, който тукъ дишаме, и леко хвърча въ чиста и свѣтла атмосфера.

Думитѣ на господинъ Тодоровъ и особено неговиятъ гласъ, тонътъ му, изражението на лицето му сериозно ме заинтересуваха. Ние седнахме единъ срещу другъ и вмѣсто за медицина и лѣкарства започнахме да говоримъ за Бога.

* * *

— Какъ вие си представлявате Бога? попитахъ азъ.

— Азъ съмъ юристъ и, може би, това се отразява на моитѣ разбирания, съ една слаба и свѣнлива усмивка отговори Андрей Тодоровъ. Азъ си представявамъ Бога като свидетелъ. Свидетелъ на всичкитѣ наши дѣла, мисли и желанія. Той всичко вижда, на всичко гледа съ своето чисто и праведно око. Когато азъ искамъ да направя нѣщо, или почвамъ да мисля нѣщо, азъ си казвамъ: „А ти помнишъ ли кой е при тебе? Чувствуваешъ ли, какъ той ще погледне на това? Нали единъ день все ще трѣбва да се представишъ предъ него, очи въ очи, и какъ тогава ще погледнешъ свѣтлото лице на Свидетеля на твоя животъ?”

— И да ви кажа, това ме е въздържало отъ много и много нѣща, а въ това, което е добро, хубаво и честно, разбира се, ме е насърдчавало. Азъ чувствувамъ тогава, че Свидетельтъ на моята душа ме гледа съ любовъ и това ми дава сили, бодро да

дамъ сърдцето си въ живота за служба на хората.

— Думитѣ на Андрей Тодоровъ ме поразиха, продължи докторътъ. „Богъ-свидетель. Свидетель на всичкия ми външенъ и вътрешенъ животъ“, това е умно казано, помислихъ си азъ. Едно само не разбирамъ: нима Андрей Тодоровъ вѣрва въ задгробния животъ, вѣрва че сж възможни нѣ какви смѣтки и възмездия следъ смъртъта? Азъ изказахъ най-откровенно своето недоумение предъ него.

* * *

— Представете си, азъ вѣрвамъ въ задгробния животъ, все така спокойно и сериозно, съ твърдъ тонъ каза той.

— Т. е. какъ? прекъснахъ го азъ. Вѣрвате, че следъ смъртъта ще се слѣдете съ цѣлата природа? Ще се съедините отново съ онова общо начало, отъ което временно като личностъ, сте се отдѣлили?

— Това е пантеизъмъ, отговори ми моятъ пациентъ, а азъ вѣрвамъ въ личното безсмъртие, вѣрвамъ че азъ ще сжществувамъ именно като рабъ Божий, Андрей, и вашъ покоренъ слуга. Но тѣлесно, разбира се, а духовно.

— Не може да бжде, усъмнихъ се азъ.

— Увѣрявамъ ви.

Чудно, свихъ азъ рамене.

— А споредъ мене, по-чудно би било, ако не бѣше така, почна да се разгорещява

Андрей Тодоровъ. Съгласете се, че да си представляваме човѣка, съ неговитѣ мисли чувства и мечти, съ неговата поезия, изкуство и философия само като проявление на една материя, това би било тѣй грубо и нелогично. Духътъ на човѣка е толкозъ великъ и тѣй възвишенъ, че не може да се побере въ рамкитѣ само на едната материя. Поне азъ не мога да допусна и да се съглася, че духътъ и материята сж едно и сжщо нѣщо. А веднѣжъ приемешъ обратното, т. е., че духътъ и материята не сж едно и сжщо нѣщо, трѣбва да приемешъ и останалото. Нима духътъ на човѣка съ неговиятъ блѣсъкъ и неговата свѣтлина, запалена очевидно отъ една висша ржка, може туку-така изведнѣжъ да изгасне? Човѣшкиятъ духъ е издигнатъ на такава висота, изъ такива свѣтли сили е изтъканъ, създаденъ е отъ такъвъ цененъ материалъ и всичко това да бжде запалено само за единъ краткъкъ мигъ, а следъ това смъртъта да духне и като димъ да изчезне за винаги! Това не може да бжде. Материята, частицитѣ на тѣлото и тѣ не се унищожаватъ следъ смъртъта, минаватъ отъ една форма въ друга, а духътъ, който е много по-възвишенъ и по-съвършенъ отъ кое да е тѣло, туку-така да се унищожжи? Такова унищожение за мене е по-недопустимо отколкото по-нататъшното сществуване на човѣшката личностъ и следъ гроба.

— Думитѣ на Андрея Тодоровъ и не-

говитѣ твърди убеждения ме завладѣха безъ да искамъ, разказваше по-нататкъ докторътъ за своята беседа. Азъ вече горещо се заинтересувахъ отъ зачекнатитѣ въпроси, които по-рано съмъ смѣталъ решени за мене, т. е., забравени. Азъ спорѣхъ възразявахъ, питахъ отъ своя страна, съгласявахъ се.

* * *

— Та нима и въ вѣчнитѣ? мъжи, и въ наградитѣ задъ гроба вѣрвате, скочихъ азъ отъ стола и се доближихъ до самъ него.

— Андрей Тодоровъ ме изгледа отъ долу до горе, а после извърна очи, вгледа се нѣкъде нагоре къмъ тавана и почна:

— Ето какво ще ви кажа азъ. Азъ не съмъ богословъ и съ догми никога не съмъ се занимавалъ. Катихизисъ съмъ училъ много отдавна, но съмъ го училъ и тогава слабо. Училъ съмъ го наизустъ като папагалъ, безъ да разбирамъ нѣщо. Ще ви говоря просто. Азъ вѣрвамъ, четѣлото е рамка за човѣка, до като той е живъ и до известна степенъ ограничава неговия духъ. Следъ смъртта тая рамка се счулва и духътъ добива голѣма изтънченостъ, става тъй да се каже по-прозорливъ и по-проницателенъ.

И ето, азъ се представлявамъ следъ смъртта, такъвъ духъ, и предъ мене е разгнната голѣма карта. Тия карта е полето на човѣшкия животъ. На нея, на едно мѣсто сж струпани хиляди и милиони хора,

на други мѣста тукъ тамъ сж разхвърлени, отдѣлни точки, трети сж голи пушинаци.

По картата се извиватъ рѣки, рѣкички, вадички. Изъ земята шуртятъ извори, бликатъ води сжщо така и отъ канари и планини. Тия рѣкички и вадички, извори и води се сливатъ заедно, събиратъ се и се вливатъ въ морето, а тукъ тамъ пакъ започватъ отново да извираатъ изъ земята. Едни отъ тѣхъ сж чисти, живи, жизненосни. Дето се яватъ, тамъ започва животъ: пониква тревица, пѣсцитѣ се покриватъ съ зеленина, пустинитѣ ставатъ градини. Други носятъ зарази, болести, гибель и смъртъ. Подкопаватъ брѣгове и събарятъ кжщи, образуватъ водовъртежи и давятъ хората, отдѣлятъ отъ се-

бе си вредоносни мъгли и носятъ за пиене отровна, заразена вода.

Всички тия черни ленти на картата, всички тия рѣки, рѣкички, вадички и извори—всичко това е животътъ, или по-право дейтелността на отдѣлнитѣ хора. Дългитѣ и голѣми ленти — широкитѣ и дълбоки рѣки—това е животътъ на великитѣ хора, които сж имали голѣмо влияние на човѣчеството и сж оставили върху него дълбоки следи. Малкитѣ ленти е животътъ на малкитѣ като насъ хора. Гледамъ азъ на тая карта съ просвѣтена душа и виждамъ тамъ своята черта. Виждамъ и всичко, което тя е оставила следъ себе си: кого е замъглила, кого е заразила съ отрова, кого е завлѣкла въ водовъртежа, на кого дома подровила. Виждамъ всичко това и съзнавамъ, че то вече е непоправимо. Съзнавамъ непоправимостъта и се мжча. Разбралъ съмъ скверното въ своя животъ, почувствувалъ съмъ всички причинени отъ мене вреди на човѣчеството, и съ нищо не мога да го поправа. Сторено е веднѣжъ и не може да се поправи. Вписано е, не се изтрива. Пуснатъ е огънятъ и не можешъ самъ да го изгасишъ. Съгласете се, че такава едно състояние е ужасно.

Вие знаете картината отъ Репина, изложена въ московската Третьковска галерия „Иванъ Грозний надъ трупа на убития отъ него собственъ синъ“. — Какъвъ ужасъ се чете по лицето на бащата-убиецъ! Какво

отчаяние! При едно умопомрачение, въ безумния си гнѣвъ нещастниятъ баща убива сина си. Убива го и следъ това се опомня. Хвърля се върху трупа, плаче, прегръща го, цѣлува го, но вече е късно. Не може да се помогне. Каква мъжа! Какви страдания! Какво не би далъ той, за да се върне изгубеното. Но да се върне е невъзможно: стореното е безвъзвратно.

Тѣй и ние следъ гроба, надъ гроба на своя животъ! Животътъ е къмъ край и колко убийства сж извършени! Убивани сж мечти, настроения, убивала се е съвестъ и душа, убивалъ се е Богъ въ душата, отново, като на Голгота, се е разпъвалъ Христосъ въ сърдцето. А отъ друга страна, на сжщата карта на живота азъ виждамъ какъ ту тукъ, ту тамъ, моята вадичка едни е напоила, други освѣжила и на трети е помогнала да пренесатъ тежкия си товаръ на отвѣдния брѣгъ. Азъ виждамъ всичко това и още много друго отъ тоя родъ, менъ ми става радостно и свѣтло, моятъ духъ изпитва чувство на удовлетворение и въторгъ. Нима това не е разбрано? Не разбрано щѣше да бжде противното, ако всичко това не бѣше така, ако нѣмаше нищо такова.

* * *

— Думитѣ на Андрей Тодоровъ направиха цѣлъ превратъ въ мене. Азъ видѣхъ, че въпроситѣ на вѣрата не само, че не бѣха решени за мене, но че азъ не бѣхъ и пристжп-

валъ къмъ тѣхното разрешение. Подържалъ съмъ ги въ ржка, повъртялъ съмъ ги и, като не съмъ разбралъ възвишения имъ смисълъ, оставилъ съмъ ги на страна и съмъ ги нарекълъ „глупости“.

А излиза, че тия „глупости“ иматъ дълбокъ и възвишенъ смисълъ. Тогава на другия день вече азъ самъ заговорихъ съ Андрея Тодоровъ за религията. Събуди се въ мене вече силенъ интересъ, но нѣмахъ още никакви ржководни начала. Даже, ако щете, азъ не знаяхъ още какво искахъ: да намѣря вѣра, или да защита своето невѣрие, да убедя или да бжда убеденъ. Азъ чувствувахъ само, че моето спокойствие и моето равнодушие сж нарушени, че азъ вече не мога да остана на прага, а трѣбва да продължа по-нататкъ. И ние дълго и не веднѣжъ по цѣли часове сме беседвали съ Андрея Тодоровъ. Дойдохме до личността на Исуса Христа, до неговото Богочовѣчество: човѣкъ ли е той, или Богочовѣкъ?

— Ние все неправилно поставяме тоя въпросъ, казва ми господинъ Тодоровъ. Решаваме го неправилно. Споримъ за заключението безъ да имаме предпоставкитѣ. Провѣряваме сумата, сбора, безъ да знаемъ събираемитѣ, цифритѣ или даннитѣ на събирането. Въ детинство ние ги вземаме отъ възрастнитѣ на вѣра. Както ни казватъ, тъй вѣрваме. И има хора, които запазватъ тая вѣра така до края на живота си. Ша-

стливци! „Блажени сж, които не сж видѣли, но вѣрватъ“, казалъ за тѣхъ самъ Спасителтъ. Но не всички могатъ така да вѣрватъ. Въ повечото отъ насъ животътъ раздрусва тая вѣра, събаря я и разваля нашето спокойствие. Душата, като Тома, иска да сложи прѣстъ въ раната и сама да се убеди. И евангелието дава срѣдство за това. Че Исусъ Христосъ е синъ Божи, Богочовѣкъ, това е заключение, сума, сборъ на нашата вѣра. Отъ какво? Ето тукъ е въпросътъ. Тукъ е и решението. Натанаилъ не вѣрвалъ, че Филипъ намѣрилъ Христа-Месия.

— Може ли нѣщо добро да излѣзе отъ Назаретъ, казалъ той.

— Иди и вижъ! отговорилъ Филипъ.

Натанаилъ отишелъ при Исуса и не можалъ да не извика:

— Учителю, ти си Синъ Божи, ти си Царь Израилевъ!

Самарянката не знаяла кой стои предъ нея при кладенеца, а, когато Исусъ ѝ казалъ нѣколко думи, тя вникнала въ силата и въ смисъла на тия думи и разбрала, че има работа съ необикновенъ човѣкъ. Отишла и казала на своитѣ съселени. Последнитѣ придумали Исуса да остане въ тѣхното село за нѣколко дена. Христосъ прекаралъ тамъ два дена, поучавалъ самарянитѣ и мнозина отъ тѣхъ, казва се въ евангелието, повѣрвали въ него.

— Повѣрвахме, не защото ти ни каза,

обяснявали тѣ на самарянката, а защото сами *чухме*.

Още по-добре това се вижда отъ примѣра на самитѣ апостоли. Исусъ имъ проповѣдва и предъ очитѣ имъ върши дѣла на милосърдие, прави чудеса. Ученицитѣ виждатъ това и слушатъ.

Тѣ получаватъ впечатления едно следъ друго. Впечатленията се трупатъ, събиратъ се заедно, образуватъ едно цѣло. Какво? Ученицитѣ го опредѣлятъ ясно.

— За кого вие ме смѣтате? пита ги Исусъ следъ като дълго време вече сж общували съ него.

— Ти си Христосъ, Синъ на Живия Богъ! убеденъ, отъ името на всички ученици, отговаря Симонъ Петъръ.

— Заключение, основано на опитъ, добави Андрей Тодоровъ. Край на дългъ пжтъ. Ако и вие искате да бждете убедени въ заключението, минете чрезъ предпоставкитѣ, прекарайте презъ душата си всичко, което е говорилъ Христосъ, прочувствайте цѣлия му животъ и тогава, ако искате, питайте:

— Кой е той?

Само че тогава въпросътъ ще бжде излишенъ. Въ душата ви отговорътъ ще се даде самъ по себе си, отговорътъ на апостолитѣ:

— Ти си Христосъ, Синъ на Живия Богъ!

* * *

— Следъ тоя разговоръ азъ седнахъ надъ евангелието, продължи докторътъ. Четохъ много, но още повече мислѣхъ надъ четеното. Явяваха се нови въпроси, раждаха се нови мисли. Вѣра нѣмахъ и още нѣмамъ, не ми се иска да вѣрвамъ. Струва ми се, че не съмъ далечъ отъ вѣрата, че ето тя е тука, близко до мене, но все още не е въ мене.

„Вѣрвамъ, Господи, помогни на моето невѣрие!“

— Моятъ първи учителъ, Андрей Тодоровъ, вече бѣ недостатъченъ за мене.

— Не може човѣкъ да ви стигне! шегуваше се той.

Почнахъ да търся другъ ръководителъ. Андрей Тодоровъ самъ ми обърна вниманието на васъ. Той ми каза:

— Азъ, като Дантевия Вергилий, ви извадихъ отъ ада на невѣрието, помогнахъ ви да минете презъ чистилицето на съмненията и ви доведохъ до вратитѣ на свѣтлия рай, на свѣтлата вѣра. Да ви водя по-нататкъ не се наемамъ. Потърсете другъ, който да бжде вашата Беатриче.

— Идете най-добре при о. Ивана.

И ето, азъ съмъ при васъ съ всички съмнения, недоумения и колебания. Нѣма ли да ме изгоните? Нѣма ли да ми се разсърдите, че съмъ дошелъ ноше? Дене имамъ работа, заетъ съмъ съсъ служба, а ноше, когато трѣбва да си почина, душата ми не е спокойна.

* * *

О. Иванъ Постниковъ бѣ силно заинтересованъ отъ всичко това, което му разказа неговиятъ нощенъ посетителъ. Той забрави, че е късно, забрави умората си. Бѣ готовъ да разговаря до сутринята.

Забрави за ненавременното си посещение и докторътъ. Той се приближи до о. Ивана и почна да го бомбардира съ въпроси:

— Да ви кажа, о. Иване, моитѣ разговори съ Андрей Тодоровъ съвсемъ ме промѣниха. Много работи сега ми се представляватъ въ друга свѣтлина, сжщо като, че по-рано азъ съмъ стоялъ на главата си, съ краката нагоре, и съмъ виждалъ всичко наопаки, въ обратенъ смисълъ, а сега съмъ изправенъ на краката си и го виждамъ въ сжщинския му видъ. Цѣлъ превратъ въ живота ми. Много отъ старото ми стана отвратително, поиска ми се нѣщо ново, хубаво, свѣтло. Азъ разбирамъ сега какво е това покаяние и искамъ да се покая, но, простете не разбирамъ тукъ едно: защо е тая задължителна изповѣдь? Азъ се кая предъ *Бога*. Двама сме — азъ и Богъ. Защо е тукъ външно лице?

— И при това трѣбва да ви кажа, добави докторътъ, че осемнадесетъ години не съмъ постилъ, не съмъ се изповѣдвалъ, не съмъ чувствувалъ никаква нужда отъ това и не съмъ виждалъ никакъвъ смисълъ. Какво ще кажете вие? Но, предупреждавамъ ви едно: говорете ми, ако можете, безъ отвлеченитѣ

ваши академически и семинарски разсжждения, просто и нагледно, както е ясно, на-
примѣръ, че е нужно да ядемъ, да приемъ,
да спимъ, че трѣбва да си пазимъ здравето.
Можете ли така да ми обясните?

— Ще се помжча, съ добродушна ус-
мивка отговори о. Иванъ. Вие виждате, азъ

имамъ тукъ писалище. То не е въ редъ.
Разхвърляни по него книги. Между тѣхъ,
подъ тѣхъ и надъ тѣхъ разни писма, изпи-
сани листове, празни пликкове, парчета
книжки, отворени бандероли, стари вестни-
ци. Има много важни и нужни работи, но
има и съвсемъ непотрѣбни нѣща, мѣстото
на които е въ коша подъ писалището или
въ печката.

Азъ го чистя единъ два пжти въ месе-

ца и пакъ се случва, че не мога да намѣря това, което ми трѣбва. А представете си, че не бжде почистено цѣла година, и не само една година, а осемнадесетъ години. На какво би се обърнало това писалище? Колко книги биха се натрупали? Колко прахъ и колко непотрѣбни нѣща биха се набрали на него! Да не знае просто човѣкъ отъ где да пристѣпи къмъ него!

Подобно „писалище“ е и душата. За колко нѣща човѣкъ мисли презъ деня. Колко впечатления се събиратъ, и свѣтли, и тъмни, и добри и лоши! И всичко това се трупа заедно, едно върху друго. Ако отъ време на време не се туря въ редъ, не се провѣрва, просто може да се дойде до ужасъ, до пълненъ хаосъ, до пълно изгубване на нишката, кое кжде е и защо е!

Изповѣдта е провѣрка на собствената съвестъ, почистка на вътрешния миръ, туряне въ редъ писалищната маса на душата: едно е излишно, ненужно, изхвърля се навънъ; друго е важно и ценно, но е забравено, паднало между непотрѣбни нѣща, изважда се отгоре, на видно мѣсто. Всичко се почиства отъ праха. . .

* * *

— Тия дни азъ имахъ единъ особено интересенъ случай въ това отношение, продължи о. Иванъ. Дойде при мене, момче на около шестнадесетъ години. Перчи се и се мъчи да говори натъртено и басъ. Бѣше въ

хубави високи чизми и съ препасана рубашка. Едната му ржка на пояса, а съ другата глади коситѣ си. Вижда се, че иска да мине за човѣкъ съ либерални възгледи. Който има случаи да се среща съ много хора, той привиква да чете душата по външното държане. По лицето на тоя младъ юноша можеше да се прочете, че той познава: Писарева, Боклъ и Дреперъ, но по нататъкъ отъ тия три „кита“ не е отишелъ. Отъ тѣхъ е почерпилъ всичката си мждростъ и цѣлия си миогледъ. Виждалъ съмъ много такива самонадеяни и самоувѣрени младежи. Заврътъ си главитѣ въ пѣська, или въ нѣкоя дупка, като риба, и здраво се държатъ тамъ: мислятъ, че всичко вече знаятъ на тоя свѣтъ. За тѣхъ може да се каже, че сж наистина овци безъ пастирь. Винаги ми е било жално за такива младежи. Жално ми бѣше и за тоя. Жално и смѣшно: тѣй важно и гордо се държеше той предъ мене.

— Съ какво мога да ви бжда полезенъ? питамъ и му предлагамъ да седне.

— Да ви кажа право, почна той надменно, азъ нѣма какво да искамъ отъ васъ. Моитѣ убеждения сж такива, че единъ просвѣтенъ човѣкъ никога и въ нищо не може да се нуждае отъ единъ свещеникъ.

Менъ ми стана много забавно да гледамъ моя „просвѣтенъ“ гостенинъ.

Да ви кажа, прекжснахъ го отъ своя страна, въ тая минута едва ли и азъ имамъ нѣкаква нужда отъ васъ. Разбира се, при-

ятно ми е да се запозная съ васъ, но, да си призная, не разбирамъ защо сте се трудили да ми направите това посещение.

„Просвѣтениятъ“ младъ човѣкъ се смутти, изведнѣжъ изгуби на половина отъ своята самоувѣреностъ и несвързано каза:

— Знаете ли, азъ не за себе си, а за сестра си съмъ дошелъ. Тя слуша вашитѣ лекции на фелдшерскитѣ курсове. Ние често споримъ съ нея. Като жена, тя не може още да се освободи отъ много предрасждѣци. Тя, напримѣръ, всѣка сутринь и вечерь се моли. Азъ и казвамъ „защо правишъ това“. „Чувствувамъ потребность“ отговаря, а не може да обясни и докаже. Праща ме при васъ. Ето азъ и дойдохъ да ви чуя, какво може да кажете вие по тоя въпросъ.

— Знаете ли, отговарямъ му азъ, съ неговия тонъ, азъ имамъ сжщия предрасждѣкъ, като вашата сестра: моля се сутринь и вечерь, а понѣкога и дене.

— Но, какъвъ смисълъ има това? прекъсна ме „просвѣтениятъ“ човѣкъ. Какво влияние може да има Богъ на мене? Въ природата сжществуватъ закони. Тѣзи закони сж неизмѣнни. Човѣкъ всецѣло имъ е подчиненъ. Кжде има мѣсто тукъ за външно влияние и въздействие? Кажете ми, какъ Богъ може да ми влияе? победоносно завърши „просвѣтениятъ“ младежъ.

— А вие где се учите, млади приятелю? спокойно го попитахъ ахъ.

— Въ гимназията, малко смутенъ отговори той.

— Въ кой сте класъ?

— Въ седмия. Скоро ще свърша.

— А руска литература учили ли сте? За байронизма, за влиянието на Байрона върху Пушкина и Лермонтова чували ли сте?

— Разбира се, отговори малко обиденъ той.

— А знаете ли, че музиката влияе на човѣка. Че поезията, изкуството сжщо влияятъ? Има ли слънце, свѣтло ли е, и хората сж весели. Вали ли дъждъ, намуси ли се времето, и хората се намръщятъ. И не е само времето. Вие седите, да кажемъ, съ ваши близки и разговаряте приятелски. Блѣнувате, мечтаете, а въ това време нѣкой пѣтель плѣсне криле и изкукурига, колкото гласъ му държи. Вие се стреснете и може отъ това да изгубите всичкото си настроение. Тѣй че не само Байронъ, музиката, поезията и времето, но даже и единъ пѣтель може да има на васъ влияние. Какъ тогава Господь да нѣма?

Юношата се успокои и вече не тѣй предизвикателно ме пита:

— Но все пакъ, защо трѣбва да се молимъ? Нима е нужна на Бога молитва да го склонимъ къмъ насъ?

— Не *на него* тя е нужна, а *на насъ*. Не него трѣбва да скланяме до насъ, а себе си да издигаме къмъ него. Вие не

разбирате защо вашата сестра се моли сутринь и вечерь. А вие защо сутринь и вечерь миете ржцетѣ си? Безъ миене човѣкъ просто би окраставѣлъ. Защо сутринь и вечерь вие отваряте прозорцитѣ на вашата стая къмъ улицата? Защо ходите на разходка на полето и лѣтно време търсите морски или планински въздухъ? Защо докторитѣ пращатъ болнитѣ на слънце? Кому всичко това е нужно: на улицата, на въздуха, на слънцето или на васъ? Вие ще се задушите безъ чистъ въздухъ.

Тѣй е и молитвата. И вжтре въ насъ има много задушливи газове. Въ душата ни съ години се трупатъ цѣли пластове злоба, вражда, зависть и други нечисти чувства. Всичко това гние и дава отровни газове, трови душата, заразява атмосферата на нашия вжтрешенъ миръ. Молитвата въ дадения случай е освежителенъ елементъ. Човѣкъ макаръ за мигъ се издига надъ блатото на живота, приближава се къмъ Бога, съсредоточава се въ своитѣ най-добри чувства, отваря вратата или прозореца отъ задушната и спарена стая на душата къмъ милия кжтъ на сърдцето си, гдето растатъ чиститѣ цвѣтя на любовта и правдата и отъ гдето го срѣща освежаващата струя на аромата — молитвата. Нуженъ ли е тоя ароматъ на молитвата? Желателни ли сж часове, или поне минута за молитвено издигане на човѣка къмъ Бога, или не?

Юношата мълчеше. Лицето му изгуби

оная надменность и строгость и стана мило, приятно, детски наивно.

— Защо мълчите? Какво ще кажете? Не е ли нужно да се молимъ? Молитвата предразсждъкъ ли е?

— Извинете, азъ малко прибързахъ.

— Не предъ мене се извинявайте, сериозно му забелязахъ тогава, а предъ себе си, предъ сестра си, предъ живота. Тъй правимъ ние всѣкога. Помислили не помислили, разбрали не разбрали, бързаеме да се изкажемъ, да критикуваме и отричаме. Лоши сме ние оценители. Ние не знаемъ какъ да ценимъ. Това не трѣбва да се забравя.

* * *

— Ето, на докторе, обърна се о. Иванъ къмъ своя посетителъ. Ако се остави такъвъ младежъ самъ, безъ друго ще хване лошъ пжтъ. А нима такива сж единъ и двама?

Иматъ смжтни понятия тѣ за духовния свѣтъ и за духовния животъ. Не знаятъ, че Богъ е духовно слънце, което за духовния животъ има сжщото значение, каквото е нашето видимо слънце има за физическия животъ. Безъ слънце никакъвъ животъ не е мислимъ — ни душевенъ, ни физически...*

Слънцето винаги свѣти и грѣе, чистиятъ въздухъ винаги обвива земята, но за да се ползуваме отъ едното и другото трѣбва да дигнемъ завеситѣ и да отворимъ прозорцитѣ на нашитѣ кжщи, трѣбва да излѣземъ

изъ задушливитѣ помѣщения на свѣтълъ и чистѣ просторѣ. Нужно е, сжщо така, да откриемъ за Бога своето сърдце, да очистимъ храма на душата, като ерусалимския храмъ, отъ скота и скотщината и да приемемъ Христа, въплотеното „слънце на правдата.“

— Боя се, че ви изморихъ, досети се о. Иванъ. Вече отдавна е минала полунощъ, даже се развидѣлява.

— Свѣтло ми става и на мене, замиленъ каза докторътъ. Следъ това хвана ржката на о. Иванъ и каза:

— Благодаря ви. Много ви благодаря. Вие ми помогнахте да се оправя. Позволете ми сега да дойда при васъ, и дене, безъ да се крия, а за сбогомъ благословете ме и позволете да ви цѣлуна ржка — ржката на пастиря.

Приятели и врагове

Въ семинарията о. Иванъ бѣ известенъ като голѣмъ идеалистъ и го наричаха „Мечтатель“. Това име му остана и като свещеникъ. Почти всички го наричаха „Мечтателя“, само че до като искренитѣ му и преданни приятели го наричаха така отъ уважение и обичъ, многобройнитѣ му противници го подмѣтаха съ ехидно злорадство.

— Нашиятъ Мечтатель е златенъ човѣкъ, горѣща душа и дълбокъ изпитателенъ

умъ, така обикновено характеризираха Постникова неговитѣ приятели и почитатели. Той зорко бди надъ всичко въ живота, следи за всичко, което се върши, или трѣбва да се върши. Много работи още чакатъ реда си. Ето той се залавя, ту за едно, ту за друго, все нови и нови планове крои.

— Да много планове има господинъ Мечтательтъ, свиваха устни и съ зловещъ огънь въ очи възразяваха неприятелитѣ и завистниците му. Вашиятъ Мечтатель наистина е човѣкъ съ голѣми претенции. Само да видимъ какъ ще свърши съ тия претенции. Прекалено много си въобразява тоя младъ човѣкъ, широко си разпуска перата. Не оставя мѣсто за гругитѣ. Не би било злѣ малко да се поприбере и ограничи. Инакъ другитѣ ще му поускубятъ перата, ще му отрежатъ опашката. И заслужено. Сега времената и безъ това сж тревожни. Отъ нови идеи и нови планове и така сме дигнали ржце. За другитѣ, както и да е, но за насъ поне, духовнитѣ, не прилича да оставяме старото и да се впускаме въ мечти, и да се предаваме на новитѣ течения. Именно, не ни прилича. Вървайте на нашата житейска опитностъ. Слава Богу, живѣли сме, и сме видѣли. Всички тия „емпирии“, нови идеи и мечтания, сж хубави само на книга, а животътъ не е книга. Животътъ си е животъ. Съ него шега не бива. Противъ остена не се рита. Ако речешъ остена да чупишъ, себе си ще изранишъ.

само. Животътъ е чупилъ рогата, не само на такива като нашия Мечтателъ.

— Та какво отъ това, отговаряха защитниците на Мечтателя. Нищо, че животътъ може да счули рогата на мечтателитъ. Та нима заради това трѣбва да скръстимъ ржце и да стоимъ? Да дигнемъ рогата на полицата? Да ги скриемъ въ сънджка и съ памукъ да ги увиемъ? Ако нѣкой отъ васъ паднеше въ трапъ, сигурно е, че не само рогата си не би жалилъ, ако иска да излѣзе отъ тамъ, но и прѣститъ си не би съжалилъ, не би се страхувалъ и ноктитъ си да израни до кръвъ. А ние всички стоимъ на дъното на дълбокъ трапъ, и за да излѣземъ горе, на висотата на Божия животъ, много „рога“ трѣбва да се пуснатъ въ ходъ. Ако ние сами пазимъ „рогата“ си, то поне да не пречимъ на мечтатели като Постниковъ, които не мислятъ за себе си. А че мечтателитъ могатъ да си счупятъ рогата, отъ това тѣхнитъ хубави идеи нѣма да изгубятъ своята сила и своята цена.

— Когато се прекопава тунелъ презъ планина много копачи и лостове се чупятъ. Отъ това работата не се спира. Счупениятъ копачъ и лостъ се замѣнятъ съ нови. Така е и тука. Движението на царството Божие и на Божия духъ въ човѣка се задържа отъ човѣшкото зло, което се е натрупало като цѣла планина на земята. За да се събори тая планина изисква се дълга и тежка работа. И тази работа е почната. Правдата

Божия върши своето, прекопава и събаря планината на човѣшкитѣ неправди. Нашиятъ Мечтатель въ тая работа наистина е Божия мотика, Христовъ копачъ. Ако той си счули зжбитѣ въ Божията работа, Небесниятъ Стопанинъ ще прати други да го смѣнятъ. На мѣстото на единъ мечтатель-работникъ ще дойдатъ други, и неговитѣ идеи и мечти нѣма да умратъ, защото идеитѣ на мечтателитѣ сж Божи идеи.

— Много сте, самоувѣрени, господа, съ раздражение възразяваха неговитѣ врагове. Все искате да минете за герои и реформатори. Всичко искате по своя аршинъ да прекроите. Скромность ви липсва, духъ на смирение нѣмате. Почакайте, ще ви дойде умътъ. Видѣли сме и други като васъ, даже по-претенциозни отъ васъ. Вие знаете, какъ пролѣтъ конетѣ, пуснати отъ обора, скачатъ по полето. Съ вирнати опашки, оперени гривви, не могатъ да ги хванатъ. Но впрегнатъ ли ги въ хомота, веднага клекнатъ. Едва влачатъ оралото и колата. Не вирятъ тогава глави, едва махатъ опашка, отъ вчерашното имъ „геройство“ и поменъ не остава. Ще клекне и Мечтательтъ. Не може да не клекне : ще го направятъ да клекне.

— Ще гледаме. Ще доживѣемъ — ще видимъ, съ смущение казваха малцината приятели на о. Ивана, заглушени просто отъ дружното съскане на многобройнитѣ му неприатели — оси.

* * *

И тѣ наистина гледаха. Внимателно следѣха всѣка крачка на все повече и повече развиващата се работа на о. Ивана, като се радваха на всѣки неговъ и най-малкъ успѣхъ, а се безспокояха и вълнуваха отъ всѣка несполука. За малкото искрени приятели и почитатели на о. Иванъ Постниковъ между неговитѣ събратя, всички негови опити или „емпирии“ бѣха смѣлъ опитъ въ близкото и скъпо на сърдцето имъ Божие дѣло.

Съ жива и впечатлителна душа, искрено предани на своето пастирско служение, тѣ не се задоволяваха съ уставната си енорийска дейность: съ църковнитѣ служби и трѣбничарството. Тази деятелность не имъ даваше просторъ да разгърнатъ всички сили на духа си, изглеждаше имъ като единъ макаръ и честенъ, но задъненъ пжтъ. А тѣмъ се искаше да вървятъ по широкия, свѣтълъ, не задъненъ, а безкраенъ пжтъ на служенето на Бога чрезъ пълната и все-странна духовна обнова, както на себе си така и на народа. Тѣ мечтаяха да направятъ пастирството отъ обикновено, каквото е сега, трѣбничарство, апостолско служение, мощно и отъ всички желано пастирско въздействие на живота въ всичкитѣ негови свѣтли и тъмни страни. Но едно сж мечтитѣ, друго е тѣхното изпълнение.

Какъ да се пристъпи къмъ работа? И какво именно трѣбва да се прави? Да не би нѣкакъ да се навреди и на самата работа.

Да не се унижи самата висока идея, да не си навлекатъ неприятности — ето кое смущаваше и въздържаше приятелитѣ — събратя на о. Иванъ Постниковъ, повечето все млади хора, още неопитни и малко запознати съ пастирския животъ. Широко опитъ отъ миналото не виждатъ. Да почнатъ сами, на едни имъ сили не достигатъ, на други — куражъ. Така Божиятъ огънь се и държи подъ мендеря, свѣщитѣ не се поставятъ на свѣщниците, за да свѣтятъ и прѣскаатъ гжстата мъгла и тъмнина. Вижда се, че наистина се намиратъ въ задъненъ и задушливъ пжтъ. Едни безъ изходъ бродятъ въ тъмнинитѣ и гладуватъ душевно, други страдатъ, душата ги боли при съзнанието, че сж близо, че биха могли да помогнатъ на дѣлото, а не помагатъ.

Ето защо, когато о. Иванъ почна своитѣ „безумия“, както нѣкои се изразяваха, той не бѣше нѣкакъвъ новаторъ, преобразователъ или единъ единственъ, изключителенъ случай по своитѣ възвишени разбирания на пастирския си дългъ. Пастирскиятъ дългъ разбираха мнозина като него. Само че той бѣше по-твърдъ и по-решителенъ човѣкъ. Почна да прилага на дѣло това, за което мнозина други само мислѣха и блѣнуваха. Всички тия мечтатели сега се съживиха, отърсиха се отъ завладѣлата ги апатия и възторжено спрѣха погледитѣ си на о. Ивана Мечтателтъ за тѣхъ бѣше онзи смѣлчага, който безъ да му мисли много, трѣгва по

пжтя, който мнозина бѣ привлчалъ и по който, разбира се, не единъ и двама сж тръгвали, но по който въ тѣхната епархия, доколкото помнѣха, никой не бѣ направилъ първа крачка. Сега о. Иванъ Постниковъ тръгна по тоя пжть смѣло безъ да поглежда назадъ, и неговитѣ приятели, увѣрено пристжлвайки по прокаранитѣ отъ него следи съ душевно съчувствие и тревога следѣха по-нататъшнитѣ му крачки, дали тоя пжть ще го изведе на благополученъ край или ще го погуби, както предричаха враговетѣ на всичко ново въ църквата.

* * *

Многобройнитѣ врагове на о. Ивана, сжщо както и приятелитѣ му, внимателно следѣха неговата деятелность, нищо не пропускаха отъ това, което той вършеше или говорѣше, и по всѣкакъвъ начинъ се стараяха да опетнатъ доброто име на Мечтателя.

— Това не е безъ значение, гдето Постниковъ се свърза съ „братъ Ивана,“ една тъмна личность, казваха неприятелитѣ на о. Ивана. Иванъ Пенковъ е известенъ сектантинъ, а о. Иванъ бѣше заподозрѣнъ въ сектанство още въ село. Даже имаше дѣло въ митрополията. Владиката затова го премѣсти тукъ, за да бжде подъ непосредствено негово наблюдение. Добротата на нашия владика е известна. А о. Иванъ и тукъ си намѣрилъ „приятель“ въ лицето на „братъ

Ивана“. Много подходящъ другарь за единъ свещеникъ, „лика-прилика като два стръка иглика.“

— Чудя се на нашия владика, казваше свещеникъ Курски, нѣкогашенъ другарь на о. Ивана, отъ семинарията, безспорно той е уменъ човѣкъ, а ето не може да разбере, че Постниковъ е вълкъ въ овча кожа. Или пъкъ нѣма твърда ржка : добротата му превишава това, което иска животътъ. Азъ нѣколко пжти отдалечъ му подмѣтахъ за Постникова, а той все се прави, че не ме разбира. Ще трѣбва да му се говори безъ забикалки.

Трудоветѣ на клеветниците не отиваха напразно. Ехиднитѣ усмивки, тънкитѣ подмѣтания, нѣкога и грубитѣ клевети, постигаха своето. Които не познаваха добре о. Ивана, започнаха да гледатъ на него съ недовѣрие, даже съ известно опасение. Понѣкога подъ влияние на изкусно подхвърленитѣ клюки се смущаваха и замисляха даже приятелитѣ на Мечтателя.

— Да не е пъкъ наистина загазилъ нашиятъ о. Иванъ, думаха тѣ.

О. Иванъ не обръщаше внимание на клюкитѣ и интригитѣ.

— Трѣбва да ни занимава Божието дѣло, а не разговоритѣ и клюкитѣ за насъ. Разбира се, въ моята работа, както и въ всѣка човѣшка работа, ще има много недостатъци, но тукъ нѣма мѣсто за клюки и нападки. Който може, нека дойде да ми помогне, да ме

научи. Азъ върша това което мога, и го върша както мога. Моятъ пастирска съвестъ е чиста и спокойна предъ Бога, а колкото до човѣшкитѣ приказки за мене, тѣ не ме интересуватъ, думаше О. Иванъ и минаваше отъ една идея къмъ друга, отъ едно начинание къмъ друго и винаги на първо мѣсто, като сжщински пионеръ.

Той добре разбираше, обаче, че пастирското дѣло е обширно и многостранно, и се нуждае не отъ единични, слаби сили, а отъ общи усилия.

— Църковното дѣло трѣбва да се върши именно отъ църквата, т. е., отъ цѣлото пастирство и отъ всички миряни, казваше той. Нужни сж повече работници, трѣбва всички да се зоватъ на работа. И „духовниятъ“ и „недуховниятъ“, всички сж длъжни да бждатъ отъ единъ духъ, отъ духа на евангелското царство Божие.

Ето защо о. Иванъ се стараеше и на своитѣ събратия „отци“ и на мирянитѣ да внуши мисълъ, че е необходима обща съвмѣстна работа. Градскитѣ „отци“ по-често и по-често започнаха да поговорватъ :

— Наистина, добре би било да се посъбираме, да размѣняваме мисли. Стига сме седѣли и плесенявали! Време е да изтърсимъ тая плесень отъ себе си.

* * *

Почнаха да се явяватъ групи и да се събиратъ, днесъ тукъ, утре тамъ, ту слу-

чайно, ту нарочно. Отначало по рѣдко, а после по начесто. Най сетне се оформиха и уредиха постоянни пастирски събрания, събрания проповѣднически. Събираха се веднѣжъ въ недѣлята, да размѣнятъ мисли върху проповѣдта и нейното значение. Събранията бѣха живи и интересни. Виждаше се, че тѣ отговаряха на една назрѣла нужда. Намѣриха се желаящи, да държатъ и реферати, които бѣха много сполучливи и съдържателни. Пръвъ чете рефератъ единъ младъ свещеникъ, ученъ академикъ върху току-що излѣзлитѣ на нѣмски езикъ две съчинения на темата: „За църковната проповѣдъ“ и „какво се иска отъ единъ истински проповѣдникъ“.

Предъ самия рефератъ, впрочемъ, още на първото събрание о. Иванъ има неприятностъ. Стариятъ му „другаръ“, експертътъ по сектанскитѣ дѣла, Булатовъ, неочаквано постави на дневенъ редъ въпроса: „Прилича ли на единъ православенъ свещеникъ да прави въ сѣбота вечеръ събрания и да държи на тѣхъ религиозно нравствени беседи? Умѣстно ли е предъ света недѣля, когато православниятъ християнинъ е привикналъ да се съсредоточава въ себе си, да мисли за Бога и за своя животъ, да беседва на саме съ Бога, да се правятъ събрания, да се събира тѣлпа, да се разсѣиватъ хората и да се внася смутъ въ душитѣ имъ? Нали туй не е нѣкакъ православно и не привично за русина?“

Булатовъ бѣше подкрепенъ отъ нѣколко гласа. Повдигна се „важенъ“ въпросъ. Явно бѣше, че се хвърлятъ камъни въ градината на о. Ивана. Само той имаше вечерни събрания въ дома на графа-губернатора. Той схвана подмятането и веднага стана :

— Извинете, отци и братя, менъ ми се струва, тоя въпросъ не само, че не е „важенъ“ и умѣстенъ, а е сжщинска нелѣлица. Ще кажа даже нѣщо повече, той е единъ прискърбенъ въпросъ. За насъ, християнскитѣ пастири, следъ двадесетъ вѣка евангелска проповѣдь, е срамъ даже самото повдигане на подобни въпроси. Това въпросъ ли е, моля ви : „Може ли да се беседва за Бога и Божия животъ въ сжбота следъ вечерната църковна служба?“ Вие ще се съгласите, че това е стариятъ мъртавъ въпросъ на мъртвитѣ ужъ, но за жалость още живи, книжници и фарисеи, въпросъ повдигнатъ отъ тѣхъ за упрекъ на Исуса Христа : „Може ли да се изцѣрвяватъ болни въ сжбота“ ?

Азъ не зная дали и други нѣкои държатъ духовни беседи като мене. Защо ги държатъ, не знамъ. За себе си ще кажа : въ дома на графа всѣка сжбота вечеръ се събираха да играятъ на карти и комаръ. Играяха обикновенно съ голѣма страсть. Като започнахъ религиознитѣ беседи, картитѣ се оставиха на страна, сжботното картоигране и комарътъ се замѣниха съ четене на еван-

гелието и съ размишления върху евангелието и нашия животъ, който въ много отношения е отрицание на учението на Спасителя. Ако нѣкой мисли, че това не е *по руски* и не е *православно*, то азъ мога да кажа едно: странни понятия има такъвъ за *руското* и за *православното*.

А щомъ става дума за сжботнитѣ вечери и за сжботното „богомислие“ на русина, азъ бихъ обърналъ внимание на следното обстоятелство. Тъкмо при самия мостъ посрѣдъ града е разположенъ „Източния пазаръ“ на Салмона. Вечерно време въ сжбота, както и всѣки день презъ недѣлята, тоя пазаръ е залѣтъ съ електричество и презъ цѣлата нощъ до зори, едва ли не до самата литургия, тамъ ставатъ такива оргии и такива работи се вършатъ, че на човѣкъ съ расо е просто не удобно да мине отъ тамъ. Едва ли тамъ *руситѣ* и то *православнитѣ руси* се отдаватъ на „богомислие“, а господинъ Булатовъ и неговитѣ едномисленици мълчатъ за това. Тѣхното православно чувство никакъ не се смущава, а се смущаватъ, че въ сжбота се тълкувало словото Божие. Чудни защитници на православието, наистина!

— Впрочемъ, азъ не искамъ да кажа, че Салмоновитѣ „пазари“ трѣбва да се затворятъ. Ние сме свикнали все така: не си гледаме работата, а яви ли се лошиятъ резултатъ, веднага заповѣдъ: да се изкорени. Не да се забрани, а да се замѣни трѣбва. Вмѣсто Салмоновата поквара да се даде нѣ-

що живо, здраво, но силно и увлекателно. А ние какво правимъ: прехвърляме сухата пресуха „плѣва“, разказваме сънотворни приказки, а после се сърдимъ, че не ни слушатъ. Живата душа живо нѣщо иска. Трѣбва да се подкрепи и разшири живото слово, а ние и слабитѣ опити искаме да задушимъ.

Тукъ и други свещеници се намѣсиха енергично:

— На какво прилича това наистина? Това е фанатично лицемерие. Приструвки и фалшъ!

Мрачното и навѣсено лице на Булатова стана веднага още по-тъмно и той злобно викна:

— Азъ за това именно казахъ, че у православния всичко е православно, а у нѣкои, каквото и да правятъ, все на сектанство мирише. Самитѣ тия желаня и приказки за широка проповѣдь сж сжщо съмнителни. Тия постоянни проповѣди сж протестанство и нищо повече!..

* * *

О. Иванъ бѣ силно възбуденъ и раздраженъ отъ думитѣ на Булатова. Нѣмаше душевно спокойствие и затова реши да напусне събранието. Това, обаче, едва ли бѣше нужно. Събранието стана по-нататкъ много интересно. Съдържателенъ бѣше самиятъ рефератъ и още по съдържателни бѣха размѣненитѣ по него мисли. Люторски,

Курски и още нѣкои други отци доказваха, че духовнитѣ не умѣятъ да говорятъ, че нѣматъ изразителна дикция, нито красиви и плавни жестове. Затова не ги и слушатъ.

— Трѣбва да се учимъ, отци, трѣбва да работимъ надъ своя езикъ, казваше наставнически Люторски. *Poetae nascuntur, oratores fiunt* (Поетитѣ се раждатъ, ораторитѣ се създаватъ). Трѣбва да създадемъ отъ себе си оратори.

Работата дойде до тамъ, че се направи сериозно предложение да се вземе учителъ за изразително четене и едва ли не за мимика.

Въ тоя духъ се взе и резолюция. Въ основата ѝ бѣ поставенъ примѣрътъ, разказанъ въ книгата на американския проповѣдникъ Бруксъ за „проповѣдъта“. Излагаше се какъ Бруксъ знаелъ единъ твърде уменъ и ученъ, съ дълбоки мисли проповѣдникъ въ Бостонъ. Проповѣдитѣ му били съдържателни и красноречиви, оригинални въ заключенията си. Обаче успѣхъ никакъвъ нѣмали. Речъта на проповѣдника, неговото произношение били толкова слаби, неизразителни и мъртви, че действували преспицивателно на слушателитѣ: едни заспивали, а други ставали и си отивали.

— Ето що значи да се обработи една речъ, казваха партизанитѣ на дикцията. Материалътъ може да бжде колкото щете богатъ, неизразителниятъ езикъ всичко убива. Приба-

вете къмъ съдържанието изразителна речъ, властна дикция и изразителна мимика, и словото ще се съживи, отъ него искри ще изкачатъ, ще прикове вниманието на всички.

Свещеницитѣ мълчаха. Мнозинството отъ тѣхъ, наплашено каквото е, не можеше да възрази срещу голѣмото име на Брукса и други, а сѣщо и срещу авторитетния тонъ на Люторски. Възражение се яви отъ страна на „най-малкия“ между всички, както той самъ се изрази по-сетне.

Взе думата дяконъ Албигойски. Тоя дяконъ бѣше даровита, художествена натура, човѣкъ съ дивенъ гласъ и съ тънакъ усетъ. Той бѣ роденъ за артистъ, но по стечение на обстоятелствата трѣбваше да стане протодяконъ въ катедралата. Дяконството, обаче, не го задоволяваше и той все търсеше нѣщо друго, посещаваше събранията и слушаше внимателно всички речи. Бѣше и на събранието на пастиритѣ — проповѣдници и, когато на увѣренията на Люторски, че стига само свещеницитѣ да обработятъ речъта си, да се научатъ на дикция и тѣхното слово ще „заиграе“ и ще направи чудеса, всички мълчаха, Албигойски неочаквано, при общото мълчанне, се обади:

— Да, ще „заиграе“. Именно ще „заиграе“ само че отъ църковната катедра е нужна не „игра“, а проповѣдь, не „красиво“, а силно и властно слово.

— Вие какво искате да кажете о.

протодяконе, високомѣрно го попита Люторски.

Албагойски не се смути отъ високомѣрния тонъ на запитвача, излѣзе малко напредъ и почна:

— Тукъ се държахъ все учени и умни речи. Употрѣбяха се голѣми думи: дикция, мимика, пластика. Доказваше се съ авторитетни съчинения на чужди писатели, че за проповѣдника сж нужни учители по красноречие. Позволете ми сега на мене, простия и неученъ човѣкъ, единъ отъ най-малкитѣ тукъ, да кажа и азъ скромното си мнение. Азъ мисля, че единъ е за пастиря учителтъ, това е Божествениятъ нашъ Учителъ, Исусъ Христосъ, и единъ е учебникътъ за нашето пастирско красноречие — *светото евангелие*. Никакво ораторство, словоизлияние, красиви думи тукъ нѣма. Тукъ има само красиви, ако искате да употрѣбите тая дума, мисли, красиво учение за живота, красива сила на духа.

Силата на пастирското слово, както и на всѣко слово, трѣбва да бжде въ „духа“, а не въ думитѣ и фразитѣ. Христосъ Спасителъ ясно и точно казалъ на своитѣ ученици: „Не се грижете какъ или какво ще кажете: защото въ тоя часъ, т. е. когато ще проповѣдвате словото Божие, ще ви бжде дадено това, което ще кажете, защото не вие ще говорите, а духътъ на вашия Отецъ ще говори въ васъ“ (Мат. 10 гл. 19—20). Единствената грижа

на свещеника трѣбва да бжде, да събере запасъ отъ тоя Божи духъ, а не отъ думи, интонации и изразителни жестове. Нашето нещастие е въ това, че ние нѣмаме какво да изразимъ, а не въ това, че не умѣемъ да го изразимъ. Пастирътъ проповѣдникъ не е актьоръ, и неговото слово не е игра. Неговото слово е огънь и свѣтлина, а за това се иска въ него самия, преди всичко, да гори огънь, сърдцето му да бжде запалено отъ любовъ къмъ Бога и хората, къмъ Божията правда на земята и къмъ страдащитѣ наши братя.

Тукъ се спомена за единъ пастиръ, който говорѣлъ, и умно, и мждро, и авторитетно, но слушателитѣ му все пакъ спѣли когато проповѣдвалъ. Обясни се това, че нѣмало изразителностъ въ речта на пастира, че нѣмало дикция. Ако билъ знаялъ подобре външнитѣ правила на ораторското изкуство, словото му щѣло да бжде живо и силно. Азъ не мисля така. Азъ мисля, че слушателитѣ на пастира спѣли, когато той произнасялъ своята умна, красива и учена речъ именно защото самъ той е спѣлъ, когато е говорѣлъ, спала е душата му. Хубави думи били написани на книга, хубаво били усвоени отъ мозъка, но презъ сърдцето му тѣ не минали, не били оживени съ живъ духъ, защото именно живъ духъ пастирътъ нѣмалъ. Мъртвитѣ думи си останали мъртви. Отъ мъртвилото животь не излиза. Мъртвилото не е могло, разбира

се, да съживи и мъртвитѣ сърдца на слушателитѣ. Живиятъ човѣкъ съ своето дишане, съ топлотата на тѣлото си, като прегърне единъ замръзналъ, може и него да стопли. А мъртавъ трупъ, колкото щете го прегръщайте, колкото щете го притискайте никого нѣма да стопли. Което нѣмашъ въ себе си, не можешъ да дадешъ на другитѣ. А на слушателитѣ на пастира е било нужно, не декламация и жестикуляция, а съживяване на духа.

Каза се, че пастирътъ говорѣлъ мъртво. Бихъ желалъ азъ да го видя да говори на сжщата катедра, само че да говори за нѣщо, което го боли. Да кажемъ, че той е получавалъ отъ своята църква 10000 лева месечна заплата и безплатна квартира. (Спомена се тукъ, че въ Америка духовенството е много добре възнаградено). И ето, вмѣсто 10 хиляди лева месечна заплата му бѣха предложили, напри- мѣръ, само 3000 лева и му отнемаха безплатната квартира, но му дадѣха възможностъ още следната недѣля да направи своитѣ възражения по тоя случай, да се обясни съ своитѣ енорияши и да защити своето положение предъ тѣхъ. Ще видите вие тогава, какъ той би говорилъ. Съ главата си бихъ гарантиралъ, че въ неговата речъ, нѣма да има и поменъ отъ мъртвило, че слушателитѣ на пастира тоя пжтъ нѣма да заспятъ. Откъде биха се явили и страстната оная речъ, и разпаленото му лице и живитѣ

му движения? Азъ мисля, че той за тая своя речъ не би мислилъ никакъ да взема уроци по красноречие, нито би се упражнявалъ въ декламация и пластика. Съ какво ще е било предизвикано подобно необикновено въодушевление, такъвъ високъ подемъ на духа? Само съ това, че биха ударили почтения пасторъ по кесията, биха засегнали неговитѣ интереси, докоснали се биха до нѣщо скъпо и ценно за него.

Представете си сега, че това скъпо и ценно се опредѣляше не съ рубли, не съ размѣра на заплатата, а съ размѣра на Божията правда и любовъ къмъ хората, съ силата на Божието царство, на божественото и вѣчното въ човѣшкитѣ сърдца. Какво би било, ако сърдцето му се вълнуваше не отъ ударитѣ по кесията му, а отъ ударитѣ на словото Божие по сърдцето му? Да вълнува сърдцата на другитѣ може само този, на когото собственото сърдце, преди всичко, трепери и се вълнува.

И ето, отци и братя, свърши Албигойски, мисля съ своя слабъ и простъ умъ, че намъ, пастиритѣ на църквата, е нужна, преди всичко, обработка на собствената наша *душа*, а не обработка на ораторски езикъ. Нѣма по простъ езикъ отъ езика на евангелието, а коя проповѣдь действува по силно отъ евангелието? Трѣбва по-дълбоко да се копае евангелската руда и да се дава на свѣта, който наистина е *нищъ духомъ*, Нужно е отъ дъното на евангелското море

да се събиратъ бисеритѣ на Божията истина и съ тѣхъ да се украсява човѣшката душа. Слушателитѣ чакатъ отъ проповѣдника все по-голѣмо и по-дълбоко разбирање на Божията правда. Тая правда трѣбва да имъ се даде съ душевенъ огънь, а не съ красиви и плавни, но безсъдържателни жестове. Мисля, че апостолската проповѣдь е била силна не съ нѣкаква декламация и съ ораторско изобщо витийство и словоизлияния, а съ нѣщо друго и това „друго“ е билъ духътъ Божи въ тѣхнитѣ сърдца, което едничко е потрѣбно за проповѣдницитѣ. Останалото е само лустро и позлата. Разбира се, когато нѣма злато за цѣлия предметъ, задоволяватъ се съ позлатяване, и вмѣсто джбъ, или орѣхъ, правятъ имитации на джбъ или орѣхъ. Но нали ние не говоримъ за външната страна на работата, а за нейната сжщина? Не да се грижимъ да бждемъ приятни на слуха, да „чешемъ“ ушитѣ съ красиви звукове, а да действуваме на сърдцето на слушателитѣ съ жива и силна речъ, която иде отъ живо и силно съ духъ сърдце. На сърдцето може само съ сърдце да се говори, но не и съ езикъ, какъвто той и да бжде.

Следъ речъта на Албигойски се завърза горещъ споръ. Люторски, както винаги, се опита да вземе връхъ, искаше да се наложи, но не сполучи.

Смѣлостъта на дякона зарази и другитѣ. Свещеницитѣ станаха и отхвърлиха „декла-

мацията“ и „ораторската пластика“, както тѣ казваха.

Люторски се разсърди и напусна събранието безъ да дочака края му. На излизане той не можа да се сдържи:

— Всичко това е постниковщина, постниковски духъ, сектанщина и нищо повече...

* * *

Като напушаше събранието о. Иванъ бѣ достигнатъ въ коридора отъ протоиерей Кутеловъ, единъ почтенъ старецъ, човѣкъ вече надъ седемдесетъ години.

— Почакайте малко, о. Иване! Искамъ да излѣземъ заедно. Имамъ да ви кажа нѣколко думи. Вие ще ме извините, но азъ по години мога да ви бжда дѣдо и моля да ме изслушате, безъ да ми се сърдите. Отдавна вашата работа ми е известна. Слушамъ много, твърде много се говори за васъ. Чувамъ и добро и лошо. Може би, повече лошо отколкото добро. Това нѣма защо да ви смущава. Вие се явявате съ нѣщо ново, т. е., не съ ново дѣло (едно е старото, вѣчно Божието дѣло), а съ нова ревностъ, съ ново, не чуждо на Божието дѣло, а по-широко разбираме на това дѣло. Това е добро. Ние старитѣ все старото хвалимъ, но животътъ, знайте, не е въ старото, а въ новото, животътъ не е назадъ, а напредъ. Църквата, Божието дърво, не може да не живѣе: то расте, пуца нови клони и клонки, нови листа. Вие младитѣ пастири ще внесете въ

старото вѣчно Божие дѣло нова сила, новата сила на своя духъ. Нека Богъ ви помага, но помнете едно: „Бждете мъдри като змии и кротки като гълъби“ е казано, и още: „Предпазвайте се отъ хората“, бждете внимателенъ къмъ тѣхъ. Не бѣгайте отъ тѣхъ, не се отчуждавайте, но се замишляйте надъ своитѣ отношения къмъ тѣхъ.

— Вие сте много разпаленъ, несдържанъ, понѣкога рѣзъкъ. Бждете предпазливъ: вие сте нуженъ на дѣлото на църквата. Не си пречете самъ, не си създавайте врагове. Не можете изведнѣжъ да преобразите хората. Съ тѣхъ трѣбва да се постѣпва предпазливо, да се укротяватъ, а не да се дразнятъ. Вие, такъвъ какъвто сте си, се приближавате къмъ бика, но се приближавате въ червена дреха и той се разярява. Приближете се къмъ него съ протегната ржка, погладете го и той ще трѣгне подиръ васъ. Бждете по-мекъ къмъ хората даже и когато се заблуждаватъ. Азъ виждамъ какъ вие работите. Вие сте полезна сила . . . Простете, че си позволявамъ да ви давамъ моитѣ старчески съвети.

О. Иванъ бѣ трогнатъ отъ топлото съчувствие на почтения старецъ и съ благодарностъ се раздѣли съ него.

Въ къщи той свари гости. Бѣха се събрали негови съчувственици, приятели, лѣкари, слушателитѣ му отъ дома на губернатора, които не се задоволяваха вече само отъ беседитѣ. Тѣ искаха по-

широко и всестранно решение на религиознитѣ въпроси, и молѣха о. Ивана да уреди редовни събрания, гдето свѣтски и духовни лица биха могли да се събиратъ и искрено да обсъждатъ всичко, което ги вълнува въ областъта на вѣрата и на вжтрешния духовенъ животъ.

Сега тѣ бѣха дошли именно за последни съвещания по тоя въпросъ и веднага взеха решение, о. Иванъ широко да оповести духовнитѣ и да ги призове за обща работа.

Чичото на о. Иванъ, който отдавна бѣ се примирилъ съ него, пжтьомъ сега бѣ се отбилъ въ кжщата на своя племеникъ и сжщо взе участие въ това съвещание. Той одобри решението.

— Вдруги день ми е имениятаъ день, каза той на о. Ивана. Ще ми дойдатъ доста хора. Ела и ти. Тогава пакъ ще поговоримъ.

* * *

О. Иванъ отиде, но съ малко закъсне-ние. Нѣщо бѣ го задържало въ болницата. Кжщата на чичо му гъмжеше отъ гости. Бѣха дошли хора повече отъ всѣки другъ пжть. Тъкмо въ тоя день въ града бѣ пристигналъ по нѣкакво сждебно дѣло началникътъ на Болотовъ, нѣкой си Сичевъ. Въ духовния свѣтъ, по известни обстоятелства, Сичевъ минаваше за голѣма персона, и градското духовенство, да се каже правата, доста се боеше отъ него, ласкаеше го и се стараеше по всѣкакъвъ начинъ да му угоди.

— Ще ти съчини нѣкаква история, че после върви се разправяй. Известенъ интригантъ и шпионинъ. Съ една дума, пакостна гарга, приказваха за Сичевъ градскитѣ свещеници и се стараяха да го подсладятъ и задоволятъ.

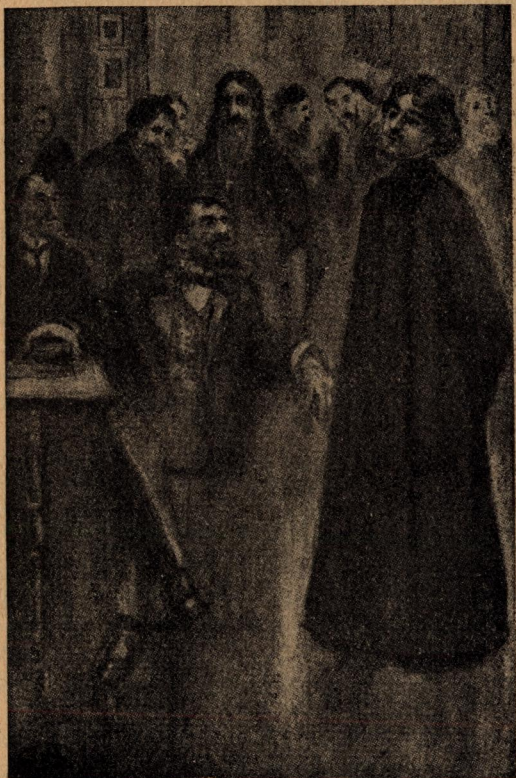
Сичевъ чувствуваше своята сила, поставяше се, наистина, въ ролята на голѣма персона и се стараеше да мине за благородникъ, макаръ и да не му приличаше. Обличаше се той пѣстро: сива кадифена жилетка съ жълти копчета, дебела златна верижка за часовника съ голѣмъ ланецъ и непременно червена вратовръзка. Речъта си прошарваше съ француски думи и то съ ужасно произношение. Особено обичаше да употребява, кога трѣбва и кога не трѣбва, думата *pendant*, при което произнасяше: „въ пендантъ“. Говорѣше твърде много, съ високъ гласъ и никакъ не обичаше да го прекжсватъ.

Когато привечеръ о. Иванъ пристигна у чичови си, Сичевъ играеше въ голѣмата гостна стая на карти. Той обичаше да винтува. Бѣха му подбрали специални за него партньори: секретарьтъ на митрополията Булатовъ и нѣкакъвъ генералъ отъ запаса.

Сичевъ прехвърляше картитѣ и ораторствуваше, когато влѣзе о. Иванъ. Свещеницитѣ стояха на почтително разстояние отъ него и слушаха. Булатовъ забеляза о. Ивана, наведе се къмъ Сичева и му пришелна нѣщо на ухото. Сичевъ поглади голѣмата

си черна брада, свали златнитѣ си очила и хладно подаде на о. Ивана лѣвата си ржка.

— О, младежъ, анфантъ териблъ (enfant terrible) за тоя край. Здравсте, здравсте! Приказвахме ние съ чичо ви за васъ. Вие

сте още много младъ. Препоръчвамъ ви да не бързате: нали знаете, който върви по-лека, по-далечъ отива, хе-хе-хе!

О. Иванъ кипна. Него го дразнеше вече туй саодоволство на единъ натрапникъ и фанфаронъ, отъ една страна, и неприкритото раболепие на мѣстнитѣ свещеници отъ друга. Лѣвата ржка, надменниятъ тонъ, обръщението „младежъ“ и „анфантъ териблъ“, го съвсемъ възмутиха. Той не можа да се сдържи:

— Азъ не съмъ ви „младежъ“, а свещеникъ, о. Иванъ, или дѣдо попъ, най-сетне, ако не знаете името ми.

Сичевъ пламна, но се сдържа. Пакъ се закиска:

— Ха-ха-ха! Да, виждамъ, виждамъ, вие сте отъ породата на пѣтлитѣ. Гребенчето ви червено. Опасенъ е, обаче, тоя цвѣтъ! О, колко е опасенъ! А за поуката, *о. Иване, дѣдо попе*, благодаря. Само гледайте, да не се обърне така, че азъ *да ви науча*... Вашитѣ проповѣди не ми харесватъ. Въ тѣхъ има нѣщо сектанско. На сектанщина мирише. Азъ ще помириша. Ще помиришемъ, а после ще *чистимъ*. Тази работа ми е добре позната.

— Едва ли ще ме уплашите! По-добре си гледайте картитѣ. . . отвърна о. Иванъ и излѣзе изъ стаята.

Настана общо смущение. Всички, които бѣха въ стаята, мълчаха.

— Я го вижте вие! Какви сж станали

днешнитѣ свещеници! Безъ надзоръ не бива да се оставятъ. Има остри нокти вашиятъ Мечтателъ, но ние ще ги изрѣжемъ *тѣхъ*...

Чичото настигна о. Ивана:

— Защо ти трѣбваше да се залавяшъ съ Сичева. Той е цѣлъ кълвачъ. Почне ли веднѣжъ да кълве, не спира. А пѣкъ и пописва, а горе го слушатъ. Ще прѣсне мѣла за твоето сектанство и иди че се оправяй. Мине покрай тебе, опрѣска те съ калъ, а ти се чисти после. По-добре, братко, съ такива кълвачи да не се закачашъ.

— Дали той е кълвачъ или скворецъ, бухалъ или кукумявка, не знамъ. Виждамъ само, че той е лоша птица.

— Толкозъ повече. Добро отъ такава птица ти не можешъ да очаквашъ, а лошо колкото искашъ. Тогава, дрѣжъ се по-настрана и по-далечъ отъ него. Много си бързъ, Иване. Ще си навредишъ, синко!

— Нищо чичо. Богъ нѣма да ме остави. . . и Сичевъ нѣма да ме изяде.

— За изяждане нѣма да те изяде, но може да те смачка. Казано е: „Не хвърляйте бисеритѣ въ краката на свинитѣ“. Тѣзи думи и тукъ могатъ да се отнесатъ: не дразни Сичевци, не ги настройвай противъ Божието дѣло.

* * *

Опитниятъ човѣкъ знаеше какво приказва и не се излъга. Сичевъ още на другата сутринъ се яви предъ архиерея, за да спо-

дѣли съ него своитѣ впечатления за градското духовенство.

— Достойни пастири, ваше високопреосвещенство. Можете да се гордѣте съ таквава служители. Вижда се, владико, много трудъ сте положили. Дългъ ще ми е, навсѣкжде и предъ всички да говоря за вашитѣ архипастирски трудове. Но простете, благостний владико. Нали знаете, има петна и на слънцето. Имате и вие едно петно въ града. О. Иванъ Постниковъ. Не благонадежденъ човѣкъ, усмѣлявамъ се да ви увѣря! Азъ имамъ опитность и особенъ усетъ: опасенъ човѣкъ е. Нужна е строгость за него. Трѣбва да се обуздае, иначе ще ви изложи. Ценя ви като достоенъ архипастиръ и затова ви казвамъ: „Пазете се, благостний владико! Ограничете тоя вашъ „мечтателъ“ за *доброто на църквата*“.

— Да, да, развълнува се владиката и неговата малка, слабичка и болезнена фигура се сви, стана още по-малка. Да се каже право, въ душата си и той като своето духовенство се страхуваше отъ Сичева и се старяеше, сжщо така, да направи на своя „официаленъ“ гостъ колкото се може по-добро впечатление.

Вжтре въ душата си тоя скромненъ и добъръ старецъ не обичаше никакъ „шпионина“, както го наричаше мислено, но говорѣше друго яче предъ него:

— Да, да. Отъ много страни ми говорятъ за Постниковъ. Нѣкои говорятъ добро,

но повечето все лошо и лошо. Много се тревожа за тоя човѣкъ. Самъ азъ не съмъ добре запознатъ. Далечъ съмъ отъ всичко, което става тамъ. При думата *тамъ*, старецътъ протегна ржка къмъ града и продължи:

— Нѣмамъ време. Отрупанъ съмъ съ работа. Колко само писма имамъ да пиша. Просто край нѣматъ. Само резолюциитѣ ме изморяватъ. Десетъ хиляди резолюции въ годината трѣбва да поставя. Ето защо азъ съмъ поржчалъ на о. Люторски да наблюдава Постникова.

— Позволете и на мене, владико, да бжда полезенъ на *дѣлото на църквата*. Тия работи, наблюденията ми сж добре познати. Позволете и на мене да имамъ наблюдение надъ тоя Постниковъ. Тукъ той е замислѣлъ нѣкакви събрания съ интеллигенцията. Тѣй че азъ ви бихъ много молилъ, владико, да ми дадете благословение да присѣтствувамъ на тия събрания. Интеллигенцията има нужда отъ надзоръ. Азъ съмъ опитенъ по тая часть.

— Да-а, малко смутено каза владиката, тѣ тия дни испросиха отъ мене позволение, да се събератъ за опитъ. Като опитъ азъ имъ позволихъ. Но щомъ забележа нѣщичко, веднага ще запрета събранията, каза владиката, като да се оправдаваше и боеше за даденото разрешение.

Тревоженъ день

О. Иванъ преживя единъ много тревоженъ день. Слугинята го събуди рано, нѣмаше още петъ часа сутриньта.

— Какво има ?

— Дошла е нѣкаква госпожица и настоява да ви види. Казва, че има да ви говори по твърде важна и неотложна работа. Моли ме, непременно да ви събудя.

О. Иванъ бързо се облѣче и излѣзе. Въ коридора чакаше курсистка, негова ученичка.

— За Бога, моля ви, тръгвайте веднага съ мене. Нещастие се случи. По пжтя ще ви разказвамъ.

О. Иванъ веднага се приготви и тръгна. По пжтя курсистката му разказа за едно голѣмо нещастие. Застрѣлялъ се бѣ неинъ далеченъ роднина, младъ художникъ. Раната е тежка, но не смъртоносна. Нещастниятъ сигурно може да бжде спасенъ, но той не иска никаква помощъ, настоява да го оставятъ да умре. Като се свестява разкъсва превръзката, а сетне нѣколко пжти се опитвалъ отново да посегне на живота си. Трѣбвало постоянно да се държи ржката му. Кое е причината за самоубийството не се знае. Вчера вечеръ нещастниятъ е билъ на гости у познати, излѣзълъ отъ тамъ съ весели другари, а днесъ сутриньта получава нѣкаква телеграма, скъсва я на

парчета и я захвърля, а следъ това взема револвера.

О. Иванъ пристигна. Болниятъ се меташе отъ болки и викаше:

— Оставете ме да умра! Азъ искамъ да умра. Азъ трѣбва да умра. Азъ съмъ убиецъ. Не заслужавамъ да живѣя.

О. Иванъ почна да го успокоява. Ранениятъ пакъ на своето:

— Оставете ме, отче. Азъ съмъ мерзавецъ, престжлникъ. И смъртъ е малко за мене.

— Не се вълнувайте, милий, успокояваше го о. Иванъ. Ако нѣщо ви тежи, ка-

жете, ще ви стане леко на душата. Не желаете ли да се изповѣдате?

— О, не! изпѣшка ранениятъ. Каква ви

изповѣдь! Азъ съмъ прокълнатъ. За мене нѣма и не може да има прошка.

— Какво казвате? Отъ кого сте прокълнатъ?

О. Иванъ се наведе до самъ него, сложи си главата до неговата, на възглавницата, прегърна го и почна нѣжно, като малко дете, да го милва по косата и по лицето. Милувкиѣ видимо подействуваха успокоително на ранения и той помоли о. Ивана да прочете оставеното отъ него писмо.

— Добре, ще го прочета, каза о. Иванъ и продължи да милува ранения докато той не утихна съвсемъ и заспа спокоенъ и хубавъ сънь. Тогава о. Иванъ отвори посоченото чекмедже и намѣри писмото. Писмото бѣ адресирано съ едри букви: „До моитѣ връстници. Изповѣдъта на единъ убиецъ“. А по долу бѣ добавено: „Да се напечати следъ моето погребение“.

* * *

Писмото бѣше голѣмо. О. Иванъ отвори плика и почна да чете. Въ писмото се излагаше следното. Младиятъ художникъ изгубилъ баща си още като дете. Смжтно си го спомня. Майка му останала млада и хубава вдовица. Много пжти ѣ били правени предложения и два-три случая били твърде подходящи за нея, но младата вдовица решително отказала на всички :

— Моятъ мжжъ ми остави синъ и азъ съмъ му дала всичката си любовъ.

И, наистина, майката живѣла само съ сина си и за сина си. Тя му била, и майка, и учителка, и приятелка въ играта и другарь въ мечтитѣ. Детето разбирало любовта на майка си и се отплащало съ своята голѣма привързаностъ и любовь къмъ нея. За него майка му била всичко. Така минало цѣлото му детинство.

Минаватъ години, детето става момче, а дружбата не се прекъсва. Майката знае всѣка крачка на сина си, зорко го следи и го пази отъ всички възможни печални юношески увлечения и заблуждения.

— Пази се, моето момче, казвала му тя. Помни майка си. Не прави нищо, отъ което тя ще страда. Пази своята чистота. Уважавай всѣка жена и помни, че и майка ти е жена. Нека жената бжде за тебе за винаги чистъ и свѣтълъ образъ. Ако и ти осквернишъ своитѣ отношения къмъ жената, това ще значи, че азъ не съмъ могла да те науча да уважавашъ себе си, а това ще рече че азъ сама съмъ лоша жена.

Юношата разбиралъ много добре майка си и я увѣрявалъ, че той, като има такава майка, би желалъ да има сжщо такава избраница, а за такава невѣста той трѣбва да бжде достоенъ, длъженъ е да бжде чистъ.

Минаватъ осемнадесетъ години. Юношата свършва гимназия и предъ видъ голѣмитѣ си художествени дарби постѣпва въ художествено училище. Майка му остава въ

околийския градецъ. Тя тамъ има уроци, дава стаи подъ наемъ и така изкарва срѣдства за себе си и за сина си.

— Помни, Родя, какво сме си приказвали, казва му тя на сбогуване. Отъ сега нататъкъ ти оставашъ самъ, съвсемъ свободенъ. Бжди още по-строгъ къмъ себе си. Пази се! Да не стжлчешъ въ калъта моитѣ чисти мечти за твоята чистота.

Момчето само цѣлувало ржцетѣ на майка си и повтаряло :

— Мамо, нали ти си ми говорила? Какъ азъ мога да не зачета твоитѣ думи!

— Нека Богъ те пази!

* * *

Постжпва момчето въ училището, работи съ увлечение. Първата година минава благополучно. Връща се презъ лѣтната ваканция, майка му не го пита за даденото обещание, а само изпитателно го поглежда въ очитѣ. Той разбира погледа на майка си, издържа тоя изпитателенъ погледъ, а следъ това се хвърля на гърдитѣ на майка си и я цѣлува. Радостната майка му казва :

— Помни, синко, азъ и следъ смъртъта си ще бдя надъ тебе. Да даде Господъ, щото ти винаги така леко и свѣтло да издържашъ моя погледъ както днесъ го издържа.

Втората година не минала така лесно. Съученицитѣ забелязали, че младиятъ имъ другарь не взема участие въ тѣхнитѣ ве-

сели компании и се държи като невинно момиче. Почватъ да му се смѣятъ и да му поставятъ капани. Най-разпуснатитѣ и безнравствени гуляйджии се обзалагатъ, че тѣ ще „реставриратъ“ въздържателя и ще направятъ да се изпари отъ него „маменкия“ му духъ. Юношата се защищава щастливо, излиза цѣлъ и невредимъ отъ най-опаснитѣ и хитри капани. Понѣкога, обаче, биватъ минути, когато той се намира предъ страшно изпитание, младата му кръвь се разиграва и му потъмнява предъ очитѣ и въ такива моменти той почти съвсемъ забравя свѣтлитѣ очи на майка си. Следъ такива минути нему става страшно.

— Господи, нима не ще мога да устоя, мисли той. Нима азъ ще стѣпча въ калъта свѣтлия образъ на майка си за единъ мигъ животинска забрѣва?

А опасността става по-сериозна. Възрастта ли искала своето, постояннитѣ ли съблазни и изкушения на другаритѣ постигаха своето, тѣй или инакъ, юношата все повече почва да се бои за себе си. Чувствува, че почвата подъ краката му не е сигурна. Нѣколко пѣти работата стига до тамъ, че още малко и паде нието би било свършенъ фактъ, но тойна време се съвзема и избѣгва падението.

Той чувствува, че самъ, безъ чужда помощъ, трудно ще устои и особено като е заобиколенъ отъ другари, които го дебнятъ на всѣка крачка и му поставятъ най-хитри

капани. Той мисли какъ ли да се осигури отъ опасността чрезъ външна помощъ. Мисли, мисли и решава да даде клетва. Той се кълне :

— Господи, ако азъ не сдържа обещанието, което съмъ далъ на себе си и на майка си, нека бжда наказанъ . . . колкото се може по-тежко. Какъ? . . . Прати ми най-голъмото нещастие на свѣта. Лиши ме отъ най-милото и най-ценното на тоя свѣтъ. Кое? . . . Живота . . . Чий животъ? Моя ли? . . . Не, това не е достатъчно: азъ ще умра, менъ ще ми бжде леко, но какво ще бжде на майка ми? Ето какво! Ако азъ забравя чистия и свѣтълъ погледъ на майка си и се поваля тѣломъ и духомъ въ калъта, лиши ме отъ майка. Вземи! Вземи я!

* * *

Минава още една година, младежътъ устоява. На третата година, вчера именно му се случва да бжде на гости у свои познати. Въ семейството има възрастна госпожица, мома за женене. Художникътъ не е равнодушенъ къмъ нея. Чувствува, че и тя му симпатизира. Знаятъ за тия взаимни симпатии и другаритѣ му. И ето тѣ какво скрояватъ на своя другаръ и какво игра му изиграватъ. Тѣ увѣряватъ госпожицата, че нейниятъ поклонникъ става необикновено веселъ, милъ и остроуменъ, като изпие тричетири чашки мадера. Тя повѣрва и на вечеря сѣда до него, придумва го да изпие

четири чаши мадера. Като не привикналъ да пие, виното веднага го хваща. Той става наистина веселъ и милъ, но работата не се свършва съ това. Следъ вечерята младата компания наскоро излиза отъ кжщи и взема съ себе си пияния си другарь.

Нещастниятъ не помни кжде сж го водили, не си представлява кжде и какво става. Упомва се, когато вече е късно, когато се случва това, отъ което той толкозъ се боялъ. Другаритѣ му тържествуватъ. Подиграватъ се и се смѣятъ надъ смущението на запазеното до сега невинно момче.

Кога и какъ се връща въ квартирата си той не помни добре. Събужда се, подаватъ му телеграма. Чете и не вѣрва на очитѣ си. Мисли да не е сънь. Въ телеграмата се съобщава: „Вчера презъ нощъта около днанадесетъ часа (значи, когато той забравилъ образа на майка си) майка ти внезапно почина.“ Успѣхътъ на другаритѣ, клетвата, внезапната смъртъ въ сжщия часъ, всичко това вихрено минава презъ душата и главата на младежа.

— Убиець, клетвопрестжпникъ, виновникъ за смъртъта на майка си! обвинява се той.

Ходи по стаята като лудъ, сетне пише писмо, обръща се въ него къмъ своитѣ връстници, взема револвера и стреля.

— Другари, обръща се той къмъ младитѣ въ заключение, помнете майкитѣ си, сестритѣ си, ако ги имате! Пазете въ ду-

шитѣ си чистия образъ на чистата жена и Богъ да ви пази отъ моята участь!

О. Иванъ прочете писмото и, покъртенъ отъ съдържанието му, се приближи до ранения. Той обаче спѣше. Лѣкарътъ кимна на о. Ивана и двамата тихо излѣзоха.

— Сега той ще преспи нѣколко часа, каза докторътъ. Да не се събужда. Елате по-късно, а сега вижте защо ви чака една курсистка въ съседната стая при роднината на ранения. И дветѣ сж много разтревожени.

* * *

Момичетата щомъ видѣха о. Ивана почнаха въ единъ гласъ:

— Молимъ ви, елате при другаря на ранения, защото и той иска да се застреля

— Какъ тѣй? Защо?

Обясняватъ му. Отдавна падналъ въ ме-

ланхолия. Недоволенъ билъ отъ живота и днесъ, като узнава за самоубийството на своя приятелъ, решава и той да тури край на живота си:

— Ето това е много умно, казва той. Ето единъ добъръ примѣръ. Отдавна трѣбваше така да свърша. Още днесъ ще се самоубия.

Курсистката отишла при него да му иска една книга за два три дена, той ѝ отвърща:

— Можете да я вземете за винаги.

— Защо?

— Днесъ азъ ще свърша съ себе си. Ще туря край на всичко. Развръзка на тая глупава и подла комедия, наречена животъ.

Курсистката отначало мислила, че се пуца една проста шега. Но после вижда, че младиятъ художникъ никакъ не се шегува, а говори сериозно. Казва му да не прави глупости, а той и не иска да слуша. Тя извиква другарката си и бѣгомъ пристига тукъ:

— Какво да се прави? Какъ да се постъпи?

Молятъ о. Ивана да отиде при младия момъкъ.

— Самъ ли е той въ кѣщи?

— Не, азъ оставихъ при него другарката си. Тя ще дежури при него до като ние пристигнемъ. Само че той постоянно повтаря: „Нѣма да ме упазите. Ако ми пречите, може и вие да пострадате“. Сега той пише писма.

О. Иванъ успокоява момичето:

— Не се вълнувайте, бждете колкото може по-спокойна. Дръжте се, като нищо да не е било. Трагизмътъ и вълнението въ таква случаи само вливатъ масло въ огъня, а спокойствието обезкуражава. Колкото тежка и да бжде минутата на самоубийството, самоубиецътъ даже и безсъзнателенъ да е, но все обича да потеатралничи малко дори предъ себе си, съ желание да мине за герой. Не трѣбва да се дава никакво значение на тоя героизъмъ, да не се обръща внимание на него. Това действува успокоително и утрезвително.

Така и направиха. О. Иванъ и момичето влѣзоха въ стаята на младежа на видъ съвършено спокойни. Безъ да му даде възможностъ да вземе поза, или да каже нѣкоя голѣма дума, о. Иванъ започна направо и просто:

— Казаха ми, че вие искате да турите край на живота си. Какво значи това? Животътъ има нужда отъ хора съ отзивчива и чувствителна душа, а вие сте се разстроили отъ нѣщо и веднага искате да си теглите куршума. Сжщо като малко дете: качва се на кончето и трѣгва на дълъгъ пжтъ, но хрумне му нѣщо и вижъ зарѣзало кончето си, или даже го ударило въ земята и го направило на парчета. Но едно е детето, друго сте вие. Детето има работа съ една играчка, а вие сте зрѣлъ човѣкъ и имате работа не съ играчка, а съ

живота. Работата е сериозна и се иска най-сериозно отнасяне къмъ нея.

— Азъ се отнесохъ сериозно. Всичко размислихъ, обсъдихъ и дойдохъ до заключение, че животътъ не струва нищо, че не е възможно да се живѣе.

— Но защо, Боже мой? Живѣли сте до сега, живѣли сте вчера и завчера, защо да не живѣете днесъ и по-нататъкъ?

— Всичко си има граница. Има граница и човѣшкото търпение, иматъ граница и подлоститѣ въ живота. Азъ виждамъ толкозъ подлости и низости около себе си, че вече не искамъ да газя въ това кално и смрадно блато, което се казва животъ.

— Но дали е справедлива вашата оценка на това „смрадно блато“? Вѣрно ли е, че въ него нѣма нищо свето, нищо велико? А вашето изкуство, на което вие се готвите да служите? А Рафаелъ и неговата Мадона? А ангелитѣ на Мурильо въ нозетѣ на Мадоната? А Моисей на Микелъ Анжело? А музиката на Бетховена? А поезията? А молитвенитѣ въздишки на човѣшката душа? И самата човѣшка душа, най-сетне, която е способна толкозъ много да чувствува, да се отзовава на красотата на свѣта и на страданията на живота? Самото ваше възмущение отъ живота, отъ неговитѣ тъмни страни, недоволството ви отъ низостъта и грубостъта на живота? Нима всичко това не струва нищо? Нима то не ви говори, колко велики и свѣтли сили се

криятъ въ недрата на човѣшката душа ?

— Да, но колко и какви ли не мерзости, низости и каль нѣма край това и около това, възрази художникътъ.

— Вѣрно е, драгий, много сж низоститѣ и подлоститѣ въ живота, но какво следва отъ това? Нима зарадъ тия низости всички трѣбва да бѣгаме отъ живота? И защо вие цените живста по кальта въ него, а не по златото? Страненъ е вашиятъ начинъ да цените живота. Оригинално е отношението ви къмъ жизненитѣ изобщо впечатления. Нека вземемъ простъ единъ примѣръ. Вие отивате въ гората или въ полето за гѣби. Тамъ има много кучешки гѣби, отровни гѣби, или изгнили и червиви. Вие тѣхъ не събирате, не ги слагате въ своята кошница. Вие се вглеждате и търсите хубавитѣ печурки.

Или отивате въ овощната градина. Не вѣрвамъ тамъ да се спрете на кълванитѣ отъ птици ягоди и плодове и тѣхъ да събирате. Нѣма да събирате и изсъхналитѣ, или изгнилитѣ и червивитѣ. Вие ще кжсате и събирате само хубавитѣ, зрѣлитѣ ягоди и плодове. Защо тогава като влѣзете въ градината на човѣчеството, гдето вмѣсто дървета имате отдѣлни хора, вие отъ тѣхната деятелностъ събирате само тъмнитѣ дѣла и впечатления, само червивитѣ и загнилитѣ, тѣй да се каже, плодове, а не търсите здравето, силното и свѣтлото? Колкото и лоша да бжде реколтата, не може да бж-

де, щото нищо да не се намѣри въ градината, да не съберете нѣщо въ кошницата си и да не занесете за радостъ на домашнитѣ си. Сжщото е и въ живота, въ живата човѣшка градина. Колкото злото и да гризе човѣшкитѣ души, не е възможно щото отъ „дървото на човѣчеството“ да не съберете въ „кошницата“ на вашето сърдце нѣщо добро. Какъ тогава вие обръщате кошницата съ дъното на горе и казвате; „Нѣма защо и да се отива въ градината: въ нея нѣма нито единъ здравъ плодъ, Всичко е изядено отъ червеи“. Справедливо ли е това? Какъвъ сте вие градинарь? питамъ. Видѣли сте, че въ градината дърветата сж нападнати отъ червеи и гжсеници и веднага биете тревога, бѣгате отъ градината, револверътъ въ ржка и куршумъ въ главата:

— Не искамъ да бжда въ такава градина: буренясала е, не е никакъ уредена. Не е хубава. Червеитѣ сж взели връхъ!

— А вие, пиленце, ще ви кажа азъ, ако действително ви боли сърдцето за градината, за лошото положение въ което е изпаднала, а не приказвате само красиви приказки и не играете „роля“, вие не бѣгайте отъ градината, а влѣзте въ нея и колкото можете, колкото подготовката ви позволява, работете тамъ: бурена коренете, червеитѣ и гжсеницитѣ чистете, уреждайте и разхубавявайте градината. Инакъ вие приличате на ония истерични дами, които знаятъ само да охкатъ и викатъ.

— Охъ, гледайте какъвъ паякъ! Колко е отвратителенъ, и холъ! припаднало ѝ, умира.

Или пъкъ:

— Боже мой, какъвъ червей пълзи! Колко е отвратителенъ!

ИстERICното о-о-охъ и цѣла трагедия.

— Вие ще ме извините, но всичкитѣ тия ваши револверни трагедии ужъ зарадъ грозотиитѣ и низоститѣ въ живота, всичко това е сжщото охкане на истеричнитѣ дами, като видятъ единъ грозенъ паякъ или отвратителенъ червей и нищо повече. Смѣя да ви увѣря: тукъ нѣма и сѣнка отъ оно-ва, което се казва героично и мжжествено. Наопаки, тукъ имаме само една разслабена воля, безсилие и душевенъ упадъкъ. Вие се възмущавате, че животътъ не е хубавъ и че хората не разбиратъ това, тогава запретнете се, влѣзте въ живота и го направете прекрасенъ, отворете на хората очитѣ. пробудете и развийте въ тѣхъ потрѣбность къмъ висшето, покажете имъ съ думи и дѣла какво ще рече това животъ и човѣкъ въ сжщинския смисълъ на думата.

— Азъ бихъ желалъ да сторя това, но не мога, възрази художникътъ, но вече не тѣй увѣрено и твърдо.

— Защо?

— Цензурата не позволява. Азъ чувствувамъ въ себе си сили да кажа на хората нѣщо, отъ което тѣ биха охнали и отъ което цѣлиятъ животъ би тръгналъ на

добро, но нѣмамъ възможность, не позволяватъ. И това, което не мога да изкажа, ме измжчва, задушва ме и не ми дава мира. Парата трѣбва, или да бжде изпусната, да ѝ се даде отдушникъ, или тя ще прѣсне котела. Да освободя парата азъ не мога, ето защо и котелътъ е на пжтъ да се прѣсне. Да живѣешъ, значи, да действувашъ, а ако не можешъ да действувашъ, не струва да се живѣе!

Младежътъ свърши съ единъ решителенъ жестъ и замлъкна очевидно доволенъ, че така „красиво“ се изказа. Както се знае на млади години въ такива случаи и „красивото“ много значи. Младостъта съзнателно или безсъзнателно се облича все въ „красиво“. О. Иванъ не мислѣше да успорва неговата „красота“, а се залови за нея като аргументъ именно противъ него.

— Значи вие искате да се проявите и не можете. Чувствувате въ себе си сили да кажете нѣщо отъ всемирно значение, но ви пречатъ обстоятелствата. Въ това ли е цѣлото ви нещастие?

— Да. Та нима това е малко? Да живѣешъ и да не можешъ да се проявишъ. Защо тогава да се живѣе?

— Не е малко, но е поправимо. Вие писали ли сте това, което имате да кажете? Вашата мисль назрѣла ли е? Обмислена ли е? Предадена ли е писмено? Дайте ми ржкописа съ съдържанието на това, което искате на кажете на свѣта.

Младежътъ се обърка:

— Азъ нищо не съмъ още написалъ... не съмъ и мислилъ да пиша... И защо да пиша, когато, все едно, нѣма да ми позволятъ да го напечатамъ.

— Лесно е за напечатването, каза о. Иванъ. Вие само го напишете, проявете се и, ако вашето слово наистина има мирово значение, може да се напечата вънъ отъ Русия. Тамъ се печататъ, казватъ, на руски езикъ много и то обикновено слаби работи. Вашето силно слово ще бжде добре дошло. За нѣщо, което има свѣтовенъ характеръ, границитѣ не сж препятствие. За хубавото и великото нѣма граници. За бисери хората ходятъ чакъ на брѣговетѣ на Индия, пушатъ се на дъното на океана. Дайте само на свѣта бисери, ако можете, а хората сами ще ги потърсятъ.

Младежътъ мълчеше замисленъ.

— Какво ще кажете, запита о. Иванъ. Мислите ли все пакъ да бѣгате отъ градината? Боитѣ ли се отъ червеитѣ? Гнусно ли ви е да гледате червеи? Мислите ли, че не може да се мине безъ истерии? Не можете безъ а-а-хъ и о-о-хъ?

Младежътъ се усмихна и цѣлиятъ му трагизъмъ, като леко облаче димъ, се изпари въ тая усмивка.

— О не, не искамъ истерии, весело каза той. Азъ не мислѣхъ, че има изходъ отъ моето положение. Сега азъ виждамъ вра-

тата и не искамъ да си чупя главата въ стената.

— Слава Богу, забеляза сериозно о. Иванъ. Такива сте вие. Приличате на скорострѣлни топове. Бързата стрелба, разбира се, е хубаво нѣщо, само че по-рано се иска добро прецелване. А вие и въ примѣрването и въ стрелбата все бързате. Тогава не е чудно, че нѣма да ударите въ целта.

Следъ тоя разговоръ младежътъ се успокои.

На сбогуване о. Иванъ му взе револвера.

— Тая играчка, каза, азъ ще прибера. Отъ малкитѣ деца горещиятъ самоваръ и запалената лампа се държатъ малко настрана.

Свърши се съ смѣхъ и шеги.

* * *

Отъ тукъ о. Иванъ, както правѣше обикновено, свърна въ болницата. Тамъ го чакаше офицеръ. О. Иванъ го познаваше, но слабо: бѣше го видѣлъ веднѣжъ на една сватба. Офицерътъ бѣше много развълнуванъ: ту блѣднѣше, ту се червѣше. Той пожела да поговори съ о. Ивана на саме:

— Ходихъ да ви търся въ дома ви, отче. Казаха ми, че сте излѣзли днесъ много рано отъ кѣщи и кога ще се върнете не знаятъ, а моята работа е бърза. . . и тайна добави той свенливо.

Останали на самѣ двамата, офицерътъ разказа на о. Ивана следното:

Билъ полкови ковчежникъ. Семеенъ чо-

вѣкъ съ четири деца. Въ тѣхния полкъ служи младъ офицеръ, остзейски баронъ, богатъ чифликчия и голѣмъ прахосникъ. Преди една недѣля тоя офицеръ въ пияно състояние игралъ на комаръ и изгубилъ много: далъ всичко, което имадъ въ себе си, а остатъка обещалъ, съ честна дума, да внесе на другия день. На другия день изтрезвява, събужда се, трѣбва да удържи думата си, да плати, а нѣма пари. Отъ кжде да вземе, отъ кжде? Тукъ, тамъ — нѣма, а трѣбва да внесе паритѣ: думата е дадена. Явява се при ковчезника. „Спасявай“! казва. Следъ петъ дни ще имамъ пари, само сега трѣбва да излѣза отъ тежкото положение нѣкакъ. Моли ковчезника да му услуги. Ковчезникътъ изважда отъ полковия ковчегъ и му дава. Офицерътъ взема веднага отпускъ и заминава за имението си, да търси пари. Но въ това време дохожда внезапна ревизия. Опредѣлено е за утре въ четири часа да се провѣри полковия ковчегъ. Две хиляди липсватъ. Ковчезникътъ мислилъ, мислилъ и право при о. Ивана:

— Знамъ, че вие нѣмате никакви свои пари, но не можете ли да намѣрите отъ нѣкжде? Само за четири-петъ дни. На мене само срещу една честна дума никой нѣма да даде: всички искатъ гаранция, залогъ, а какво мога азъ да заложа? Имамъ четири деца. Добре я наредихъ азъ: спасихъ приятеля, а себе си и децата си просто погребвамъ.

О. Иванъ бѣше трогнатъ отъ случая. Той си представляваше много ясно всичко: злоупотрѣбление, сждъ, позоръ, опропастено семейство, и му стана страшно.

И за какво? За това, че услужилъ на единъ приятель.

Искаше му се да помогне, но какъ? За успокоение на изплашения ковчезникъ каза, че ще се постараете да потърси пари на заемъ, но не бѣше увѣренъ, че ще може да намѣри. Помоли го да намине привечеръ, или на другия день къмъ осемъ часа сутринята.

— Благодаря ви много, отче. На васъ ми е последната надежда. Не мога претърпя позора, ще си тегля куршумъ въ главата!

— Ще си теглите куршумъ! нѣкакъ сърдито повтори о. Иванъ. Днесъ все на застрѣлване тръгнало: куршумъ та куршумъ. Като че главитѣ на хората сж дадени за мишенки.

О. Иванъ излѣзе отъ болницата и отиде направо въ кжщи, да се посъветва съжена си.

— Какво ти е? пита го жена му. Ти просто на себе си не приличашъ днесъ? Нѣкаква неприятность ли имашъ?

— Голѣма, само че не моя.

И о. Иванъ разказа всичко.

— Сега какво мислишъ да правишъ? пита го жена му замислена.

— Какво ли мисля? Паритѣ трѣбва да се намѣрятъ.

— Отъ где? Кой ще даде?

— Който има. Дѣдо Баулинъ вѣрвамъ ще даде. Но какъ да искамъ? Не мога да злоупотрѣбявамъ съ неговата доброта. Ако ще искамъ, трѣбва да искамъ лично за себе си. Ще рискувамъ за своя смѣтка.

— Много добре си намислилъ зарадва се жена му.

— Ами ако паритѣ се изгубятъ? Тогава ние ще трѣбва да ги връщаме, а какви сж нашитѣ доходи! Заплатата ни до края на месеца не стига. Сама ти казвашъ, че нашата слугиня е по-богата отъ насъ. Тя всѣки месецъ отдѣля на страна по седемъ рубли, а нашата заплата не ни стига.

Жена му се замисли, после изпитателно погледна о. Ивана въ лицето и каза:

— Знаешъ ли, Ваня, дали нашитѣ две хиляди лева ще се изгубятъ или не, това ние не знаемъ, но че утре въ дванадесетъ часа ще изгубимъ единъ добъръ човѣкъ, това е вѣнъ отъ всѣко съмнение. Какво сж паритѣ! По-добре да рискуваме тѣхъ, отколкото човѣка.

— Благодаря ти, златна моя! Благодаря ти, Лиза, каза зарадванъ о. Иванъ. Азъ тѣй мислѣхъ и ти казвашъ сжщото.

О. Иванъ веднага написа телеграма до Баулинъ и я изпрати на пощата:

„Чичо Поль, изпратете на мое име две хиляди веднага, още днесъ. Крайно нужни. Не се тревожете: чуждо нещастие. Постниковъ“.

* * *

Телеграмата бѣ занесена на пощата, а о. Иванъ се залови да преглежда пристигналата си кореспонденция. Не бѣ успѣлъ, обаче, да прочете всички писма, когато му донесоха визитна картичка отъ нѣкаква дама, която молѣше да бжде приета по много важна обществена работа.

Дамата бѣше приета веднага. Тя бѣше отъ висшето общество. Облѣчена бѣ по последна мода, въ копринена рокля, съ златни гривни, съ брилянти и скъпоценни гердани.

— Отдавна желаяхъ да се запозная съ васъ, отче. Сега ми се даде благоприятенъ случай: идвамъ при васъ по важна работа.

И започва да разказва на дълго и широко за единъ приютъ за подхвърленитѣ и изоставени деца. Образували дружество. Щѣли да взематъ голѣмо имение вънъ отъ града и тамъ да построятъ приютъ. Възхищава се отъ това хубаво дѣло и въ заключение молба:

— Помогнете, да се намѣрятъ три хиляди рубли. Нужни сж петъ хиляди: две имаме, трѣбватъ още три. Всичката ни надежда е на васъ.

— А какво мога да направя азъ? чуди се о. Иванъ.

— Обърнете се къмъ вашитѣ познати и почитатели. Васъ ви слушатъ. Вие ще ги разположите.

— Да, азъ понѣкога говоря за любовта

къмъ ближнитѣ и за нашия дългъ да съчувствуваме на нашитѣ нещастни братя и да имъ помагаме. Азъ разбирамъ, че ние на тоя свѣтъ нищо нѣмаме свое, и, което имаме, длъжни сме да го употрѣбимъ за общо добро, за доброто на всички. Христосъ тѣй ни училъ да живѣемъ, не за себе си, а за другитѣ. Той умрѣ за всички, следователно, и за насъ, а ние поне да *живѣемъ* за другитѣ. Моята задача е, да внуша това на тия, които ме слушатъ, но азъ не мога да имъ кажа: „дайте тукъ или тамъ три хиляди рубли“. Моята задача е да действувамъ на сърдцето и на разума, но не мога да бъркамъ въ чуждитѣ кесии. И защо азъ трѣбва да увещавамъ хората, да дадатъ именно на вашето дружество, а не на други?

— Нашето дружество е толкозъ хубаво, навременно!

— Госпожо, нѣма лоши благотворителни дружества. Всички сж добри. И какъ азъ ще събирамъ трохитѣ отъ моитѣ слушатели? Моитѣ слушатели сж обикновено, или бездомници, или работници и дребни чиновници, или учаща се младежъ и интелигенция: млади лѣкари, учители, все хора, които си изкърватъ хлѣба съ трудъ и едва могатъ да свържатъ двата края. Тѣ не могатъ да дадатъ много нѣщо.

— Защо много? Кой колкото може. Приема се и най-малката лепта. Капка по

капка виръ става. Отъ много души по нишка, ето ти и цѣла риза.

Дамата употреби всичкото си красноречие въ тоя моментъ. Говорѣше и ходѣше по стаята, а въ това време герданитѣ и гривнитѣ звънтѣха и блещѣха, а скжпата ѝ копринена рокля хрущѣше.

Златото и коприната по тая дама просто дразнѣха о. Ивана, като слушаше да му се напомня народната руска поговорка: „Отъ тукъ отъ тамъ по нишка, на голия риза“. Въ гърдитѣ си чувствуваше нѣкаква гореща вълна, която напираше да избухне навънъ. Той, обаче се сдържа и колкото се може по съ мекъ тонъ каза:

— Защо ще се мжчите да събирате по нишка отъ тукъ отъ тамъ, когато можете изведнъжъ цѣлъ топъ платно да намѣрите?

— Какъ? прекъсна го дамата.

— Какъ ли? Много просто. Убедете вашитѣ познати и близки, да се откажатъ макаръ отъ една вечеринка, отъ единъ балъ въ годината, отъ една излишна дреха, или отъ единъ билетъ за театра, и паритѣ за вашето добро начинание ще бждатъ събрали. Увѣрявамъ ви, вие ще получите не десетки, а хиляди рубли за една година.

Дамата се намръщи:

— Значи, вие решително отказвате да ни помогнете, а мене ми казваха нѣкои, че сте добъръ човѣкъ. Азъ разчитахъ на вашата доброта.

— Госпожо, възрази о. Иванъ, може и

да не сж ви излъгали, може да съмь добъръ, но вамъ е нужна не моята доброта, а паритѣ на нѣкого, три хиляди. Отъ где азъ мога да ги взема? Когато селенинтъ оре и сѣе, той нѣма време да събира ягоди или гжби. Христось Спаситель не събираль пари въ кесии и съ чуждитѣ кесии нѣмалъ вземане-даване. Той правѣлъ нѣщо повече: той добиваль злато отъ дѣното на човѣшкото сърдце, пробуждалъ добри чувства, а по-нататъкъ хората съ възродени души сами вършили добрини, благотворѣли, или, както казахъ по-рано, служели съ своитѣ срѣдства на другитѣ. Какъ искате сега азъ да оставя това велико дѣло, да чукамъ на душитѣ и, вмѣсто това, да чукамъ по кесииѣ на хората?

Дамата пакъ на своето;

— Азъ толкозъ бѣхъ слушала за васъ, че сте добъръ! Тѣй много разчитахъ на вашата доброта. Вашата дума тѣй много значи. Съгласете се поне, да държите нѣколко беседи съ входъ. Нали знаете концертитѣ съ благотворителна цель омръзнаха вече на хората, а беседитѣ сж нѣщо ново.

О. Иванъ бѣше въ отчаяние:

— Госпожо, разберете, вие искате да унижите словото Божие. Вие гледате на проповѣдъта като на срѣдство за усиляне на вашата дружествена каса. Вамъ какво е нужно? Какво искате? Да се усили благочестието въ хората, да напредне разбирането на правдата Божия чрезъ проповѣдъта ли,

или да се засили вашата каса? Разбира се, последното. Вие искате да намърите нѣкоя и друга хиляда рубли, а какъ ще ги намърите, това ви е безразлично. Дали теноръ ще пѣе, дали младитѣ ще танцуватъ, или слонъ ще ходи по вжже, или азъ проповѣдь ще държа — все едно за васъ. Само пари да се изкаратъ. Простете, но азъ не гледамъ така на проповѣдта и не мога да ви бжда полезенъ съ моето слово.

* * *

Дамата се оскърби и излѣзе демонстративно. Въ антрето, обаче, чакаше единъ разсиленъ въ форма. Подава писмо и иска отговоръ. Пишеше г-жа Горбатова, жената на губернатора. Извинява се, че е неразположена и моли свещеника да отиде при нея по една твърде важна и неотложна работа.

О. Иванъ отиде веднага. Той не можеше да не отиде, щомъ го викатъ. Влиза. Горбатова го посреща здрава, права.

— Колко мило отъ ваша страна, че не закъснѣхте да се отзовете на моята покана. Вчера азъ научихъ нѣщо ужасно и цѣла съмъ разстроена. Мисля, вие ще помогнете.

— Моля ви се, стига само да мога. Каква е работата?

— Важна. Позволете да ви разкажа подробно. Вчера вечеръ готвачката ми даваше смѣтка по кухнята. Между другото тя ми разказа, че съседниятъ бакалинъ жестоко бие малкото си чираче.

— Защо го биете? питала го готвачката.

— Уча го. Нищо, диването, не разбира.

— Представете си, ужасява се Горбатова. Да го „учи“, това на тѣхния бакалски езикъ ще рече да го учи, да мами и лъже въ теглилката, въ качеството на столката, въ размѣната на паритѣ. И представете си, това става съ малки невръстни момчета въ продължение на години. Дошло отъ село добро, мило, невинно момче. Както е казано нѣкъде въ библията: „не знае дѣсната си ржка да различи отъ лѣвата“. Идва въ града да научи занаятъ, или да си изкарва хлѣба. И тукъ не чува нито една добра дума, не вижда нито единъ добъръ примѣръ. Грубости, бой, измами, лъжи. И така растатъ тия деца. Това не е ли ужасно? Кажете!

— Ужасно е, съгласи се о. Иванъ.

— Трѣбва нѣщо да се направи за тѣхъ, казва Горбатова.

— Разбира се, че трѣбва, но кой ще го направи? Това е дребна работа нагледъ, но въ сжщностъ не е така. Този, който ще се заеме за тая работа, трѣбва да се заеме сериозно, цѣлъ да се предаде на нея.

— А ето, азъ искамъ да се заема за нея, казва Горбатова.

— Прекрасно.

— Но какъ? Азъ не зная отъ где да почна. Научете ме, какво да правя, моли тя.

— Искане много нѣщо, каза о. Иванъ. Беднитѣ малки селенчета, взети отъ село въ

града, трѣбва да се учатъ истински. Господаритѣ имъ ги „учатъ“ да лъжатъ и мамятъ хората. Вие имъ дайте възможность, да видятъ, че има и друго учение, събирайте ги поне отъ време на време около себе си и имъ покажете примѣръ на другъ животъ. Внушете имъ, че тѣ могатъ да иматъ и други грижи освенъ грижата на всѣка цена да печелятъ рубли.

— Да, да, тѣй и азъ мислѣхъ, съгласи се Горбатова. Затова ви и повикахъ, защото съмъ сигурна, че вие ще знаете какъ да наредите тая работа.

— Какъ? Азъ ли? зачуди се о. Иванъ.

— Вие, та кой. Азъ на васъ се надявамъ.

— Но азъ съмъ погълнатъ отъ работа. Нѣмамъ нито минута свободно време, а тукъ сж нужни съвсемъ свободни ржце.

— Ето на, виждате ли, у насъ — все така, почна да се сърди Горбатова. И работа се намисли добра, и идеи има, а нищо не става: все нѣма хора за работа.

О. Иванъ започна да развива мисълта си по-нататкъ:

— Въпросътъ не е само до еднитѣ чирачета, взети отъ село, а изобщо за служащитѣ и работницитѣ. Най-напредъ трѣбва да се осигури недѣлната почивка на тия хора. Машината, като машина, и тя има нужда отъ почивка, отъ почистване, отъ намазване и ремонтъ. Азъ неотдавна имахъ разговоръ съ единъ виденъ воененъ ученъ.

Питахъ го, истина ли е, че голѣмитѣ крѣпостни орждия не издържатъ повече отъ сто изстрѣла, че ставатъ негодни за точна стрѣла.

— Не само негодни, но и опасни ставатъ: могатъ да се прѣснатъ, отговори генералътъ.

— Впрочемъ, добави той, ако се стрѣля съ почивки, съ голѣми интервали, тъй че орждието да може да отдѣхне, могатъ да се направятъ и нѣколко стотинѣ изстрѣли.

— Т. е. Какъ да отдѣхне, не разбирамъ азъ.

— Много просто: както човѣкъ отдѣхва. Да дойде на себе си.

— Т. е.?

— Т. е., пояснява генералътъ, орждието отъ изстрѣла се нагрѣва и отъ силитѣ на газоветѣ се разширява, се разстяга. Ако се стрѣля едно следъ друго, това разширение все повече и повече се увеличава и стеничѣ се изтънчаватъ. А ако орждието постои известно време спокойно, металътъ отново се свива, орждието дохожда на *себе си*, въ своето предишно състояние.

— Виждате ли, каза о. Иванъ, орждието и то трѣбва да дохожда на себе си, а човѣкътъ не е топъл. Толкозъ повече той има нужда отъ време на време да почива въ житейския „бой“, да дойде на себе си. Това е и една практическа необходимостъ. Защото, какво значи това „практично“? Практично е това,

което по-добре изпълнява своето назначение, което е най-изгодно, най-производително. Азъ съмъ мислилъ много за живота отъ практическа страна и съмъ дошелъ до заключение, че нашитѣ тѣй наречени „практици“, въ сжщностъ, сами не сж практични хора. У насъ практиченъ човѣкъ наричатъ оногова, който е способенъ на всѣкакви афери, който може да лъже, да мами, само да спечели повече пари. Споредъ мене тая практичностъ не е никакъ практична. Такава практичностъ не внушава никому довѣрие, не говоря за уважение, прави всички да се пазятъ отъ такъвъ „практикъ“ и само това вече не е практично. Ето защо, най-практичнитѣ хора, американскитѣ янки, казватъ, че най-практичното, най-полезното въ всѣка работа е безусловната добросъвестностъ.

Честността и добросъвестността сж най-практичнитѣ способности за действие. Сжщото може да се каже и за използването труда на работницитѣ и служащитѣ. Тукъ най-практичното е, да не бждемъ практични въ обикновения нашъ смисълъ на думата, да не изсмукваме последнитѣ сокове на работника. И въ това отношение недѣлната почивка на работници и служащи е въ висша степенъ практично сръдство, практично въ смисълъ изгодно за самитѣ стопани и господари. Всѣко „практическо“ дѣло иска редовни, разумни, честни, смислени, съусвежени сили, работници. Разумниятъ не-

дѣленъ отдохъ тукъ не е загуба, а сж-
щинска полза, необходимо срѣдство.

Вземете Англия. Има ли друга по-ра-
ботна страна на свѣта отъ нея? А никжде
другаде недѣлната почивка не се пази така
свещено, както въ Англия. Да не бѣше не-
дѣлята съ нейния пълненъ отдохъ изгодна,
разбирамъ не въ грубъ търгашки смисълъ
(граби сега, пъкъ за после не мисли), а въ
смисълъ производителенъ, въ смисълъ на
по-разумно използване силитѣ, нима дѣловѣ
Англия би издигнала на такава висота не-
дѣлната почивка?

— Да, да, недѣлната почивка е много
важно нѣщо, залови се Горбатова за думи-
тѣ на о. Ивана. Ето отъ тукъ и трѣбва да
се почне.

— Много важно, но и много трудно,
прекжсна о. Иванъ нейния възторгъ. Ние
тукъ имаме голѣма металическа фабрика.
Работниците сж повече отъ хиляда. Срещна
ме веднѣжъ собственикътъ на тая фабрика.
Бѣше въ разкошна карета съ хубави поро-
дисти коне. Като ме забеляза, спре каре-
тата, слѣзе и ме повика:

— Отдавна се каня да дойда при васъ.
Имамъ голѣма молба. Не съмъ доволенъ
отъ моитѣ многобройни работници и слу-
жаци. Невъзпитанъ народъ! Бихъ ви мо-
лилъ, да намѣрите възможность, вечерно
време, да наминавате къмъ моята фабрика и
да имъ държите беседи. Може би, Божието
слово ще имъ подействува.

Отидохъ. Кжщата му, цѣлъ дворецъ. До самъ антрето, не зала, а цѣлъ плацъ съ мряморно дюшеме.

— Тукъ, казвамъ, може и велосипедъ да се кара.

— Да, така прави и дъщеря ми, когато е лошо времето.

Гледамъ въ единъ жгълъ, наистина, има велосипедъ.

Тръгнахме да избираме мѣсто за беседитѣ. Срещаме затруднение. Има само едно голѣмо здание: казарма за работницитѣ, които превозватъ каменнитѣ вжглища. Мѣстото удобно, но долу е студено, а горе не е за голѣми събрания, защото гредитѣ били слаби и не можели да издържатъ. Решихме долу.

Какъ да се държатъ беседитѣ? Въ колко часа? Азъ предлагамъ недѣля, презъ деня. Казватъ, че не може: въ недѣля работили до шестъ часа. Давамъ да се разбере, че би било добре да се измѣни тоя редъ. Казвамъ:

— Ето въ Англия сж разбрали, че както конътъ и кравата искатъ добро гледане, тѣй и служащитѣ, ако повече имъ дадете, повече и ще получите отъ тѣхъ. А да се даде на работника и служащия повече, това не значи да му се дадатъ само повече пари, а и нѣщо друго: добри отношения, добра човѣшка дума, грижи за неговото умствено и духовно издигане. У насъ това още не се разбира.

— Какво искате, съгласява се собственикътъ. Нима у насъ има кой да те разбере? Азъ го гледахъ и си мислѣхъ:

— Да, нима у насъ има кой да те разбере? . . .

* * *

— Нужна е предварителна дълга идейна работа, обърна се о. Иванъ къмъ Горбатовъ. Работническиятъ въпросъ и изобщо въпросътъ за труда е много сложенъ. Той е социаленъ въпросъ. За неговото разрешение се иска много време и много работа. Трѣбва да се подготвятъ умоветъ и душитъ на хората. Въ това направление отдавна се работи другаде. Но и у насъ може да се направи нѣщо. Може да се разбере, че почивката за трудящия се и частно недѣлната почивка е необходима не само за работниците, но и за тия, отъ които зависи да се даде тая почивка.

— Ето въ това отношение азъ разчитамъ на васъ, съ любезна усмивка каза Горбатовъ.

— Пакъ ли на мене? неволно се засмѣ о. Иванъ.

— Разбира се, на васъ. Инѣкъ, защо бихъ ви безпокоила, вече съ известна сухость, донѣкжде обидена отъ смѣха на о. Ивана, каза Горбатовъ.

— Но знайте, за това се иска време. Трѣбва сериозно да се помисли.

— Ето вие ще помислите. Ще ни кажете, а ние ще почнемъ.

— Нуженъ е салонъ, помѣщение за беседитѣ. каза о. Иванъ замисленъ.

— Това е лесна работа. Вие ще я наредите. Ще помолите кметството, или на друго мѣсто ще се обърнете.

— Какъ азъ? Пакъ ли азъ? едва ли не викна о. Иванъ изуменъ, но се въздържа. Ограничи се само да попита:

— А хора, които да уреждатъ събранията, да държатъ беседитѣ? Тѣхъ имате ли?

— За това вече вие самъ ще се погрижите, отче!

О. Иванъ пакъ почувствува, че му става горещо. Той помисли: „И за прокарване на недѣлната почивка се грижи, и салонъ за беседи намѣри, и събрания свикай, и сказчици намѣри. А Какво ще прави г-жа Горбатова? Винаги тѣй правятъ: измжчватъ се отъ бездѣлие. Случайно чуютъ нѣщо отъ готвачката, или отъ боната и готово: идея има, ти я изпълни, а тѣ само ще гледатъ и ще охкатъ като известната госпожа въ приказката. Седи въ карета, затънала въ пѣсъка. Селенитѣ се напъватъ, да я изкаратъ отъ тамъ, а тя се облегнала на гърба си, не мърда, а само подвиква, и ужъ и тя се напъва.

— Извинете, госпожо, азъ тука не мога да бжда полезенъ: имамъ друга работа. Тукъ сж нужни свободни хора, искаше да каже, като васъ.

— Да, да! Винаги у насъ е така, пакъ държи на своето Горбатова. Нито една

жива работа не може да се почне. Все време нѣма, хора нѣма! . . .

За себе си нищо, нито дума не казва. Така се и раздѣлиха. Горбатова, виждаше се, остана силно огорчена отъ о. Ивана.

* * *

Отъ Горбатова о. Иванъ отиде при ранения художникъ. Той вече бѣше се събудилъ и лежеше спокойно. Докторътъ бѣ намѣрилъ, че посещението на о. Ивана сутринята бѣ подействувало благотворно и каза: „ако болниятъ продължава така да се държи, непременно ще оздравѣе“.

О. Иванъ поздрави болния съ насърчителния отзивъ на доктора и, като остана на саме, каза:

— Прочетохъ вашето писмо. Написано е хубаво, но това не е достатъчно. Вашата вина предъ живота е по-голѣма, въ сравнение съ ползата, която може да пренесе вашето писмо. Вие сте искали да се самоубиете, като сте си казвали: „животъ за животъ“. Добре: „животъ за животъ“, но вие погрѣшно разбирате тия думи. Умрѣла майка ви и вие сте решили да умрете. Това вече не е „животъ за животъ“, а смъртъ за смъртъ. Вмѣсто два живота две смърти. Какво получава животътъ отъ васъ? Вие сте отнели на живота една чиста душа, единъ добъръ човѣкъ, а като посягате на себе си за това, самъ излизате изъ живота. Глупаво. Животътъ търпи двойна загуба. Не! Вие трѣбва да

живѣте, за да попълните загубата на вашата майка. Дайте на живота удвоено добро: и за себе си и за майка си. Това е то „животъ за животъ“. А че ви е тежко, че съвестъта ви мжчи, ето това пъкъ е наказанието за васъ и наказание заслужено. Самоубийството не е наказание, а бѣгство отъ наказанието. Взели сте каквото сте могли отъ живота и бѣжъ да бѣгате. Не, приятелю, вие нѣмате право да бѣгате отъ живота. Смѣтате за неприлично и нечестно да бѣгате изъ заднята врата на ресторанта следъ като сте се наяли и напили. Още по-нечестно е, да се бѣга отъ живота. Вашето писмо не е заплащане. Вие останете да живѣте и нека цѣлиятъ ви животъ бжде проповѣдь на това, което сте написали въ писмото си. Това ще бжде заплащане. Вашата майка ви е внушила чистота, вие тази чистота внесете изобщо въ живота. Носете чисти мисли, чисти желаня, чисти настроения. Носете и проповѣдвайте чистота вредъ въ живота: въ семейството, въ училището, въ учрежденията, въ казармата, на всѣкъжде.

Младежтътъ слушаше съ внимание и правѣше впечатление, че съ всѣка нова дума се съживява. Когато о. Иванъ свърши, той каза:

— Да, азъ съмъ длъженъ да живѣя. . . Дългъ ми е. . . Азъ ще живѣя!

— Ето на, това е хубаво. Това е умно. . . То е и благородно, най-сетне.

* * *

Отъ ранения о. Иванъ се отби въ болницата. Тамъ престоя два часа. Следъ това държа два урока въ едно семейство и найсетне се завърна въ кжщи. Вървѣше уморенъ, главата му бѣ замаяна, и въ това време нѣкой го настигна и му викна:

— Отче, позволете да ви придружа нѣколко крачки.

Обръща се, вижда момче на около шестнадесетъ години.

— Искамъ да ви задамъ единъ въпросъ: кажете ми какво е това истина?

— А вие, отговори о. Иванъ, разбирате ли добре какво питате? Истини има разни: математическа истина, напимѣръ е, че цѣлото е по-голѣмо отъ половината. Има истини изобщо научни, истини философски, има житейски истини и още много други. За коя истина питате?

Момчето се обърка.

— Т. е., какъ коя? Изобщо за истината. . . Каква бива изобщо истината? Що е истина?

— Ето що, моето момче, каза по-нататкъ о. Иванъ. Вие даже надъ самия въпросъ не сте помислили. Не знаете какво питате. А пкъкъ виждамъ, колко сте претенциозенъ. Вѣроятно и за голѣмъ мждрецъ се смѣтате и се гордѣете, че предварително сте разрешили за себе си въпроса, че нѣма никаква истина на тоя

свѣтъ, или поне, че нѣма никаква обща върховна истина, която да стои надъ всички и надъ всичко въ свѣта. А ако се позамислите надъ своя въпросъ, вие ще разберете самъ, че се заблуждавате. Вие, вѣроятно, бихте искали да знаете истината на живота, правдата на живота, онова начало, което ръководи нашето съществуване и нашата деятелность. Казано на простъ езикъ, вие бихте искали да знаете, какъ трѣбва да се живѣе по Бога. Колко хубаво народътъ е нарекълъ идеалния, чистия и праведенъ животъ Божи животъ. Тѣй че вие, следователно, искате да знаете не човѣшката условна и относителна правда на живота, а висшата, единна, вѣчна и неизмѣнна, на народенъ езикъ казано, Божия правда? Вѣрно ли ви разбирамъ?

— Почти че вѣрно, съ другъ тонъ вече каза младото момче. Именно така.

— Добре. Въ такъвъ случая тая истина вие можете да узнаете само отъ евангелието на Христа. Христосъ Спасителъ казвалъ за себе си: „Азъ съмъ истина, пжть и животъ“. Изучете Христовата правда и вие ще узнаете търсената отъ васъ истина. Само съ задѣвки и съ скачане нищо нѣма да направите. Простете ми за рѣзкитѣ, може би, думи. Не искамъ да ви обидя или осжда, а ви говоря като вашъ по-голѣмъ братъ. Споредъ мене, вашиятъ въпросъ „що е истина“, въ сжщность, не е търсене на истината, а просто една задѣвка, лекомислие. Къмъ

такива въпроси трѣбва да се отнасяме сериозно. Това не е приказката за Глупавия Иванъ, който съ своето конче Гърбунчо скокналъ до третия етажъ и цѣлуналъ на прозореца царската дъщеря по захарнитѣ уста. До истината така не можешъ скочи. Дадатъ ви алгебрическа или геометрическа задача, вие и надъ нея по цѣли нощи си блъските главитѣ. Какъ тогава искате да разрешите задачата на живота съ единъ подскокъ и то на чуждъ грѣбъ, въ дадения случай, на моя грѣбъ? Намирате ме случайно на улицата, подхвърляте ми, ни въ клинъ ни въ ржавъ, въпроса „що е това истина“ и мислите, че всичко сте свършили. Почтенитѣ въпроси, като почтенитѣ хора, искатъ почтено да се отнасяме къмъ тѣхъ.

Тукъ о. Иванъ, понеже бѣха стигнали вече до кжщата му, каза на младежа, че ако иска сериозно да узнае що е това истина и где е тя, да заповѣда при него за една по-дълга беседа.

Младежътъ поблагодари за поканата.

* * *

Въ кжщи о. Иванъ се завърна съвсемъ уморенъ. Тукъ го чакаше офицерътъ-ковчезникъ. Той чакаше да благодари лично на свещеника, който едва се държеше на крака. Очитѣ му се затваряха и той полузаспалъ отговаряше:

— Много се радвамъ, много се радвамъ. Слава Богу. Много ми е приятно.

А когато си легна въ леглото, той си припомни пакъ днешнитѣ самоубийци и момчето съ питането за истината и си каза:

— А за младежъта трѣбва нѣщо да се направи!

Две събрания

Въ родния си градъ К. бѣ пристигналъ известниятъ протоиерей о. Уличевъ, който служеше при една руска легация въ чужбина. Той бѣ човѣкъ съ европейско образование, дълбокъ мислителъ и голѣмъ ораторъ-проповѣдникъ. Мѣстното духовенство се гордѣше съ него и искаше да му засвидетелствува публично своята почитъ. Люторски предложи:

— Да направимъ голѣмо събрание въ негова честь. Нѣкой отъ насъ ще чете рефератъ. Да покажемъ на стареца, какво можемъ ние да дадемъ и какво представляваме.

— Какво ще му показваме, думаха боязливо свещеницитѣ. Где е видѣлъ той таква като насъ! По-добре него да чуемъ.

— И него ще чуемъ. Следъ реферата ще станатъ разисквания. О. Уличевъ ще вземе думата. По тоя начинъ ще имаме поне опредѣлена тема. Азъ вече говорихъ по тоя въпросъ съ владиката. Той даде своето съгласие. Рефератътъ и ораторътъ сж опредѣлени.

— Кой е? питаха свещеницитѣ.

— О. Наумъ Генезиевъ. Той е младъ човѣкъ, даровитъ, талантивъ ораторъ.

Свещеницитѣ се намръщиха: свещеникъ Генезиевъ бѣше единъ отъ лакеитѣ на Люторски, младъ хитрецъ, който заедно съ Люторски обичаше не толкозъ словото Божие, колкото „барабана“ и шумната реклама чрезъ него.

— Въ наше време всичко се държи и зависи отъ рекламата, казваха двамата приятели. Ако имашъ една рублиа за търговия, десеттѣ копейки задръжъ за търговията, а деветдесетъ копейки дай за реклама. Отъ това ще имашъ по-голѣма полза.

— Да, ще имашъ полза, но *ти*, а не *дѣлото*, мръщеа се свещеницитѣ.

Тѣ не обичаха Люторски. Бѣха му извадили прѣкоръ „Барабаншчика“. Бояха се, обаче, отъ него. Люторски имаше на нѣжния, но слабъ владика голѣмо влияние и не подбираше срѣдствата, когато трѣбваше да наложи своето: инсинуации, интриги, доноси — предъ нищо не се спираше. Той самъ въ нѣкои случаи обичаше да се похвали:

— Между насъ да остане, старецътъ не е много уменъ!

Свещеницитѣ, поради това, имаха страхъ отъ Люторски, въ всичко се съгласяваха съ него. Не направиха възражение и сега срещу опредѣления рефератъ само и само миръ да има.

* * *

Събранието бѣ свикано. За председателъ

единодушно бѣ избранъ о. Уличевъ. О. Намумъ чете рефератъ: „Необходимость отъ засилване на външната църковна дисциплина“. Прокарваше мисълта, че народътъ е покваренъ, нравитѣ падатъ, развратътъ расте. Нито училището, нито проповѣдта, нито личното влияние на духовенството могатъ да помогнатъ. Необходимо е, да се усили външната духовна дисциплина. По натакъ, Генезиевъ правѣше исторически справки, какъ нѣкога въ стара Русия, за слабостъ въ вѣрата и за поправяне, се налагали епитимии: да се правягъ многобройни метании (поклони) опредѣляли строгъ постъ и даже здравата побийвали.

— Разбира се, сега времената сж други. Формитѣ на дисциплината могатъ да бждатъ не такива, все пакъ тѣ трѣбва да бждатъ засилени, завърши Генезиевъ. Това се налага днесъ.

О. Уличевъ, когато се четеше реферата, само си триеше челото и отъ време на време се мръщеше, като да чувствуваше студени трѣпки по тѣлото си. Той изглеждаше присѣтствуващитѣ съ единъ жаловитъ и изморенъ погледъ.

Рефератътъ се свърши. Всички обърнаха очи къмъ о. Уличевъ.

— Може би, нѣкой иска да се изкаже по реферата? попита о. Уличевъ.

Свещеницитѣ се спогледаха и мълчаха. Стана Люторски, приятельтъ и покровителтъ на Генезиевъ. Той седеше тъкмо сре-

щу о. Уличевъ, отъ другата страна на масата.

— Рефератътъ на такъвъ вдъхновенъ и даровитъ ораторъ като о. Наумъ Генезиевъ произведе, както на мене, тъй, вѣрвамъ, и на всички присѣтствуващи силно впечатление, почна съ своя обикновенъ апломбъ Люторски.

Тукъ случайно погледна къмъ о. Уличевъ и забеляза, че той го гледа съ особени очи. Тия очи смутиха о. Юстина Люторски. Той се запъна, обърка се, смути се, смутолеви още нѣщо и седна. Настана едно чогло мълчание. Нѣкой повтори съ слабъ гласъ:

— Да, силно впечатление.

И пакъ мълчание. Чакаха да чуять о. Уличевъ, а видимо той нѣмаше желание да говори . . . О. Иванъ не можа да се сдържи. Презъ всичкото време, докато Генезиевъ четѣше реферата си, нему му кипѣше въ душата, а грубото ласкателство отъ страна на Люторски го направи да избухне. Той стана:

— О. Юстинъ Люторски каза, че рефератътъ му направилъ много силно впечатление. Какво значи това? Ако нѣкой ви удари съ тояга по главата, пакъ ще получите много силно впечатление. На мене тоя рефератъ именно такава впечатление направи, като че нѣкой ме бухна съ тояга по главата.

Азъ нѣмамъ намѣрение да критикувамъ. Искамъ само да попитамъ. Азъ съмъ тукъ най-младиятъ и, мога да кажа, най-малкиятъ братъ, като Иосифа между единадесетъ му

брата. Дошелъ съмъ да чуя и да науча нѣщо за пастирството, какво да правя като пастиръ. Следъ четения рефератъ азъ съмъ въ голѣмо недоумѣние. Референчикътъ каза, че народътъ е станалъ лошъ, нравитѣ сж покварени. Не споря, не зная. Азъ само питамъ, кой е виновенъ за това: паството, народътъ, или ние, пастиритѣ?

Между пшеницата растатъ плевели и азъ си спомнямъ притчата на Христа: „слугитѣ слѣха, дойде врагътъ и посѣ плевели“. Чия е вината? И какво да се прави по-нататъкъ? О. Генезиевъ каза: училищата не помагатъ, проповѣдта не действува, нашето влияние е никакво, необходима е строга дисциплина, външно въздействие. Къмъ нашитѣ слова сж необходими и наказания. Какво значи това? Защо ние нѣмаме влияние? Стигна ли сж нашитѣ училища, нашитѣ проповѣди и сами ние стигнали ли сме до нужната висота, при която пакъ да сж необходими дисциплинарни наказания? Или ние сме слаби, не ни бива за

нищо, като духовни учители, та не можемъ да влияемъ на нашето паство, на нашитѣ духовни чада? Ако е така, нѣма защо да се се сърдимъ на паството и на народа, а да обърнемъ повече внимание на себе си, повече душа да внесемъ въ нашата духовна работа — както въ словото си, така и въ живота си.

— Рибари нѣкога разпалвали множества, увличали народа следъ себе си съ своето вдъхновено слово, съ своята жива вѣра. Множествата вървѣли подиръ тѣхъ дори въ пустинитѣ. Никой не ги принуждавалъ, сами вървѣли следъ рибаритѣ — Христови апостоли, а ние съвременнитѣ, божемъ, апостоли на Христа искаме съ дисциплинарни наказания да заставимъ нашето паство да върви следъ насъ и да ни слуша! . . .

О. Уличевъ се съживи, лицето му пламна и само кимаше съ глава одобрително. А щомъ о. Иванъ свърши, безъ да дава думата на други, самъ стана:

— Да, отци и братя мои! Ние сами трѣбва да се издигнемъ. Пастирското дѣло расте, иска нови и нови усилия. Външнитѣ срѣдства, заплашванията и страхътъ тукъ не помагатъ. Ние трѣбва своитѣ собствени криле да разперимъ. Не е безъ значение и това, гдето на архиерейския „орлець“ е изобразенъ орелъ, който лети надъ градъ. Ние имаме нужда отъ орлови криле. Силни трѣбва да бждатъ тия криле, ако ис-

каме да издигнемъ следъ себе си и нашето паство.

И се изля огнената вдъхновена речъ на вдъхновения старецъ. Всички слушаха, унесени, при гробно мълчание. Само Люторски си гризеше ноктитѣ и нѣщо пришепваше отъ време на време на своя съседъ, Булатовъ.

— Да, отци и братя, завърши о. Уличевъ. повече строгостъ е нужна къмъ насъ, а къмъ паството — повече любовъ, жива и дейна любовъ!

Следъ събранието о. Уличевъ повика о. Ивана, цѣлуна го, благодари му за горещитѣ и искрени думи и почна да го разпитва отъ где е, где е училъ и где служи. Всички го заобиколиха. Тукъ бѣше и Люторски. На неговото бледно лице се изписа една ехидна усмивка:

— Нашъ новъ събратъ, прелоржча той о. Ивана на Уличева. Гореща глава. Жалко, че е младъ още и не е твърдъ въ вѣрата. Въ сектанство избива, смѣше се съ престорено добродушенъ тонъ Люторски.

— Оставете вие това, прекжсна го остро о. Уличевъ. Съ такива работи шега не бива. Вие трѣбва да пазите доброто име на вашия младъ събратъ и съработникъ, а не да го петните. Чухъ азъ тия приказки за сектанството му. Глупави приказки! Срамно е за васъ да ги повтаряте.

Уличевъ хвана о. Ивана подъ ржка и го дръпна на страна:

— Горещо и добро сърдце имате. Богъ

да ви помага. Само се предпазвайте. Вие се сравнихте днесъ съ Вениамина. Не забравяйте неговата история, какъ роднитѣ му братя го хвърлили най-напредъ въ трапа, а после го продали на търговцитѣ отъ Египетъ. Тая история се повтаря. Богъ да ви пази!

* * *

Веднага следъ събранието, Люторски въпрѣки напредналото време, отиде при владиката „на докладъ.“

— Владико! и падна едва ли не въ краката на архиерея. — Никакво пастирско дѣло не е възможно. Не стига общата разпуснатостъ, та и между насъ либерали се развѣдиха. Вие, благостний владико, сте прекалено добъръ, но вашата безпредѣлна добротата зле се разбира отъ нѣкои. Разбиратъ я като охлабване и слабоволие отъ ваша страна и злоупотрѣбватъ съ васъ. Обърнете внимание, ваше високопреосвещенство, какъ се държи о. Постниковъ. Просто се гаври съ васъ. Хвърля оскърбления по адресъ на цѣлото пастирство и, нѣщо повече, недвусмислено засѣга и васъ. „Нищо, казва, ние, които стоимъ на чело на пастирството, не вършимъ“. А кой стои на чело на пастирството, благий владико? Явно е, че васъ подразбира това неблагодарно момче. Покажете своята строгостъ, владико. При благостъта строгостъта бива спасителна.

— Та нима азъ съмъ билъ въ заблуждение за него? — ядосанъ, каза владиката. —

А какъвъ искренъ и добродушенъ изглеждаше.

— Не сте се заблудили, владико, а сте се подали на своята безгранична доброта. Ние не умѣемъ да ценимъ, както трѣбва, вашата ангелска доброта, а това самозабравило се момче даже не е способно да я оцени.

— Това е жално, много жално, каза владиката, като си въртѣше главата. Чудни сж хората. Не разбирамъ, какво искатъ, та не седатъ мирно и тихо, въздишаше той. Вмѣсто да си гледатъ работата, тѣ философствуватъ и причиняватъ, както на себе си, така и на началството си, неприятности. Малко ми е мене канцеларската работа, официални и неофициални писма сж ме съсипали, а тукъ още иди се разправяй съ разни Постниковци. Само ме тревожатъ. Ще трѣбва да го повикамъ и хубаво да го нажуля. Кажи, о. Юстине, на Постникова тия дни да мине къмъ митрополията. Пъкъ и ти му поговори, направи му нужнитѣ внушения отъ мое име.

Люторски се върна у дома си доволенъ:

— Ще му натриемъ носа на тоя хлапакъ.

* * *

Но това не бѣ всичко.

Рефератътъ на Генезиевъ на пастирското събрание и възраженията на о. Ивана неочаквано предизвикаха въ града разни тълкувания. Следъ два дена въ единъ мѣстенъ вестникъ се яви статия подъ заглавие: „От-

ци Наумовци и отци Ивановци.“ Въ статията се пишеше: „Тия дни на едно събрание руското общество и рускиятъ народъ бѣха изправени предъ сждъ. Прокуроръ въ тоя случай, както винаги, бѣше известниятъ у насъ о. Наумъ Генезиевъ. Той издаваше вопли за ужаситѣ на нашето време, за падането на вѣрата, за разложението на нравитѣ, признаваше безсилието на пастиритѣ да водятъ борба съ ужъ засилващето се зло и препоръчваше настоятелно най-строги мѣрки, жестоки дисциплинарни наказания. Тежко бѣше да се слуша тази прокурорска обвинителна речъ. Пастирътъ, служителъ на словото, не на простото слово, а на оно-ва Слово, което било Богъ и се въплотило, служителъ на Бога-Слово не вѣрва въ силата на Словото и, покрай пастирското слово, иска „действия“, въздиша за нѣкогашнитѣ физически наказания.

„Толкозъ по-приятно бѣ да се чуе словото на защитника, не знаемъ какъ да кажемъ, защитника на кого: на нашето ли време, или на светостъта на пастирското служение. Защитникъ бѣше болничниятъ свещеникъ о. Иванъ Постниковъ. Добриятъ свещеникъ каза: „Съ външна дисциплина бѣше силенъ Римъ, езическото царство. Царството Христово е царство на любовта. Тукъ може да става дума само за една дисциплина — вжтрешната, дисциплината на духовно възроденото сърдце, а сърдцето се възражда съ благодатъта на Божията любов.“

„Слушахме ние двамата пастири — о. Наума и о. Ивана и си спомнихме двамата монаси изъ „Братя Карамазови“ : жилистиятъ тѣлесно, но сухиятъ душевно о. Терапонтъ и благиятъ старецъ Зосима. Бждещето не е на Терапонтовци, а на Зосимовци. И нека бжде така. Нека да си отидатъ поскоро о. Наумовци и на тѣхно мѣсто да дойдатъ о. Ивановци: дисциплината нѣма да даде любовь, но любовта ще даде съ себе си дисциплина. Като има любовь, дисциплината е осигурена сама по себе си.“

Статията бѣ четена изъ цѣлия градъ, много приказваха за нея. О. Иванъ, безъ да иска, стана герой на деня. Той се стараеше никжде да не се явява. Посещаваше само болницата, гдето му бѣ работата, ходѣше на беседитѣ въ кжщата на губернатора и въ приюта на бездомниците, гдето държеше сказки три пжти въ недѣлята.

О. Наумъ и Люторски не можеха да се побератъ въ кожата си. Ходиха съ статията при владиката. Събираха се на съвѣщания. Следъ една недѣля въ другъ мѣстенъ вестникъ се яви статия въ защита на о. Наума. Тукъ рѣзко се нападаха о.о. Ивановци. Завърза се полемика. Самъ о. Иванъ не вземаше участие.

— Защо вие не отговаряте на рѣзкитѣ нападки? Не виждате ли, че явно ви клеветятъ въ печата?

— Защо да отговарямъ, — казваше спокойно о. Иванъ. Когато ме хвалѣха, и

ме хвалѣха незаслужено, азъ не възразявахъ, мълчахъ. Сега ме нападатъ безъ милость. Защо да възразявамъ? Това първо. А второ, усмихваше се о. Иванъ, винаги е добре за човѣка да го нападатъ. Това е отъ полза за него. Инѣкъ, той би се възгордѣлъ, а тѣй ще е внимателенъ къмъ себе си и къмъ своето поведение. И главно, нѣма кога да отговарямъ. Имамъ много работа. Все трѣбва да се готвя за утрешния день. Где имамъ време, да се разправамъ съ вестници. Истината, рано или късно, ще вземе връхъ и ще блѣсне предъ свѣта. Правдата никога не може да се затѣче въ калѣта, колкото тя и да боде очитѣ на нѣкои.

* * *

И о. Иванъ работѣше. Той много четеше, мислѣше, правѣше извадки. Видимо работата го изморяваше. Безъ да се гледа, че имаше свѣтли руси коси, главата му почна бързо да побѣлява.

— Не бива така, о. Иване, казваха му приятели. Трѣбва и за себе си да мислите. Трѣбва да се гледате. Все едно, не можете цѣлия свѣтъ да управите. По тоя начинъ вие скоро ще изгорите.

— Та какво отъ това, че съмъ изгорялъ. Стига само повече свѣтлина да има. Азъ тѣй мисля, думаше о. Иванъ; колкото масло имашъ въ себе си, толкозъ и свѣтлина ще дадешъ, а времето е безразлично. Ако наливашъ капка по капка, повече време ще продѣлжи.

горението, но пъкъ силата на свѣтлината ще бжде по-малка. Като борина ще горишъ, разбира се, по-дълго, но сега е нужна не борина, а магнезий. Времето изисква силно и всестранно освѣтление на цѣлата правда Божия.

И о. Иванъ всѣки день държеше беседи: ту „фитили“ поставяше или чистеше, ту масло наливаше въ „свѣтилницитѣ“, както самъ се изразяваше.

* * *

Работата за сближение на духовенството съ интелегенцията като да вървѣше успѣшно. За опитъ бѣше разрешено едно събрание. Ако мине добре, архиереятъ бѣ обещалъ да разреши тия събрания за винаги.

Първото събрание бѣше единъ видъ учредително. Учредителитѣ, директори на две болници, голѣми свѣтила въ областъта на медицината, единъ известенъ художникъ, двама трима мѣстни познати литератури и още нѣкои и други отъ виднитѣ общественици, помолиха о. Ивана да каже встжпителната си речъ за целитѣ на новото общество.

Събранието излѣзе тържествено. Голѣмата зала на градската банка бѣше препълнена отъ народъ. За отслужване на молебень бѣше поканенъ владиката. Той извести, обаче, че е боленъ и прати Люторски да го замѣсти, а Сичева помоли да бжде допуснатъ на събранието като случаенъ гостъ.

Люторски на края на молебена каза речъ за отношенията между интелегенция и църква. Говори за гордостъта на човѣшкия разумъ, за падението на сатаната, благодарение на гордостъта си и за радостъта на майката — църква при завръщането на заблуденитѣ чада подъ нейната стрѣха.

Речъта произведе на слушателитѣ неприятно впечатление. Интелигенцията се обиди отъ оскърбителнитѣ загатвания, а духовнитѣ казваха:

— Не е време сега смѣтки да се гледатъ.

Събранието почна своята работа. За председателъ избраха директора на психиатрическата болница, „Никодима“, който ревностно бѣ работилъ за това събрание. Той най-напредъ даде думата на о. Ивана, който държа дълга речъ. О. Иванъ излѣ цѣлата си душа, каза всичко, което въ последнитѣ две три години бѣ се набрало въ душата му отъ наблюдения и размишления.

— „Нийде не се мѣнятъ така бързо общественитѣ настроения и течения, както тови става у насъ, почна той. Ако другадѣ приливитѣ и отливитѣ на морето къмъ брѣга ставатъ два пжти въ денонощието, у насъ, може да се каже, ставатъ презъ всѣки два часа. Кое то на западъ расте бавно и се развива по естественъ пжтъ, у насъ се развива десеторно по-бързо. Голѣми обществени, народни и международни въпроси се решаватъ като по чудо, безъ никаква почти

подготовка на самото наше общество и нашия народъ. И това е обяснимо.

Ние бързаме да настигнемъ западно-европейската мисълъ и смѣтаме за необходимо да преживѣемъ всичко, което тамъ е преживѣно. А тамъ въ продължение на вѣкове е много преживѣно, и на фона на преживѣното въ разни страни на Европа на-зрѣватъ още много работи. Ние трѣбва всичко това да преживѣваме само въ нашия руски умъ и въ нашето руско сърдце и то за едно много късо време.

И което е за забелязване, рускиятъ умъ и руското сърдце не се задоволяватъ отъ малко. Тѣ не се задоволяватъ дори отъ това, което е постигнато и преживяно на Западъ. Тѣ искатъ да надминатъ Западъ и, кой знае, може да го надминатъ съ голѣми за себе си рискове.*)

Много сж довърчиви руската мисълъ и руското сърдце. Тѣ сж готови, да се навърлятъ на всѣко ново слово, прегръщатъ го изцѣло, на половина не се спиратъ никога, а вървятъ до край, стремятъ се да го осществятъ и приложатъ въ живота. Поставятъ новата мисълъ и идея подъ тежката преса на действителността, изстискватъ изъ нея всичкия ѝ сокъ и гледатъ какъвъ е тоя сокъ: чистъ ли е, прозраченъ ли е и дали ще стигне за удовлетворение на всички жадуващи.

*) Надминаха го съ болшевизма! Б. П.

Способътъ на провѣрката е най-действи-
теленъ, но въ сщщото време най-опасенъ, па-
губенъ за „новитѣ“ слова. Основната грѣш-
ка на мисълта и коренната несъстоятел-
ностъ на идеята по най-убедителенъ начинъ
се изяснява, ако мисълта се развие до
край, идеята се приложи на практика и се
направи опитъ да се осжществи на дѣло.
Тогава тънката, като влакно, пукнатина меж-
ду мисълта и истината, се развърща въ
цѣла пропастъ. Идеята се събаря, „новото“
слово бива неспособно да разреши и раз-
върже всички възели на живота и въпроси
на духа. Става нужда да се захвърля „но-
вото“ довчера слово и учение и да се тър-
си по-ново и по-ценно слово.

Много такива „слова“ ние сме чули и
видѣли. Тѣ си заминаха и отминаха, както
и дойдоха. Колко отъ тѣхъ бѣха издигани ка-
то ново знаме, а после сжщото това „ново зна-
ме“ биваше захвърлено въ калъта и безмилос-
тно тъпкано! Това-онова е оставало, разби-
ра се, отъ тѣхъ, внасяло е нѣкакъвъ плюсъ
въ живота, но повече се е чувствувалъ,
не плюсътъ, а минусътъ, чувствували сж
се горчевинитѣ, умората, разочарованията и
недоволството отъ несбжднатитѣ мечти. И
колкото по-силно „новото“ е завладявало
руското общество, колкото повече огънь, ен-
тусиазъмъ и вѣра е влагала въ него руска-
та душа, толкозъ по-тежки сж бивали разоча-
рованията, толкозъ по-голѣма апатия, умора
и упадъкъ сж завладявали духа на всички.

Така се обяснява особениятъ душевенъ упадъкъ и нравственото разложение, което се забелязва напоследъкъ, защото въ сравнително късо време ние преживѣхме много нови идеи и нови движения. Като да е изгубена вече вѣрата въ всѣко *ново* слово. Ние сме въ притежание на цѣлъ гардеробъ „нови“ слова, които сж обърнати на парцали и които въ своя износенъ, увехтѣлъ видъ просто не сж за гледане. Никому не се ще, да се премѣни въ тѣхъ. А да останемъ безъ нищо, съ гола душа, сжщо така не можемъ.

Обществото свива рамене, изоставено самò на себе си, поглежда насамъ нататъкъ, вслушва се и чака дали нѣма да чуе отъ нѣкъде живо слово за живота, нѣма ли да види пж-товодна свѣтлина. Затишието е общо, общо е и очакването. Преживѣваме време нравствено тежко, но заедно съ това и благоприятно да бжде изслушанъ всѣки, който има какво да каже. Животътъ иска „слово,“ живо, силно, свѣтло слово:

— Где е пжтьтъ на живота? По кой пжть да вървимъ? Кажи слово. Научи!

Да се мълчи въ такова време, ще рече, да покажемъ своето безсилие, ще рече, че нѣмаме свое слово, или не умѣемъ, не сме способни да кажемъ своето слово, ако го имаме. Първото е печално, а второто позорно, дори престжлно. Едното и другото е нежелателно. За всичко е нужно слово инай-напредъ религиозно слово. Всички други сло-

ва: научно, социално, политическо, економическо, философско, словото на литературата, на изкуството сж вече чути и опитани. Въ тѣхъ вѣрваха като на *едничко слово на спасението*. Съ тѣхъ живѣяха. Но ги преживѣха и надрастнаха. Остава само религиозното слово. Съ него нашето културно общество никога не е живѣло. Не е възлагало на него никога своитѣ надежди. Не го е надрастнало. Не го е изчерпало. Даже не е почнало да черпи отъ него. Само е мислило да прави това, но не го е направило. Трѣбва да се признае, че цѣлиятъ, наричанъ, християнски свѣтъ, не само рускиятъ народъ, само мисли за християнството. Той още *не живѣе* по християнски, не се е и опиталъ да живѣе по християнски.

* * *

Отношението на съвременното наше общество къмъ религиозния въпросъ може фигурално да се изобрази така:

Голѣмъ градъ — града на живота. По срѣдата — широкъ и дългъ площадъ. Къмъ площада водятъ всички улици и улички. Отъ тия малки и голѣми улици постоянно хлуе голѣмъ потокъ отъ хора. Тамъ е цвѣтущата младостъ, пристигатъ зрѣлитѣ, пробиватъ си пжтъ и старцитѣ. Въ очитѣ на едни се чете бодра вѣра и свѣтли надежди, на други — тревога и недоумение. И на всички — единъ живъ интересъ и живъ въпросъ.

По краищата на площада се издигатъ вѣковни домове-дворци. Въ тѣхъ кипи животъ, развива се усилена работа. Строятъ вжтре, надстройватъ отгоре. Много вече е свършено, отдавна е готово и е хубаво, но искатъ още нѣщо по-хубаво и по-ценно. Всѣко здание е отдѣлено отъ другитѣ, и всѣко отъ тѣхъ има свои цели, свои „слова“ и свой начинъ да ги каже. На фасадата на всѣко отъ тѣхъ съ грамадни букви е написано — на едно „Наука“, на друго „Изкуство“, на трето „Философия“, на четвърто „Социални реформи“, на пето „Икономически въпроси“ и т. н.

Хората отъ голѣмитѣ и малки улици излизатъ на широкия площадъ, озъртатъ се, вглеждатъ се внимателно и четатъ надписитѣ на грамаднитѣ здания, мислятъ дълго и следъ това тръгватъ, ту къмъ единия, ту къмъ другия дворецъ. Едни увѣрено, други съ колебания.

Въ всѣки домъ-дворецъ хората нахлуватъ на широки и гъсти тълпи. Вратитѣ широко сж отворени и нито за единъ часъ не се затварятъ. Човѣшкиятъ потокъ се влива и влива въ тѣхъ, безъ прекъсване. Едни се качватъ по стѣпалата и влизатъ вжтре, други нови пристигатъ отъ улицитѣ и заематъ тѣхнитѣ мѣста на *площада на търсенето*. Отъ влѣзлитѣ нѣкои оставатъ вжтре, а нѣкои следъ малко се връщатъ назадъ. По лицата на излѣзлитѣ се забелязва сѣнка отъ недоволство.

Тѣ отново оглеждатъ площада на търсенето и избиратъ ново здание и, сжщо така, изпитателно влизатъ въ него, както бѣха влѣзли въ първото.

Мнозина сж постояли въ всички почти здания и отъ всички сж се върнали назадъ неудовлетворени. По лицето имъ се чете: не ще и дума, хубаво е. Тукъ има прекрасни работи. Но всичко това не е търсенето. Нужно е нѣщо повече, по-широко, по-дълбоко и по-възвишено.

* * *

Остава още единъ величественъ домъ-дворецъ. Дворецътъ „Религия“. Предъ него хората стоятъ едни съ желание да влѣзатъ, а други съ недоумѣние — да влѣзатъ, или да не влѣзатъ? Тѣ чакатъ и искатъ да чуятъ словото на любовта. Чакатъ пълно и всестранно разкриване на правдата на живота, която е позната въ дома на „Религията“.

Тия, които стоятъ отвънъ, питатъ намиращитѣ се вътре въ тоя домъ:

— Вие твърдите, че истината, че цѣлата правда на живота ви е позната. Ние ви вѣрваме, или искаме да ви вѣрваме. Но дайте сила на нашата вѣра. Разкрийте ни търсената отъ насъ и позната на васъ правда на живота. Не говорете само, че има правда и че тя е при васъ, а я покажете и на насъ. Демонстрирайте ни я. Изяснете ни я напълно. Убедете ни. Увлечете ни. Поко-

рете ни на правдата. Ние искаме да служимъ на вѣчната истина, но ние искаме и да я разберемъ. Това е наше *право*. Вашъ *длъгъ* е да ни помогнете.

Искания съвършено законни. Тѣхното удовлетворяване е задължително. Въ първото послание на апостола Петра четемъ тия прекрасни думи: „Бждете винаги готови на всѣкиго, който иска отъ васъ смѣтка за вѣрата и упованието ви, да дадете отговоръ съ кротость и благоговѣние!“

Съ кротость и благоговѣние при всѣки въпросъ и при всѣко недоумение! Ето единъ наистина християнски, евангелски заветъ,

Не е достатъчно да се говори *за любовта*. Трѣбва да се говори *съ любовъ*. Да се ръководимъ отъ любовта. Да имаме любовъ и къмъ истината и къмъ тоя, на когото истината е нужна. Съ живия езикъ на любовта да будимъ въ сърдцата живи любовни чувства.

На такъвъ зовъ отъ Божия домъ всички отвѣнъ ще се отзоватъ, всички ще влѣзатъ въ него. Никой нѣма да се отвърне съ вражда. Живата душа иска жива правда. Има влечение къмъ живата любовъ. Дайте само тая жива правда, тая жива любовъ. Говорете за тѣхъ съ живия езикъ на сърдцето, на живия умъ, на живата мисль, а не съ мъртвитѣ думи на бездушната суха книга, на студеното и кораво буквоедство. Между насъ, духовнитѣ, се е вкоренило едно убеждение, че цѣлата свѣтска интели-

генция, едва ли не безъ изключение е, *безбожна*. Основанието на това убеждение е следното: тя не *ни* слуша, следователно не иска да знае *Бога*. Въ духовната литература се е оформило особено изражение, което характеризира отношенията между свѣтската наука и свѣтскитѣ хора къмъ думитѣ и писанията на духовнитѣ писатели: „лъжеимений разумъ“. Свѣтската мисль идѣла отъ лъжеимения разумъ! Нѣщо фалшиво, крайно назадничаво и тжпо вѣе въ това опредѣление. Говори или пише нѣкакъвъ „гробъ боядисанъ“, казано съ думитѣ на Христа, и се чуди защо интелигенцията не го слуша. Истинската интелигенция нѣма нужда да бжде разполагана къмъ търсене на религиозната истина. Тя и така е разположена. Сама я търси и я търси усърдно.

Азъ познавамъ много интелигентни хора, които четатъ съ интересъ религиозни книги на френски, нѣмски и английски езици. Когато излѣзе нѣщо хубаво на руски езикъ, и него четатъ. Жадно ще слушатъ и насъ, ако ние съумѣемъ да вдѣхнемъ животъ, живото дихание на Божия духъ въ нашето слово. Тогавъ слушателитѣ *насъ* ще търсятъ, а не ние *тѣхъ*. Но за да учимъ, трѣбва да стоимъ по-високо отъ тия, които искаме да учимъ. Всичко, което тѣмъ е известно изъ областта на правдата и красотата на живота, което тѣ знаятъ отъ науката и изкуството, трѣбва да бжде наше знание и къмъ това трѣбва да дадемъ ясно и силно

освѣтление на всичко съ евангелската свѣтлина, съ дълбоко проникване и разбиране думитѣ на Христа Спасителя. Съ едно само зазубриване на катехизиса, съ мъртвата рутина далечъ нѣма да отидемъ. . . .

Не можемъ, наистина, да даваме тонъ на живота, да ръководимъ тоя животъ, като стоимъ задъ схоластическитѣ стени на книжничеството и академическото буквоедство. Какъ е възможно да се задоволяваме въ днешно време съ писане статии върху религиозното състояние на еврейтѣ подъ властѣта на фараонитѣ, за характернитѣ черти на арианството въ четвъртия вѣкъ, за първоначалния текстъ на книгата Варухъ, за годината на голѣмото пиршество на Валтасара, за годината въ която е умрѣлъ Ефремъ Сиринъ, или Василий Велики (кой умрѣлъ по-рано) и т. н.*), когато животътъ чука въ прозорцитѣ, когато живата душа на съвременния човѣкъ се измъчва въ своитѣ търсения на едната вѣчна истина, когато новото време повдига нови въпроси и мъчително иска тѣхното бързо, неотложно решение.

*) Въ Българския църковенъ вестникъ неотдавна се разглеждаха такива „навременни“ въпроси: „Може ли човѣкъ да грѣши преди да се роди“, или „Важни моменти въ историята на преждеосвещената литургия“, или „История на антиминосъ“, или „Животътъ на еврейтѣ на рѣцѣхъ Вавилонскихъ“ и т. н. Б. П.

Неразрешенитѣ отъ религията въпроси на живота не оставатъ безъ отговоръ, не се оставятъ на страна, а биватъ разрешавани самостоятелно, вънъ отъ религията и даже безъ религията, отъ което еднакво страдатъ, както религията тѣй и самитѣ въпроси. Страда религията, защото хората привикватъ въ най-важнитѣ случаи на живота да минаватъ безъ нея. Страдатъ въпроситѣ, защото не получаватъ пълно и безусловно вѣрно освѣтление и разрешение. Явява се ново отчуждаване, натегнатостъ и студенина. Създаватъ се нови недоразумения. Възелътъ на живота става още по-заплетенъ, още повече се затяга и никога нѣма да се разреши щастливо. Ако единъ день той бжде разрешенъ безъ религия и въ разрѣзъ съ това, което е сжщинага на религията, това ще бжде, ни по-малко ни повече, катастрофа за човѣчеството, или поне за тая страна, гдето въпросътъ на живота бжде разрешенъ атеистически.

Толкозъ по-ценни сж, затова, проявитѣ на религиозната мисль отъ друго естество, опититѣ да се прекрачи пропастьта, която дѣли живота отъ книгата, да се приближимъ къмъ всички страни на живота и съ грижлива любовь да се справимъ съ тѣхъ, съ уважение и съчувствие да потърсимъ и намѣримъ въ тѣхъ всѣко и най-малко зърно Божия правда.

Такива опити за сега сж единични. Не сж станали обикновенно, общо явление, но

все пакъ може да се каже, че зачестяватъ и ставатъ по-сериозни. Тѣ трѣбва да бждатъ приветствувани, като мили лястовички на настѣпващата пролѣтъ, а заедно съ това, на новата свѣтлина и новитѣ топли дни. Необходимо е по-често и по-силно да се отбелязватъ като желанно, необходимо и напълно законно явление.

Единъ отъ такива опити сж и предполагаемитѣ събрания, гдето хора отъ разни срѣди и разни настроения биха желали да се събиратъ на една обща почва, на почвата на търсенето на Бога. Привѣтъ на тоя опитъ и молитва за неговото пълно осжществяване. Богъ да благослови и помогне!“

* * *

Събранието посрещна съ възторгъ речъта на о. Ивана. Казваха:

— Ето едно истинско слово, слово на любовъта и зовъ за работа.

Друго яче, обаче, се отнесоха Люторски, Сичевъ и тѣхната компания. Сичевъ още другата утрина докладва на архиеерея своитѣ „впечатления“:

— Безполезни сж, ваше високопреосвещенство, тия събрания. Само едни умувания и нищо повече. Умуване бѣше и речъта на о. Ивана. И ще добавя умуване опасно, вредно, оскърбително за пастирското достоинство. Това не бѣ речъ, а едно истинско охулване на духовенството. Началото показва, какво ще бжде по-нататъкъ. Да-

денъ е лошъ тонъ. И ролята на о. Ивана е за съжаление.

Сичевъ постигна своето предъ владиката. На о. Ивана бѣ направено строго предупреждение и бѣ му заповѣдано да представи речъта си написана. А когато се яви въ митрополията, владиката го посрещна съ остъръ тонъ:

— Ти какво си говорилъ на събранието? Нѣматъ ли най-сетне край твоитѣ дързости, нахвърли се владиката върху него, насъсканъ отъ Сичевъ и Люторски. Духовенството трѣбва да се издига, а ти го обвинявашъ. Търсишъ популярностъ между свѣтскитѣ.

— Простете, владико, азъ бихъ желалъ издигането на духовенството, но това издигане може да се постигне, не съ думи и хвалебствия отъ съмнително естество, а съ строго и съзнателно отнясяне на самото духовенство къмъ пастирския дългъ.

— Това не е твоя работа! Тукъ има постари и по-умни отъ тебе. Защо се натрапвашъ и давашъ мнение, когато никой не те пита? Стой мирно и мълчи!...

Събранията се прекъснаха, а лекциитѣ на о. Ивана на фелдшерскитѣ курсове бѣха запрети.

Дебакль, сжщински дебакль (*La débâcle*), погромъ, казваше Сичевъ, потривайки си ржцетѣ, щастливъ отъ спечелената „победа“ и замина за другаде на „работа“.

— Ето тъй трѣбва, господа, поучаваше

на заминаване Сичевъ своитѣ приятели Люторски, Булатовъ, Курски и др. Мълкомъ и тихичко, изотдалечъ, полекичка, но все въ една точка. Веднѣжъ кажете, не ви повѣрватъ. Кажете втори пжть. Не обърнатъ ли пакъ внимание, говорете трети пжть. Само говорете, говорете и говорете. Все нѣщо ще хване мѣсто и ще остане. Французитѣ иматъ поговорка: „Клеветете, клеветете: иль ан рестера тужуръ келкшозъ“ (Kalomniez, kalomniez! Il en restera toujours quelque chose).

Между младежъта

Въ обществото и въ срещитѣ си съ градската беднотия о. Иванъ бѣ чуваль най-благоприятни отзиви за нѣкакъвъ докторъ Василевъ. Нѣмаше беденъ човѣкъ, който да не познава тоя докторъ и да не му бѣше благодаренъ.

— Той е просто ангелъ, казваха за него. Идва щомъ го повикаме. Било дене, било ноше, дъждъ, студъ, нищо не го спира. Който не го е повикалъ, само на него не е помогналъ.

— Бѣхъ заболяла тежко, разказва една перачка. Болки голѣми въ корема. Не мога да се изправя. Повикахъ докторъ Василевъ. Дойде веднага и ми каза, че за моето лѣкуване трѣбватъ не лѣкарства, а бани.

— Всѣки день по две бани.

— Бани ли? Та отгде ще взема азъ ва-

на? Азъ нѣмамъ тенжера да си стопля вода. Всичко отиде за лѣкуване.

— Не знамъ, но вана е необходима, каза докторътъ и си излѣзе.

Не знаяхъ просто какво да правя.

— Отъ где да искамъ вана? Въ нашата махала все хора бедни като мене.

Въздишамъ и се ядосвамъ, защото тоя докторъ не даде поне нѣщо за облекчение на болкитѣ ми, а презъ това време докторъ Василевъ успѣлъ да свърне въ града, купилъ нова вана и, гледамъ, носи я самъ на малъкъ кабриолетъ.

* * *

Другъ пжтъ повикватъ докторъ Василевъ въ една есенна студена нощъ, къмъ дванадесетъ, часа въ крайнитѣ квартали. Тъмно. Каль до коленѣ. Файтони нѣма. Далечъ.

Докторъ Василевъ гази калъта и гледа само да не затъне въ нѣкоя яма, че не ще има кой да го спаси. Пристига. Болниятъ има висока температура. Необходимъ е ледъ.

— Где можемъ да намѣримъ ледъ?

— Никжде. Такива работи нѣма тадѣва. Тукъ все бедни хора живѣятъ.

Докторъ Василевъ се връща у дома си, влиза въ зимника, натрошава ледъ и пакъ бърза назадъ, за трети пжтъ гази калъта, за да направи сжщото за четвърти пжтъ, на връщане. Цѣлъ подвигъ!

* * *

Трети пжть повикватъ докторъ Василевъ пакъ въ крайнинитѣ на града. Отива, преглежда болната и предписва лапи отъ ленено семе.

— Трѣбва веднага да се купи ленено семе, казва той, на мжжа на болната. Ти чай въ аптеката, а азъ ще стоя при болната докато се върнешъ.

Мжжътъ отива. Връща се, намира, самоварътъ поставенъ на масата и водата ври въ него. Заваряватъ семето и правятъ каквото е нужно. На изпращане мжжътъ пита:

— А кой приготви самовара: жена ми не може да стане отъ леглото?

— Азъ, та кой, спокойно отговаря докторътъ.

— Какъ вие? чуди се мжжътъ-работникъ.

— Много просто. Нима мислите, че азъ не мога да поставя единъ самоваръ? отговаря засмѣнъ докторътъ.

Тѣй, че нѣмало случай да го повикатъ и да не отиде, да помогне. Обикновено той лѣкувалъ беднитѣ. Не търсѣлъ богатитѣ, нито богатитѣ твърде го търсѣли, защото който има пари, за него и доктори много има.

— Азъ съмъ израстналь съ черенъ хлѣбъ и съ зеле. Нѣмамъ нужда отъ франзели и бутерброди, отъ тѣхъ ме боли корема, казвалъ шеговито и се смѣялъ докторъ Василевъ, когато беднитѣ му пациенти съжаля-

вали, че нѣматъ възможность да възнаградятъ труда му както трѣбва.

Другаритѣ лѣкари му се чудѣли на ума. Тѣ знаели, че живѣе бедно въ две малки стаи безъ никакви почти мебели и му казвали:

— Такива знания имашъ, такава способность бързо и правилно да поставяшъ диагноза на всѣка болестъ. Ти би могълъ да имашъ най-богата практика, да направишъ състояние, да живѣешъ въ дворци, а си се заврѣлъ въ две нищо и никакви стаи. Това е смѣшно и глупаво отъ твоя страна!

Докторъ Василевъ нищо не възразявалъ, или на шега философствувалъ за предимствата на живота на Диогена, който предпочиталъ да жизѣе въ една бѣчва.

— Екцентриченъ човѣкъ! сърдили му се колегитѣ и го зарѣзвали. Дали нѣщо не липсва на тоя човѣкъ, или се прави на ударенъ! . . .

* * *

Още въ гимназията и въ университета докторъ Василевъ билъ „ударенъ“. Синъ на уволненъ беденъ чиновникъ, той наистина прекарвалъ съ черенъ хлѣбъ и съ зеле. Това, обаче, не му пречило да бжде пръвъ ученикъ въ класа и да бжде уважаванъ отъ всичкитѣ си другари. Той и въ училището, обаче, предпочиталъ да дружи съ беднитѣ

и слаби момчета, слаби — тѣлесно и умствено.

Другаритѣ му не помнѣли случай, да го видятъ да дигне ржка на нѣкого, да се разсърди, или самъ нѣкого да обиди. Напротивъ, колкото по-слаби били другаритѣ му, толкозъ по-неженъ и по-внимателенъ се стараялъ да бжде къмъ тѣхъ. Ако другитѣ обиждали нѣкого, закачали го, или се подигравали, малкиятъ Ваню се стараялъ да бжде особено любезенъ къмъ такъвъ, разхождалъ се съ него подъ ржка, играялъ съ него, стараялъ се да го разсмѣе.

На слабитѣ, които не можели да разбератъ и научатъ урока си, на тѣхъ по всѣки начинъ се стараялъ да помогне, да ги облекчи.

— Хайде да учимъ заедно, казвалъ той обикновено на слабитѣ. По ми е лесно да уча съ другарь.

Другарьтъ се съгласявалъ. Почвали да четатъ, ту единиятъ, ту другиятъ. Като усвоятъ урока, той пакъ моли:

— Бжди добъръ, да ме изслушашъ.

Слабиятъ ученикъ слуша, а Ваню се старае да говори колкото се може по-подробно и по-разбрано. Другарьтъ му тогава самъ разбира, че и той вече е усвоилъ урока.

— Ха сега, пъкъ азъ ще те изслушамъ! Ваню слуша и въ заключение благодари:

— Много хубаво. Благодаря ти, че ми помогна да науча урока. Двама по-лесно се учи.

И всѣки день Ваню по тоя начинъ все *благодари* нѣкому. Следъ време, въ горнитѣ класове той става вече известенъ репетиторъ. Дава уроци на ученици отъ долнитѣ класове, но „оригиналността“ му и тукъ не го оставя. Въ това време, когато други негови другари се стараятъ да намѣрятъ богато плащани уроци, Иванъ Василевъ все бедни деца намира, отъ които получава дреболии, а на нѣкои дава уроци и съвсемъ безъ пари.

— А какво да правятъ беднитѣ момчета, смутено отговарялъ той, когато му се смѣяли, че при него все бедни деца идватъ, които нищо де могатъ да му платятъ за труда. Та бива ли, защото бащата нѣмалъ пари да плати, детето да повтаря годината? На бедния, братко, времето е по-скжло отколкото на богатия.

* * *

Въ университета Иванъ Василевъ пакъ давалъ уроци, но съ сжщия материаленъ „успѣхъ“: време губѣлъ много, а печелѣлъ малко.

— Много пари, много съблазни! добродушно се шегувалъ той. Ще се видишъ съ много пари, кой знае какви грѣшни мисли ще те завладѣятъ. Малкото и за душата е по-полезно.

Отъ своитѣ малки спестявания Иванъ Василевъ често помагалъ и на другари, които оставали безъ никакви сръдства.

— Ти, братко, си капиталистъ, смѣяли се другаритѣ му. Ти никога не оставашъ безъ пари.

— Богатъ е, не който има много пари отвърщаль Иванъ Василевъ шеговито, а който малко харчи.

* * *

Въ военно-медицинската академия, гдето преминалъ отъ университета, Иванъ Василевъ се намира въ още по-затруднено материално положение. Трѣбвало да намали частнитѣ си уроци: нѣмалъ време за тѣхъ. Учебнитѣ занятия въ академията му взели всичкото време. Предметитѣ били много. Преподавателитѣ строги и придирчиви. Другаритѣ по нѣкога роптаяли срещу професоритѣ. Иванъ Василевъ винаги билъ за строгостята.

— Ако азъ бѣхъ професоръ, казвалъ той, не бихъ ималъ никакво снисхождение къмъ студентитѣ медици. Бихъ билъ безмилостно строгъ къмъ тѣхъ. Помислете само, на доктора се повѣрява най-ценното — животътъ на човѣка. За какво снисхождение може тукъ да се говори. Изискватъ се най-точни и всестранни знания.

* * *

На четвъртата година на студентчеството си Иванъ Василевъ си намѣрилъ „наследникъ“. Веднѣжъ подъ негово кураторство

(наблюдение въ университетската клиника) лежала тежко болна жена, бивша готвачка.

Малка била надеждата да оздравѣе. Това чувствувала и самата болна и още повече страдала.

— Не мисля за себе си. Жално ми е за детето, плакала тя. Имамъ малко момченце едва на десетъ години. Какво ще стане съ него!

Скръбъта на болната трогнала Ивана Василева. Той почва да я утешава, разпитва я за това за онова. И веднъжъ ѝ дума:

— Какъ би се чувствувала, ако ти кажатъ, че твоето момче е въ добри ръце, да не се грижишъ за него?

— Миличъкъ, азъ тогава бихъ умрѣла спокойна съ молитва и благодарностъ къмъ Бога!

— Тогава бжди спокойна, како Ирино: азъ ще взема при себе си твоя Коста.

— Ти не се ли шегувашъ? не могла да повѣрва болната.

— Честна дума ти казвамъ!

— Господъ здраве да ти дава! Сега и смъртта не ми е страшна. Азъ ти вѣрвамъ и съмъ спокойна за детето си.

На другия день привечеръ болната умрѣла, а на следното утро Иванъ Василевъ довежда Коста въ квартирата си и казва на хазайката:

— Госпожа Иванова, ето ви още единъ пансионеръ. Приемете и него като мене.

Коста спѣлъ въ тѣсната стаичка на Иванъ Василевъ, на единъ голѣмъ сънджкъ.

За храна му отивали шестъ рубли на месецъ, които Иванъ Василевъ плащаль отъ своитѣ оскждни срѣдства.

* * *

Следъ свършване на академията Иванъ Василевъ билъ назначенъ за полкови лѣкаръ и пакъ се предалъ на работа като „ударенъ“.

Въ полка, и офицери и войници, отначало му се чудѣли и не могли да го разбератъ. Иванъ Василевъ, напримѣръ, не пиялъ, не играялъ на карти, а по цѣли нощи прекарвалъ въ офицерския клубъ. Да е четѣлъ тамъ нѣщо, не! Той обичаль само да разговаря. Заприкаже се съ млади офицери, завърже разговоръ на интересна тема, почне се препирня и се радвалъ много, като забележилъ, че вследствие на интересния разговоръ нѣкои не сядатъ да играятъ на карти.

— Какво правите, господа, казвалъ той, такъвъ интересенъ разговоръ, а вие на карти ще играете. Нима не ви омръзва!

— Какво да правимъ въ нашата дълбока провинция? възразявали нѣкои. Трѣбва да приемъ и да играемъ, инѣкъ можемъ да полудѣемъ отъ мжка!

— О, срамъ ме е да ви слушамъ, казвалъ докторъ Василевъ. Какъ можете да говорите, че освенъ карти и пиене, за васъ друго нищо интересно нѣма? Ето, преди една година, единъ мой другарь-медикъ бѣ-

ше командированъ въ Сибиръ. Чували ли сте Минусинскъ или Читу? Ето това се казва „дълбока провинция“! И колко дълбока! А той намѣрилъ тамъ чудесни научни музеи. Извънредно интересна е историята на тия музеи. Сждбата изхвърлила въ онзи далеченъ край хора, но тѣ не казали: „Остава ни само да приемъ и да играемъ на карти“. Тѣ си намѣрили работа и сили за тая работа. Събрали ценни научни колекции, създали рѣдки научни музеи.

— Искате да кажете и ние музеи да създаваме, колекции да събираме? смѣяли се офицеритѣ.

— Защо пъкъ не? сериозно отговаря младиятъ докторъ. Само че вие можете да създавате музеи, не около себе си, а вжтре въ себе си. Колко хубави мисли, картини и настроения има въ изкуството, въ литературата и въ философията, които ви сж свършено чужди. Затова вжтрешниятъ ви миръ е празенъ като едно здание съ голи стени. Съберете вие тия чудни мисли и чувства на най-добритѣ човѣшки умове и сърдца, усвоете ги, „погълнете“ ги въ себе си, нима тогава вашиятъ вжтрешенъ миръ не би се обърналъ въ единъ истински чуденъ музей?

Думитѣ на доктора правили силно впечатление на офицеритѣ. Тѣ почнали често да го посещаватъ. Канили го у себе си.

Дветѣ му малки стаички били наредени прилично, не по бекарски. Саксии съ цвѣтя на прозорцитѣ, книги по стенитѣ,

две три хубави гравюри (подаръкъ отъ благодарни болни). На масата кипѣлъ винаги самоваръ.

— У васъ човѣкъ се чувствува като у дома си, казвали офицеритѣ.

— Кой ви пречи и вие да се наредите така? забелязвалъ докторътъ. Разбира се, това е дребна работа, но за случая много значи. За философа е безразлично, какво има около него, но за насъ, въ дълбоката провинция, не е така. Ако стаята ти не е наредена, ако дюшемето е мръсно и оплюто, по него се търкалятъ хвърлени цигари, както е въ крѣчмитѣ, ако нѣмашъ единъ два хубави стола и една чиста, покрита съ бѣлъ чаршавъ маса, и си принуденъ да сѣдашъ едва ли не на дървата около печката, то се знае, че ще те потегли къмъ крѣчмата, да пиешъ и да играешъ на карти. Тукъ самоварътъ те разполага къмъ друго — къмъ четене, размишления и приятенъ разговоръ.

Освенъ общитѣ въпроси докторътъ много говорѣлъ съ офицеритѣ и за войницитѣ.

— Строгостъ въ казармата е необходима: безъ редъ и дисциплина не може. Това азъ разбирамъ, разсжждавалъ докторъ Иванъ Василевъ, но всичко трѣбва да дойде само по себе си. Доброволно, а не принудено. Нужно е, не да се дресира и подтяга войникътъ като животно, а да се действува така, че той самъ да се издига и подтяга.

* * *

Въ духа на тия разсждения Иванъ Василевъ действувалъ и между войниците. Той разпитвалъ всѣки боленъ войникъ, какъ прекарва, какъ се чувствува. Влизалъ въ частния му животъ, интересувалъ се отъ неговитѣ радости и скърби. Стараялъ се презъ време на болестъта на войника, по всѣкакъвъ начинъ да въздействиува на него така, че да го наведе на мисль върху живота, да раздвижи душата му.

Войниците се чудѣли:

— Какъвъ е тоя нашъ докторъ! Все да разпита, всичко да знае. Ти му говоришъ за болестъта си, а той те пита за живота. Душа човѣкъ!

Офицеритѣ негодували:

— Защо се церемоните съ тѣхъ? Какво преследвате съ това? Не знаете ли съ ко-го имате работа? Тѣ сж дървеняци!

— Нищо, че сж дървеняци! Нали и цигулката на Страдивариуса е направена отъ дърво? Въпросътъ е какъ да се обработи и изглади дървото. Дали войникътъ не остава като дърво именно, защото ние гледаме на него като на дърво?

Офицеритѣ по-често и по-често влизали въ разговоръ съ докторъ Василевъ. Сами се интересували отъ много въпроси. Само че имъ било стеснително нѣкакъ да ги повдигатъ. Сега постепенно съ известна предлазливостъ почнали да изказватъ и тайнитѣ

си мисли и недоумения. Говорѣли искрено, спорѣли горещо, макаръ че много нѣща не имъ били ясни.

Докторъ Василевъ билъ чувалъ за о. Иванъ Постниковъ и не веднѣжъ си казалъ :

— Тозъ човѣкъ би билъ добъръ другаръ за мене.

* * *

Ето защо, когато случайно се срещнаха у ковчезника-офицеръ, и двамата се зарадваха и скоро се разбраха, че единиятъ, о. Иванъ, мисли за младежъта, а другиятъ, докторътъ, заедно съ младежъта търсятъ ръководителъ. Споразумѣха се лесно да образуватъ младежки групи.

— Въ семействата на моитѣ пациенти ще се набератъ десетина гимназисти и гимназистки отъ горнитѣ класове, които на драго сърдце ще влѣзатъ въ такава група, каза докторъ Василевъ. И помѣщение ще се намѣри. Бащата на единъ отъ нашитѣ млади офицери е директоръ на банка. Той има грамадна квартира и вече ни предложи, да се събираме у него.

Така се и условиха. Докторътъ прати известие на своитѣ приятели. О. Иванъ покани нѣкои свои студентки и ученици отъ художественото училище. На първото събрание се явиха много младежи.

— Хайде, о. Иване, стягайте се! пошегува се докторътъ. Все младъ свѣтъ, буй-

ни глави. Съ картечъ ще ви бомбардиратъ.

— Дай Боже, дай Боже. Римлянитѣ не питали колко сж враговетѣ, а гдѣ сж тѣ, отвърна сжщо така шеговито о. Иванъ.

Докторътъ предложи да започнатъ веднага и всички се разположиха въ голѣмата зала, кой гдето намѣри мѣсто.

— Господа и госпожи, съ добродушна усмивка започна докторъ Василевъ. Ние много пжти на саме мислимъ за сериозни работи, нека сега се опитаме да помислимъ съ гласъ тукъ, на това събрание. О. Иванъ бѣше добъръ да дойде, да ни помогне.

Всички се обърнаха къмъ о. Ивана и го гледаха. Той се смути за малко и мълчеше. Мълчеше и цѣлото събрание.

— О. Иване, прекжсна мълчанието докторътъ, кажете, моля ви, нѣщо за начало!

— Да, да, за начало, а после и ние ще станемъ по-смѣли, обадиха се много гласове.

— Какво мога да кажа азъ, почна уклончиво о. Иванъ. Азъ мога да кажа само това, което говоря всѣкога и на всѣкъде. Всѣки отъ насъ има свои съмнения и недоумения въ живота и тѣ искатъ своето разрешение. Като брава, искатъ ключъ. И ние търсимъ ключове, така или инѣкъ вземаме решения за себе си. Понѣкога ни се струва, решението е доста сполучливо. Но нашитѣ решения обикновено задоволяватъ само насъ. На чуждитѣ брави нашитѣ „ключове“ не ставатъ. А както шлосерътъ има „шперць“,

съ който отваря всички видове брави, тъй и човѣчеството има учение, което „отваря“ и разяснява всички недоумения и въпроси отъ вътрешния животъ на всѣка и на всѣкиго отъ насъ. Това е евангелието, или учението на Исуса Христа за живота. Ето на какво азъ мога на обѣрна вашето внимание. Заловете се съ него, съ неговото изучаване и съ разкриването на неговия смисълъ.

Позволете да ви разкажа единъ случай. Презъ изтеклото лѣто азъ се срещнахъ съ една позната дама, дошла въ нашия градъ отъ Петроградъ. Заприказвахме се за петроградската учаща се младежъ, кое я интересува, съ какво живѣе духовно. И моята позната, между друго, ми разказа следното: Тя е родомъ отъ Бугулма, Самарска губерния. Отъ нейното родно мѣсто дошелъ въ Петроградъ да се учи въ медицинската академия познатъ младежъ. Въ Петроградъ той нѣмалъ познати и родителитѣ му помолили старата си приятелка да има подъ грижитѣ си младия студентъ. Тя, разбира се, съ радостъ била готова да направи исканата услуга, но младежътъ дошелъ само веднѣжъ у тѣхъ и повече не се явилъ. Чакатъ месецъ, два, шесть месеца — все го нѣма. Единъ день го среща случайно на улицата и му се сърди:

— Много хубаво, много хубаво! Бивали така? Еднѣжъ дойдохте и вече ви нѣма никакъвъ.

— Нѣмамъ време, оправдава се младе-

жътъ. Толкозъ занятия, че не можемъ да си дигнемъ очитѣ отъ книгитѣ.

— Нима толкозъ е трудна медицината?

— Не, обърква се младежътъ. Не че медицината е толкозъ трудна. Азъ я обичамъ и моята мечта е, да бжда лѣкаръ въ селото си, но сега азъ съмъ заетъ съ друго. Азъ оставихъ за сега на страна медицинскитѣ науки и даже идущата година мисля да повтарямъ първия курсъ. Сега цѣлъ съмъ погълнатъ отъ учението на Карлъ Маркса.

— Ако бѣхъ на мѣстото на дамата, забеляза о. Иванъ, азъ бихъ казалъ на студента-марксистъ: добре правите, че сериозно се занимавате съ единъ или другъ наученъ, социаленъ или философски въпросъ. Но да ви кажа право, работнишкиятъ въпросъ, повдигнатъ отъ Маркса, е частенъ въпросъ. По-горе отъ него стои другъ единъ общочовѣшки въпросъ, въпросътъ за човѣка и за първия дългъ на всички и на всѣкиго отъ насъ въ живота. Ето, напри-мѣръ, вие се готвите за лѣкаръ въ своето родно мѣсто, Бугулма. Тамъ въ вашитѣ степи има петдесетъ хиляди татари, осемдесетъ хиляди башкири и още толкова мордви и чуваша. Какво ще правите вие между тѣхъ съ вашия Марксъ? По-добре би било да се проникнете съ любовъ къмъ човѣка изобщо, къмъ всѣки човѣкъ, а не само къмъ работницитѣ. Сжщо така, по-добре би било да помислите повече за соб-

ственитѣ си отношения къмъ живота, а не за отношенията между капитала и труда.

— Извинете, прекъсна о. Ивана единъ младъ художникъ. Всички тия ваши речи за идеали сж само празни приказки, макаръ, може би, и красиви, а вие ги наричате и свети. А споредъ мене, медикътъ е билъ по-правъ отъ васъ. Хората нѣматъ хлѣбъ да ядатъ, а вие имъ приказвате приказки. Трѣбва гладнитѣ да се нахранятъ, а не да имъ се говори за идеали и за любовъ. Отъ вашата любовъ тѣ нѣма да се наситятъ. Оставете вие вашата нравственостъ и се заловете по-добре съ политическата икономия. Цѣлиятъ въпросъ на живота сега е въ едно — въ въпроса, какъ всички да се нахранятъ, какъ да се постигне това? Защото е ужасно: милиони хора гладуватъ, а вие държите беседи за доброто и любовта. Намъ е нужна не любовъ, а сила. Сила, да изкараме хлѣба си.

— Че милиони хора гладуватъ, както вие казвате, отговори съ сериозенъ тонъ о. Иванъ, това наистина е ужасно, но това, което вие говорите е два пжти по-ужасно. Вие сте художникъ, нѣмате повече отъ двадесетъ години на видъ, а не намирате никакви други интереси за човѣка освенъ ситостта. Цѣлиятъ животъ, всичко въ живота, свързвате съ коритото и съ зобъта.

Художникътъ искаше нѣщо да възрази, но о. Иванъ го прекъсна. Съ строго лице и съ твърдъ тонъ той продължи:

— Извинете, но на какво основание вие тукъ говорите на дълго и широко и се разпъвате за работниците? Какво ви интересува тѣ? Молилъ ли ви е нѣкой работникъ, да му бждете адвокатъ? Упълномощилъ ли ви е? Имате ли нотариално завѣрено пълномощно, да бждете неговъ защитникъ?

— Т. е. какво искате да кажете? сърдѣше се младиятъ художникъ. За какво пълномощно говорите? Азъ мисля, че това е мой дългъ. Длъжностъ на всѣки почтенъ човѣкъ е, да мисли за другитѣ, да се грижи за тѣхъ. Моето човѣшко чувство къмъ ближния не ме оставя спокоенъ, ако не се грижа за него. И азъ се чудя, о. Иване, какъ вие не разбирате това?

О. Иванъ се засмѣ:

— Не, не, азъ ви разбирамъ, но искахъ да ви хвана на вашитѣ собствени думи. Искахъ да ви покажа, че вие говорите противъ собственото си сърдце. Говорите противъ любовта и нейната необходимостъ, а вие самъ за тая любовъ се препирате съ мене, за хлѣба на работника мислите. Азъ знамъ, че зарадъ тая любовъ всичко бихте дали, всичко ще пожертвувате, на смъртъ ще отидете. Любовь ви движи въ всичко, а не разбирате, че любовта стои надъ ситостта. Който носи любовь, той всичко носи. И ситостъ, и права, и уважение. Не стѣснявайте, прочее, своята работа, не режете крилата на своята душа. Не се огра-

ничавайте само съ корема, когато имате предъ себе си цѣлия човѣкъ, който се нуждае и отъ грижи и отъ работа надъ него.

* * *

— Ако позволите, меко забеляза единъ офицеръ, азъ пѣкъ бихъ искалъ да ви възразя по сжщество отъ друга страна, отче. Азъ по принципъ не съмъ съгласенъ съ това, което вие говорите за любовта на човѣкъ къмъ човѣка изобщо. Вие казвате, че трѣбва да се обичатъ хората: да имъ се прави добро. Извинете, но азъ съвсемъ не ви разбирамъ. Защо, питамъ азъ, ще трѣбва да обичамъ другитѣ? Отъ где на кжде?

— Да, това е интересенъ и много важенъ въпросъ, обадиха се други.

— И едва ли разрешимъ, забелѣза нѣкой.

— Но може и да не е съвсемъ така, отвърна о. Иванъ и леко се усмихна. Само за начало, вмѣсто дълги разсждения отъ философско, религиозно или друго естество, вие ще ми позволите да ви превода единъ примѣръ. Презъ месецъ мартъ, бѣше въ петъкъ на страстната недѣля, въ единъ студень и мраченъ день, по задния входъ отъ къмъ кухнята дойде нѣкой у дома и пита за мене. Излизамъ веднага. Младъ човѣкъ, облѣченъ прилично, лице интеллигентно и красиво, но въ очитѣ му има нѣщо неестествено. Питамъ :

— Какво желаете?

Младиятъ човѣкъ се стѣснява и свенливо моли:

— Не можете ли, да ми препоръчатъ нѣкаква работа, или да ми посочите нѣкое вакантно мѣсто?

— Мѣсто ли, питамъ, какво мѣсто на страстната недѣля? И да има нѣкъде свободно мѣсто, сега никъде не работятъ.

— Азъ зная това, още повече се смути младиятъ човѣкъ, но моето положение е много лошо. Не знамъ какво да правя. Не виждамъ изходъ.

И той ми разказа цѣлата си история. История много тежка. Преди три години билъ назначенъ въ едно електро-техническо бюро съ сто двадесетъ и петъ рубли на месецъ. Две години следъ това той се запознава съ едно мило момиче, обикнали се и се оженили. Минали шесть месеца, случва се нещастие. Като работилъ по кабелитѣ на телефонната мрежа, една жица се скъсва и му поврежда окото. Трѣбвало да постъпи въ болница. Разбира се, мѣстото му било заето веднага отъ друго.

Въ болницата лежалъ повече отъ шесть месеца. Окото му било съвсемъ повредено и трѣбвало да се извади. Поставили му изкуствено око. Ето защо и лицето му сега изглеждаше неестествено.

Презъ това време инженерътъ, директоръ на бюрото, който му билъ непосредствениятъ началникъ, получилъ назначение другаде и когато, изписанъ отъ бол-

ницата, нещастниятъ човѣкъ се явява въ бюрото, даватъ му малка помощъ и му заявяватъ, че мѣстото му вече е заето. Времето минавало, паритѣ се свършили, а работа все нѣма и нѣма. Всичко заложили, продали и най-сетне се видѣли изхвърлени на улицата.

— Две нощи подъ редъ прекарахме по пейкитѣ въ градината, разказваше нещастникътъ. За мене както и да е, за жена си мисля. Тя е бременна и всѣки день може да имаме дете. Ходихме въ Майчинъ домъ, не я приеха. Казватъ: „още нѣколко дена може да почака“. А какъ да чака? каза съ наведена глава моятъ съкрушенъ посетителъ.

— Ето ви едно положение, обърна се о. Иванъ къмъ този, който питаше защо трѣбва да се прави добро на хората. На никого да не дава Богъ да изпадне въ таково положение. Разбира се, и на васъ не го желая. Но да кажемъ, че тоя неизвестенъ човѣхъ бѣхте вие. Вънъ студено. Вие съ любимата си жена сте гладни, нѣма где да се подслоните и се явявате при мене, или при другъ нѣкой съ молба:

— Сторете ни тая и тая добрина! Бждете милостивъ къмъ насъ! Ако не друго, препоръчайте ни нѣкоя работа, дайте ни поне едно писмо, или една визитна карта до ваши познати и влиятелни лица!

И тукъ, въ отговоръ на тая ваша сърдечна молба, азъ или другъ нѣкой, къмъ

когото бихте се обърнали за помощ и съдействие, ви кажем:

— Отъ где на кжде, азъ или ние сме длъжни да ви правимъ добро? защо ходите да скитате и безпокоите хората? Ние съвсемъ не разбираме, защо трѣбва да правимъ добро?

— Какво бихте казали за такива думи? завърши о. Иванъ. Какъ бихте нарекли това — философия или свинство? Азъ мисля, че бихте употребили последната дума и бихте били прави. Ето защо и евангелието казва: „Въ всичко, както искате хората да постѣпватъ съ васъ, тѣй постѣпвайте и вие съ тѣхъ“ (Мат. 7, 12).

* * *

— На всички ни се иска, слънцето да ни сгрѣе, да ни бжде топличко въ живота, хората да ни стоплятъ. Стопли и ти тогава другитѣ. И тѣ искатъ сжщото. И главно, който стопли другитѣ и нему отъ това става топло. Самъ бива истински стопленъ. Ти можешъ да поставишъ други *на тѣсно* и по тоя начинъ за себе си да издигнешъ разкошни и широки палати, но въ тия палати, бжди сигуренъ, нѣма да ти бжде топло. Нѣма да се чувствувашъ добре до като на другитѣ бжде студено.

Истинското стопляне въ живота, вжтрешната топлина на радостъта и щастието се постигатъ само при топлината на любовъта къмъ другитѣ. Другитѣ даже могатъ да

бждатъ за насъ по-необходими отколкото ние на тѣхъ. Ще приведа единъ примѣръ, за случая малко рискуванъ, но пъкъ твърде нагледенъ. Отъ единъ французски писателъ има малкъ разказъ „Идилия“.

Въ южна Франция, въ единъ горещъ юлски день, посрѣдъ необятни нагорещени полета, лети бързъ влакъ. Въ единъ отъ третокласнитѣ вагони на тоя влакъ седатъ двама пжтници: селенка, млада майка, дойка и работникъ отъ село. Младата здрава майка страда. Два дена тя вече не е кърмила малкото си бебе. Гърдитѣ ѝ сж препълнени, ще се пръснатъ отъ неизцицано млѣко. Ней ѝ прилошава отъ време на време и, най-после, не може да търпи и се оплаква:

— Азъ кърмя сама детето си три пжти на день, а ето цѣли два дена не съмъ го кърмила. Гърдитѣ ме измжчватъ. Лошо ми е. Тежко ми е много, просто не мога да дишамъ.

Работникътъ селенинъ предлага услугитѣ си, да изсмучи млѣкото. Младата жена кърмачка съ благодарность се съгласява. Работникътъ смучи, а на младата жена, съ всѣка глѣтка, става по-леко.

— Охъ, сега ми е добре, казва тя, когато работникътъ престава да смучи. Благодаря ви. Сега душата ми дойде на мѣсто. Вие ми направихте неоценима услуга.

— Не вие, а азъ трѣбва да ви благодаря, отговаря съ признателенъ гласъ селени-

нътъ работникъ. Азъ отъ два дена не бѣхъ нищо ялъ.

Младата дойка нахранила гладния работникъ, нахранила го съ собственитѣ си гърди, но може ли тукъ да се каже, че тя го е облагодетелствувала? И работникътъ, сжщо така, ѝ прави голѣма услуга — облекчава прелѣлненитѣ ѝ гърди.

Въ живота тая идилия има широки рамки и по-високъ смисълъ. Истинскиятъ, нравствено здравиятъ и развитъ човѣкъ, сжщо така, има препълнени гърди, неговото сърдце е разширено и е пълно съ любовъ къмъ хората. Да прави добро, да служи на другитѣ, за него това е необходимостъ. Всѣка пречка, задържане, забавяне за него е мжка и страдание. Опитайте се, да не пуснете майка при детето ѝ, въ време на опасностъ, сестра — при болния братъ, или идеалистка студентка или самоотверженъ студентъ, когато тѣ сж решили да отидатъ на помощъ на гладуващи или на болни въ време на епидемия. Тѣ ще се мжчатъ и ще страдатъ повече, отколкото майката кърмачка отъ своето неизцицано млѣко.

Добро трѣбва да се прави. Само ненормалниятъ човѣкъ може да не чувствува нужда отъ това. Разбира се, колкото по-широко и по-любящо сърдце има човѣкъ толкозъ по-голѣмо ще бжде неговото желание, да послужи на повече и повече хора. Великитѣ хора сж служили на всички. Давали сърдцето си на всички. Христось жи-

вѣлъ съ любовъ за всички и умрѣлъ за всички. И услужването на другитѣ може да стане не само съ лична помощъ и лично съдействие. Може да се служи на другитѣ съ сдружени сили и срѣдства. Може цѣлото общество да се уреди съгласно съ учението и примѣрътъ на Христа и тогава нѣма да останатъ нуждаящи се. Свѣтътъ и животътъ единъ день ще бждатъ преобразени така, че всички да се чувствуватъ братя и да живѣятъ като истински братя. Тогава не ще има нужда, може би, лично да се грижимъ за страдащитѣ и нуждаящитѣ се наши братя. Но ония времена ще дойдатъ само отъ великитѣ, добродетелни и милосърдни души и сърдца, които и днесъ не могатъ да не взематъ присърдце болкитѣ и страданията на многото нещастници и сърдцето имъ не позволява да казватъ: „Защо трѣбва да правимъ добро? Защо да обичаме другитѣ?“. Обичьта къмъ хората ще докара всеобщото братство, а не „политическата икономия“.

О. Иванъ свърши. Бѣ дадена почивка. Младитѣ се раздѣлиха на малки групи и горещо спорѣха. Вълнуваха се, прекъсваха се едни други. Очевидно засегнатитѣ въпроси горещо и дълбоко ги вълнуваха.

* * *

Следъ почивката о. Иванъ пакъ взе думата:

— Извинете, каза той, че азъ вмѣсто

желателната съвмѣстна беседа тоя пжть по-вече самъ говоря. Но това е само за първи пжть. Азъ искамъ да изясня още моя възгледъ върху младостъта и нейната ценностъ. Отъ известния норвежки писателъ Ибсенъ има една оригинална пиеса „Майсторъ Солнесъ“. Солнесъ е прочутъ майсторъ. Той е много работилъ, много строилъ и спечелилъ завидно състояние. При голѣмото си състояние той получава още поржчки и печели вредъ име.

Нѣкога на млади години той мечтаялъ за друго, ималъ грандиозни планове, мислѣлъ за редица величествени постройки, въ въображението си строилъ въздушни кули, готвѣлъ се да посвети сили, талантъ и време за издигане на високи кули, които да откъсватъ мисълъта на човѣка отъ земята и да я пренасятъ на небето, въ мира на висшата правда и любовъ.

Съ течение на годинитѣ, обаче, той се предава на земното, „обрасва съ мѣхъ“ и забравя предишнитѣ си мечти. Той продължава да работи непрестанно безъ почивка. Много строи, чертае, прави изчисления и прилага плановетѣ си на дѣло. Тия планове, обаче, не сж неговитѣ юношески мечти, не сж свѣтли въздушни кули, издигнати на здрави каменни основи, — това сж удобни, топли, малки, прехлупени къщички, жилища на хора, задоволени отъ своето лично спокойствие и отъ своето утробно благополучие. Тукъ не става нужда да

се строятъ високи кули и прекрасни въздушни камбанарии. Тукъ сж само едни просторни каменни кафези, а около тѣхъ чердаци, ледници, обори, бани. Ако между тоя купъ постройки се издига нѣщо, това сж само мрачни, опушени кумини на фабрики и заводи. Отъ върховетъ на тия кумкни земята се постила съ цѣли пластове сажди и задушливъ пушекъ.

Солнесъ цѣлъ е погълнатъ отъ тая своя работа и мисли, че нѣма нужда отъ други постройки, отъ други планове и чертежи. Неговитъ помощници — младежъта, хората, които идватъ да го смѣнятъ — се опитватъ да дадатъ нѣщо ново, свое, а Солнесъ се възмуцава, негодува и протестира.

Тогава при Солнеса се явява Хилда, която той познава отдавна като малко, чисто и възторжено момиче. Тя се явява при него вече пораснала, зрѣла девойка и му напомня даденото обещание. Преди десетъ години Солнесъ съ любовъ бѣ наричалъ малката Хилда своя принцеса. Бѣ ѝ обещалъ следъ десетъ години да се върне при нея и да ѝ намѣри царство.

— Минаха десетъ години, казва Хилда. Азъ чакахъ добросъвестно и сега искамъ отъ тебе да изпълнишъ обещанието си, чакамъ „царството“.

Солнесъ е смутенъ. Той е забравилъ Хилда и своето обещание. Сега му е стѣснително. Той си припомня:

— Да, да, вѣрно е! Така бѣше. Азъ мислѣхъ, обещахъ, азъ самъ искахъ това... Впрочемъ, не съвсемъ... (полугласно съ ударение). Азъ трѣбва да съмъ мислѣлъ за това, презъ цѣлото време съмъ мислѣлъ. Трѣбва да съмъ искалъ това, желалъ съмъ го. Чувствувалъ съмъ стремление къмъ него... Но азъ съмъ забравилъ.

— Забравилъ ли сте? чуди се Хилда. Но вие много, страшно много сте построили. Сигурно и камбанарии сте строили много? Необикновено високи, при това.

— Не, отговаря Солнесъ. Азъ вече не строя камбанарии. Не строя църкви.

— А какво строите?

— Жилища за хората.

Хилда (замислено) „А вие не сте ли могли да строите малки църковни камбанарии и надъ самитѣ кжщи?“

— Какво искате да кажете?

— Искамъ да кажа: „Защо вие да не сте строили надъ кжщитѣ нѣщо, което да символизира свободния полетъ на мисълта? Съ флагъ развѣтъ високо, високо?“

Солнесъ дълбоко се замисля, дълго гледа Хилда и казва:

— Чудно... Колкото повече се замислямъ, толкозъ повече ми се струва, че презъ тия последни години азъ като че ли съмъ ходилъ и съмъ се измжчвалъ отъ това, търсилъ съмъ „царство“ за своята принцеса, безсъзнателно съмъ чезнѣлъ за свѣтълъ замъкъ, достоенъ за нея.

— Тогава стройте, що чакате, настоява Хилда. Дайте ми мой „замъкъ“. Дайте да го видя величественъ. Васъ да видя съ вѣнецъ въ ржце. Тамъ високо, високо на върха на църковната камбанария!

Солнесъ се въодушевява отъ думитѣ на Хилда и увѣрено казва: „Отъ днесъ, заедно ще строимъ, Хилда!“

— Истински въздушенъ замъкъ ли?

— Да, съ каменна основа подъ него.

Солнесъ изпълнява обещанието си. Той строи надъ къщата си висока и свѣтла кула, отъ гдето се открива просторъ на всички страни, тъй че може да се гледа на всѣкъде. Когато постройката е свършена, Солнесъ съ вѣнецъ въ ржце се изкачва по скелитѣ на самия връхъ. Всички се боятъ за него, че може да му се завие свѣтъ. Само Хилда се радва:

— Гледайте! Гледайте! шепне тя възторжено. Той се изкачва. Все на горе и на горе. И следъ това радостно се провиква: „Ура, Майсторъ Солнесъ! Той се качи! Подвигътъ е свършенъ.“

Въ това време Солнесъ се изплъзва, пада на земята и се убива. Всички сж въ ужасъ, а Хилда съ възторжено чувство заключава:

— А все пакъ той стигна самия връхъ. Моятъ, моятъ строителъ!

* * *

Тая драма на Ибсена е драма на цѣлото

човѣчество. Ибсенъ, както е известно, е драматургъ отъ особенъ родъ. Неговитѣ произведения не сж реалистични, а символични. Той не изнася толкозъ живи хора и не рисува ярки реалистични образи, колкото създава символи на въплотени, опредѣлени идеи. Сжщото е и въ „Майсторъ Солнесъ“. Солнесъ и Хилда не сж живи типове, а опредѣлени символи. Солнесъ е символъ на всѣки човѣкъ изобщо, или, още по-добре, на цѣлото човѣчество, а Хилда е символъ на свѣтлата юношеска мечта.

Всѣки отъ насъ е строителъ Солнесъ. Всички ние, цѣлото човѣчество заедно взето, сме строители Солнесовци. Ние строимъ цѣлия си животъ, строимъ самия животъ. Строимъ го такъвъ, каквито сме сами. На млади години въ своята чиста юность всѣки отъ насъ има своя принцеса, или свой принцъ, лжчезарна мечта, прекрасна Хилда. Ние ѝ обещаваме царства, мечтаемъ да намѣримъ свѣтлото царство на доброто и на правдата на земята. Въ това царство на нашата мечта ние предполагаеме да построимъ кристално чистъ и лекъ въздушенъ замъкъ-дворецъ.

Минаватъ години, ние влизаме въ живота съ свежи сили и почваме да строимъ. Свѣтлиятъ образъ на Хилда постепенно се губи въ мъглитѣ на живота, мечтата ни потъмнява. Ние забравяеме своята „принцеса“ и, вмѣсто високи въздушни замъци-кули, строимъ низки кжщи-кафези, търговски скла-

дове, голѣми фабрики, съ високи опушени кумини. Добре е, ако следъ нѣкоя и друга година дойде при насъ забравената наша „принцеса Хилда“ и ни напомни за нашитѣ блѣнове и поиска отъ насъ обещания ѝ замѣкъ. Може би, тозъ или онзи ще се опомни отъ нейния зовъ и ще се изправи и съвземе, ще издигне надъ къщата си „куличка“, ще надвие страха си предъ завиване свѣтъ, ще се изкачи горе. Може би, нѣкой нѣма да се задържи тамъ, ще се подхлъзне и ще падне, но Хилда, свѣтлата мечта, все пакъ ще има право поне да каже:

— А все пакъ той се качи *горе*, на самия връхъ. Той, той, моятъ строител!

Но такива щастливи срещи съ Хилда следъ дълга раздѣла обикновено сж твърде рѣдки. Раздѣлени съ нея отъ млади години, ние повечето пжти вече не се срещаме съ нея и ако, случайно я срещнемъ, повечето пжти не я познаваме, продължаваме почнатата постройка, строимъ своя животъ и живота на другитѣ безъ „кули“, безъ „камбанарии“, безъ подемъ и изкачване на върха. . .

* * *

— Въ Пушкиновата „Капитанска дъщеря“ е разказана една калмицка приказка. Гриневъ убеждава Пугачева, да се опомни, да остави опасната игра на самозванството и революцията. Пугачевъ му отговаря съ приказка, какъ веднъжъ орелътъ попиталъ вра-

ната: „кажи, врано птица, защо ти живѣешъ на бѣлия свѣтъ триста години, а азъ само тридесетъ и три“?

— Затова, приятелю, сивъ орело, отговаря враната, защото ти пиешъ жива кръвь, а азъ се храня съ мърша“. Орелътъ помислилъ: чакай да опитамъ и азъ да се нахраня съ сжщото. И хвъркнали орелътъ и враната. Ето че и забелязали отдалечъ умрѣлъ конь, завъртѣли се и кацнали. Орелътъ клъвналъ веднѣжъ, втори пжтъ, махналъ криле и казалъ на враната: не, братъ врано, вмѣсто триста години да се храня съ мърша, по-добре е веднѣжъ да се напия съ жива кръвь, а че каквото Господъ даде!

— Какъ ти се вижда калмицката приказка? пита Пугачевъ.

— Забавна е! отговаря Гриневъ. Но, да се живѣе съ убийства и грабежъ, споредъ мене, ще рече да се яде мърша.

Младежъта, когато влѣзе въ живота и почне да работи за неговото уреждане, въ желанието си да си създаде радости и щастие, може да се уподоби на орела и да каже: „по добре прѣсна кръвь за малко време, отколкото дълго да се живѣе съ мърша“. Това е вѣрно, но пита се, где е прѣсната жива кръвь, и какво е мърша? Въ що се състои свѣтлото щастие и живата радостъ? И где е страшната смъртъ, разложената отвратителна мърша?

* * *

— Азъ помня единъ частенъ, дребенъ, но поразителенъ случай. Веднѣжъ въ срѣдата на месецъ августъ, срещамъ въ градината, въ една странична алея познатъ току-що произведенъ офицеръ. Промѣненъ, на себе си не прилича. Лице блѣдно, измжчено, очи мжтни, цѣлъ настрѣхналъ.

— Какво ви е? питамъ и сядамъ при него.

— Лошо.

— Какво има?

— Срамъ ме е да разказвамъ.

— Защо да ви е срамъ? Разказвайте. Да не сте боленъ?

— Да, не ми е добре... Лошо ми е, и на душата и на тѣлото... Вчера цѣлъ день съмъ гулялъ, а днесъ главата ми се прѣска отъ болка, гади ми се, очитѣ ми ме болятъ, не мога да ги отворя.

Виждамъ, наистина му е лошо. Но тукъ не е до съвети.

— Пъкъ и друго нещастие още, въздѣхна тежко младиятъ офицеръ. Джобоветѣ ми сж празни, а, знаете, вчера имахъ две хиляди рубли. Току що получихъ бащиното си наследство. Мислѣхъ: ще ида на новата си служба, ще си взема квартира, ще се наредя добре, а сега? . . .

— А где бѣхте вчера? Припомнете си. Идете си потърсете паритѣ!

— Тамъ е лошото, че нищо не помня. Помня само, че въ шесть часа вечеръта следъ

като се нахранихъ въ гостинницата, минахъ презъ Нева на острова, а какво стана по-нататкъ, какво съмъ правилъ, где съмъ билъ, нищо не помня.

Азъ съ съжаление гледахъ горкия младежъ. Видѣлъ за пръвъ пжтъ въ живота съ малко пари и ги изгубилъ, безъ да знае кжде и за какво. Знае само, че главата му сега е замаяна, потъва отъ срамъ и нищо повече.

Мисля, че това не е изключителенъ случай. Колко хиляди младежи въ началото на своя общественъ животъ така губятъ, ако не по две хиляди рубли, то по две хиляди дни, петъ шесть години отъ най-хубавия и килящъ свой животъ.

Минатъ години, прахоса се най-ценното време отъ живота, а почнешъ да мислишъ за какво е отишло то, нищо не можешъ да си спомнишъ. Останала е само нѣкаква горчива отайка въ главата и въ душата. Силитъ сж изгубени, а нищо не е свършено, строежъ никакъвъ не е почнатъ. А и да се почне работа съ уморена душа и истинало сърдце нищо не излиза. Човѣкъ повече мисли за почивка, спокойствие, за удобства. Крилата сж изморени, отслабнали и увиснали надолу. Довчерашното малко орле днесъ мечтае, не за планински височини, не за смѣлъ полетъ срещу буритъ и лошото време, а за миренъ и топълъ, закѣтанъ кокоши пологъ.

Такива Солнесовци и въ зрѣлата си възраст строятъ не високи „кули и камбана-

рии“, отъ гдето се виждатъ широки свѣтли хоризонти, а тъмни макаръ, може би, и топли курници.

Ето защо вие, или по-право ние, всички Солнесовци, строители на живота, трѣбва по често да си спомняме думитѣ на Хилда :

— Строителю Солнесъ, строй кула! Издигай я по на горе. Издигай камбанария. И нека отъ нейния връхъ падатъ на земята не сажитѣ и задушливия димъ на фабричните кумини, а на широки вълни да се разлива радостната блага вестъ, могщиятъ зовъ на хората къмъ доброто, любовта и правдата.

Колкото повече бждатъ тия „камбанарии“ и колкото по-често Солнесовци се качватъ на тѣхъ, толкозъ по-скоро Хилда ще получи обещаното ѝ царство и толкозъ по-здрава ще бжде нейната истинска въздушна кула на каменна основа.

А каменната основа за строежъ на свѣтълъ животъ е една. Тя е показана въ евангелието, гдето ние четемъ думитѣ на Христа: „всѣки, който чуе моитѣ думи и ги изпълнява, него азъ уподобявамъ на благо-разумния, който строи кжщата си на камъкъ. Дойде дъждъ, разлѣятъ се рѣки, духнатъ вѣтрове, и връхлетятъ на оная кжща, но тя нѣма да се събори, защото е строена на камъкъ“ (Мат. 7, 24—25).

Да се работи въ тая евангелска каменна кариера, да се основатъ всички наши възгледи на евангелието — ето какво бихъ предложилъ азъ на нашата приятелска дружба,

като най-насжщна и подходяща задача...

Младежът посрещна горещо това предложение.

— Добре! И участниците въ тая *каменна* кариера да се наричатъ „каменоломци!“ предложи нѣкой.

— Името нѣма значение, завърши о. Иванъ. Важно е, не названието, а работата.

На последнитѣ думи младежът се залови още по-горещо. Всички именно искаха работа. Веднага заговориха за работа.

Заредиха се различни предложения. Единъ говорѣше за училище и читалище, другъ — за детски ясли, трети за помагане на беднитѣ, четвърти — за кооперативенъ животъ. Нѣкои предлагаха да дадатъ обетъ за особенъ подвигъ.

— Да си дадемъ дума, никога да не лъжемъ, нито предъ другитѣ, нито толкозъ повече предъ себе си.

Да поставимъ дълга надъ всичко.

Никога къмъ никого да не бждемъ рѣзки. Да не се сърдимъ, да не отговаряме на грубоститѣ и обидитѣ.

Да бждемъ строги къмъ себе си, да не си позволяваме волности, да не се разпусщаме и да ограничаваме своитѣ нужди.

Много наивни нѣща се казаха още, за нѣкои, може би, смѣшни, но всичко казано бѣ искрено, топло и въодушевено.

Събранието се закри при общо възвишено настроение.

Смъртта на Иванъ Постниковъ

Събранията на младежъта ставаха редовно веднъжъ въ недѣлята. Всички, които вземаха участие въ тѣхъ, бѣха доволни:

— Просто живѣемъ съ тѣхъ, казваха тѣ. Даватъ храна на душата ни. Два три дена сме заети съ това, което е говорено, а следъ това пакъ се готвимъ за ново събрание.

Д-ръ Иванъ Василевъ предложи да се създаде малка младежка групичка, която да му бже въ помощъ при лѣкуване на болнитѣ.

— Само лѣкарствата не сж достатъчни, казваше той. Болнитѣ иматъ нужда отъ съчувствие дори повече, отколкото отъ лѣкарства. Трѣбва да се разбератъ не само физическитѣ имъ болки, но и душевнитѣ. Да имъ се помогне въ духовно отношение, това е велико дѣло. Не иска ли нѣкой да посещава болнитѣ заедно съ мене, въ качество на доброволни милосърдни братя, или сестри?

Доброволци се намѣриха. Докторътъ нарече тая група „Помощна ржка“.

Участието въ събранията на групата изобщо указа благотворно влияние на младежъта. Тѣй много и горещо се говорѣше на тия събрания все за хубави работи, че и самитѣ участници се чувствуваха задъл-

жени да се издигатъ сами духовно и да ставатъ по-добри.

Докторътъ предложи на о. Ивана да побеседватъ на съвмѣстно събрание върху *слабитѣ мѣста* на младежъта, както той се изрѣзи, за ония излишества и непристойни нѣща, които, за съжаление, сж тѣй свойствени на нашата младежъ и които, за срамъ на обществото, се смѣтатъ едва ли не за съвсемъ невинни и позволени

— Вие ще поговорите отъ религиозно нравствена страна, а азъ — отъ научно-медицинска, казваше докторътъ.

Младежъта се отзова на драго сърдце и на тия беседи. Образува се нова група. Нейнитѣ членове си даваха дума да пазятъ твърдо своята вътрешна чистота и при всѣки случай да съдействуватъ и на другитѣ въ това отношение

Всичко това бѣше ново и съвсемъ не чувано. На мнозина изглеждаше нѣкакъ странно, и предизвикваше критики и подозрения.

„Приятелитѣ“ на о. Ивана пакъ не закъснѣха да отидатъ при владиката :

— Съблазнь, свети владико, казваше Люторски. Самочинство. Вие запретихте лекциитѣ на курсоветѣ, но Постниковъ събира своитѣ слушателки и слушатели въ частни мѣста. И после, какви сжтия групи, които той създава? Все се дѣли, все се отчуждава. На сектанство избива, това се вижда!

Последва новъ разпитъ и нови предупреждения.

— Но, моля ви се, ваше високопреосвещенство, елате самъ нѣкога на нашитѣ събрания и самъ вижте, има ли нѣщо сектанско въ тѣхъ. Вие ще видите тамъ, какъ горятъ душитѣ на нашитѣ младежи и какъ ги увлича живата работа. Вашето дохождане тамъ би било голѣмо насърчение за насъ, а отъ друга страна, ще се запушатъ устата на тия, които сега злословятъ по адресъ на нашитѣ християнски младежки събрания.

Владиката просто се дръпна назадъ, толкозъ го порази предложението на Постниковъ.

— Азъ . . . При васъ? . . . Та ти съ всичкия ли си? Где имамъ азъ време! Имамъ толкозъ да пиша, да давамъ разпореждания, да правя отчети, доклади, а ти ме викашъ на събрания . . . Съвсемъ си полудѣлъ!

— Но живата християнска работа е по-важна отъ канцеларскитѣ преписки, ваше високопреосвещенство. Тамъ имате живи души, бждещитѣ строители на живота, а не бездушна канцеларщина. Отъ тия строители ще зависи, какъвъ ще бжде бждещия животъ на нашия народъ. Както ги подготвимъ, такива тѣ и ще бждатъ. Нашиятъ пастирски дългъ е да готвимъ младитѣ поколения за обществена работа и за християнски животъ. Не бива да оставяме младитѣ на съвсемъ чужди влияния, а ние да пишемъ писма въ канцеларитѣ. Канцеларщината е

мъртво дѣло, а Христосъ бѣ казалъ: оставете мъртвитѣ дѣла на мъртавецитѣ!...

— Какво говоришъ! викна владиката. Махвай се отъ главата ми! Нѣмамъ време да слушамъ твоитѣ глупости.

* * *

Още не забравено това обяснение съ владиката, нова беда сполетѣ о. Ивана. При него се яви единъ день студентъ едва ли не съ сълзи на очи. Той прекарваше въ града коледната ваканция и приближаваше време за завръщане въ университета. Студентътъ искаше съветъ и помощъ отъ о. Ивана.

Касаеше се за една объркана и въ сжщото време трогателна история. Преди три години тоя студентъ ходилъ на курортъ съ майка си въ Кримъ. Пжтували съ едно еврейско семейство, съ което се опознали добре. Евреитѣ имали дъщеря на около седемнадесетъ години. Пжтували заедно три денонощия и студентътъ почувствувалъ, че не е равнодушенъ къмъ еврейката.

На следната година дветѣ семейства пакъ се срещнали въ Кримъ и прекарвали цѣло лѣто заедно. Сега вече и момичето обикнало студента.

Младиятъ момъкъ поискалъ ржката на еврейката, но нейнитѣ родители не искали и да чуятъ.

— По-скоро ще я удушимъ съ собстве-

нитъ си ржце, отъ колкото да я дадемъ на християнинъ.

Събиратъ си багажа и си заминаватъ веднага нѣкжде въ Полша. Студентътъ пише на старитѣ, не му отговарятъ. Пише на момичето, пакъ не получава отговоръ, защото старитѣ хващатъ писмата и не ги даватъ на дъщеря си.. Не ѝ позволяватъ да пише и я следятъ на всѣка крачка.

Студентътъ отива лично. Не го приематъ. Отива съ майка си, пакъ сжщата история. Тогава момичето се решава да избѣга и отива при студента:

— Или съ тебе, или въ рѣката!

Студентътъ е самъ: майка му отсъствува отъ града. Скоро трѣбва да се връща въ университета. Не знае, какво да прави съ момичето. За зла участъ, то дошло и безъ никакви документи, нѣма паспортъ, пѣкъ и като еврейка не ѝ позволяватъ да остане въ района на града.

— Дайте ми съветъ, какво да правя! моли се младиятъ човѣкъ.

— А вие съ момичето какво мислите да правите? пита о. Иванъ.

— Да се покръсти и следъ това да се вѣнчеемъ.

— А иска ли тя да се кръсти и искрено ли е повѣрвала въ Христа?

— Да, въ това нѣма никакво съмнение: тя искаше да приеме християнството още въ гимназията.

— Тогава защо стоите? Богъ да ви благослови!

— Нѣмаме документи. Тя нѣма и паспортъ, а безъ него не искатъ да я кръстятъ. Казватъ: не може. Отъ мене пъкъ искатъ разрешение отъ началството за встъпване въ бракъ. Полицията, отъ друга страна, не позволява на момичето да остане по-нататкъ въ града, предписва веднага да си замине.

О. Иванъ, следъ като помисли, повика момичето при себе си, дълго разговаря съ него, увѣри се, че тя искрено и дълбоко вѣрва въ Христа, безъ формалности я кръсти, а следъ това ги и вѣнча.

Щастието на младитѣ нѣмаше граници. О. Иванъ имъ се радваше и мислѣше:

— И да пострадамъ за неспазване формалноститѣ, щастието на тия млади души струва повече. Нека ме накажатъ най-сетне, нека получа още едно мърнение.

Но работата не се размина само съ едно мърнение. Опасността бѣше голѣма. О. Иванъ бѣше заплашенъ съ сждъ и сл дствие за неспазване наредбитѣ на митрополията. Люторски и компанията му тържествуваха, готвѣха се да погубятъ окончателно о. Ивана.

— А това на какво прилича, ваше високпреосвещенство, възмущаваха се тѣ предъ владиката. Тоя човѣкъ нищо и никого не зачита. Не иска да знае нито за владика, нито за епархийски съветъ. Съвсемъ се е

забравилъ. Върши каквото му скимне . . .

Слабиятъ, довѣрчивиятъ архирей се много ядоса.

— Нагрѣхме го хубаво! самодоволно тържествуваше и се смѣше въ душата си Люторски. Подсилихме жаръта. Ще му стане много топло сега на Постниковъ.

* * *

Нова буря се изви надъ главата на о. Ивана. За нея се научи стариятъ Баулинъ, който веднага пристъгна въ града. Безъ да се отбива нѣкжде, той се яви направо при владиката.

— Ида при васъ, ваше високопреосвещенство, като самозванъ адвокатъ. Не ми се сърдете, а ми позволете да ви кажа нѣколко думи. Нещастие се е случило съ Иванъ Постниковъ, когото азъ отдавна познавамъ и обичамъ. . .

— Да, много своеволничи и самоуправничи той, прекъсна го владиката. Никого и нищо по-горе отъ себе си не признава.

— Простете, владико, но вие добре ли изучихте какъ стои работата?

— Имамъ ли азъ време всичко самъ да изучавамъ. Отрупанъ съмъ до гуша отъ книжа: разни преписки, доклади, отчети отъ епархийския съветъ, отъ синода. Чети, пиши по цѣли денонощия. Добре, че тукъ имамъ добъръ помощникъ като Люторски: той ме държи въ течение на всичко. Много старателенъ човѣкъ!

— Впрочемъ има старание и старание, забележи Баулинъ. Азъ бихъ ви препоръчалъ, владико, да вникнете самъ добре въ дѣлото. Защото, съгласете се, че случаятъ е особенъ и въпросътъ се касае до сждбата на единъ пастирь.

Баулинъ разказа цѣлата история съ студента, какъ е станало кръщението и вѣнчаването. Архиереятъ го изслуша съ голѣмо внимание, като че ли му разказваха нѣкой романъ по книга.

— Вижте какви работи ставали въ живота! казваше той отъ време на време. А пъкъ азъ тукъ нищо но зная. Седа между четиритѣ стени, отрупанъ отъ книжа и нищо отъ тѣхъ не виждамъ, не чувамъ.

— А азъ, ваше високопреосвещенство, ще ви кажа, простете за думата, плювнете вие на всички тия ваши книжа и се приближете къмъ живота. Сигуренъ съмъ, че и самъ се измжчвате въ тия ваши голѣми, но пусти и студени палати, гдето живѣете като сжщински затворникъ. Пъкъ и за дѣлото на живота вашето затворничество е вредно: нито животътъ васъ знае, тъй като на всичко вие сте принудени да гледате презъ очилата на разни Люторски, нито животътъ васъ чувствува. Издигната е нѣкаква книжна стена между васъ и вашето паство и, поради тая стена, хората знаятъ името ви само по вашитѣ канцеларски циркуляри. Много сте далечъ едни отъ други.

Никой не може да чуе вашия бащински архипастирски гласъ.

— Върно, че ми е мъчно тукъ. . . Самотенъ съмъ, замислено каза владиката. Понѣкога вечерно време просто ми става страхотно. Самъ самичъкъ като бухалъ.

— Ето на, видите ли, видите ли! подзе Баулинъ. Можете поне съ духовенството да се сближите. Можете да събирате при себе си, въ вашитѣ просторни палати, свещеницитѣ, както баща събира своитѣ деца или голѣмъ деятель събира своитѣ сътрудници. Защо свещеницитѣ да не се чувствуватъ у васъ като у дома си? И на тѣхъ би било весело и виѣ не бихте се чувствували самотенъ. Бихте могли въ всѣко време да ги поканите при себе си, не въ канцеларията само за канцеларски нѣкакви „дѣла“, а по тѣхното истинско пастирско дѣло, което е ваше дѣло, преди всичко, да поговорите съ тѣхъ по душа за устройството на живота по евангелски съгласно учението на Спасителя и за участието на пастиря въ това устройство. Колко ценна и насърчителна би била една ваша беседа съ свещеницитѣ при *чашка* чай, безъ никаки формалности, както бива между свои хора, между съработници на едно и сжщо дѣло.

Можете и самъ да ги посещавате приятелски, когато ви прилегне. Това и васъ ще въодушеви, ваше високопреосвещенство, и свещеницитѣ, толкозъ повече, ще издигне. Ще имъ даде крила, бодростъ и, главно,

самоуважение, като пастири, защото ще чувствуватъ, че тѣхниятъ архипастиръ е съ тѣхъ винаги и на всѣко мѣсто.

— Да, да, много сме далечъ ние едни отъ други, тѣжно клатѣше глава владиката. . . Нѣма между насъ духовна близость. . . Канцелария, секретарь, епархийски съветъ сж ни отдѣлили. . .

Добриятъ старецъ се разчувствува и всичко, което му тежеше на душата отъ дълги години, го изля сега предъ Баулина. И своитѣ нѣкогашни мечти, и мжкитѣ, и неуспѣхитѣ си, и завладяващата го вече хладина и равнодушие къмъ всичко и всички. . .

— Да, ние стоимъ на страна отъ живота, въздишаше още добриятъ старецъ и затова животътъ протича безъ насъ. Нито той ни знае, нито ние го знаемъ. Може да уподобя нашия случай на една голѣма, но забравена печка. Поставена е, но не отоплява, понеже не я палятъ.

— Тогава трѣбва да се запали, каза възбудено Баулинъ.

— Охъ, старъ съмъ вече за това. Трѣбва младитѣ да се зоватъ „да запалятъ печката“. Ще чакаме да видимъ какво ще направи младото пастирство. Да го вразуми Христосъ и да го подкрепи!

— Аминъ, свети владико, аминъ! Нека така да бжде, аминъ! въодушевено каза Баулинъ.

Двамата старци сърдечно се прекръстиха.

* * *

Следъ малко мълчание Баулинъ се върна къмъ о. Ивана.

— Тъй че, свети владико, какво мислите за Постниковъ.

Смегченъ отъ станалия разговоръ, владиката вече не бѣ така сърдитъ:

— Какво да ви кажа! Той е работникъ добъръ и усърденъ, само че много си позволява. Произволничи. Ето сега, напри- мѣръ, биваше ли да кръщава безъ паспортъ и безъ никакви формалности. Нима е възможно това?

— А защо да не е възможно, възрази Баулинъ и мило се усмихна. Помните, въ книгата „Деяния на светитѣ апостоли“ се разказва какъ апостолъ Филипъ, следъ къса беседа съ етиопина по пжтя, веднага го кръстилъ още на самото мѣсто. Сигурно той не ще да е искалъ паспортъ отъ кръщаваня. Тукъ душата трѣбва да се пита, а душата на горкото момиче била готова за Христа, чакала го, както чака невѣста жениха си.

— Следъ това, и разрешение отъ началството си студентътъ нѣмалъ, за да встѣпи въ бракъ, каза съвсемъ кротко и съ тихъ гласъ владиката.

— Ехъ голѣмо чудо, че нѣмалъ разрешение отъ началството. Това разрешение е съвсемъ пуста формалность, ваше високопреосвещенство. А кжде трѣбваше той да

остави момичето? Бѣше ли нѣкой се погрижилъ за това? Имаше ли нѣкакво разрешение отъ началството? А ако младитѣ бѣха встѣпили въ браченъ животъ безъ никакво вѣнчаване — това по-добре ли щѣше да бжде? За това нѣкой далъ ли е разрешение? Нима за такива пусти формалности биваше да се погуби щастието на две млади, любящи се души? И сега бива ли да вреди на работата на усърдния и сърдеченъ пастиръ, да се угорчава живота му? Самъ размислете и кажете, справедливо ли е това?

— Всичко това е така! . . . Вѣрно, казвашъ! все повече и повече, замисленъ, се съгласяваше владиката. . . . Едно е само лошо: ще почнатъ запитвания, ще се завържатъ пакъ преписки — какъ, защо, на какво основание? Единъ само Сичевъ, който ни обикаля, колко струва? Веднага ще рапортира. Пакъ преписка. А пѣкъ азъ се боя и бѣгамъ отъ тия пусти преписки и отъ чиновницитѣ като отъ огънь.

— Пѣдете ги, ваше високопреосвещенство! Бойте се отъ тѣхъ само въ случай, че съвсемъ ви се качатъ на главата и ви измѣстятъ въ службата ви. Отъ това се бойте, а не отъ туй, че щѣли да рапортуватъ. Страшно е, владико свети, ако светото мѣсто се вземе отъ бездушни и безбожни бюрократи — книжници и фарисеи. Христосъ Спасителъ изгонилъ търговцитѣ отъ Храма. Още по-голѣмо опустошение на „храма“ на светинитѣ на пастирството е,

ако тукъ, на мѣстото на търговцитѣ навлѣзе канцеларщината и бюрокрацията. Гонете далечъ отъ пастирското дѣло и Сичева и сичевщината и всичко, което я присажда въ църквата Христова. Вие, владико, сте приемникъ на апостолитѣ, вие сте духовенъ баща на паството, пасете го, прочее, ржководете го съ пастирски духъ и съ Божи, а не съ канцеларски безбоженъ, духъ. Съ Сичевския бюрократизъмъ и вие и ние не трѣбва да имаме нѣщо общо.

— Охъ, мили мой, отъ преписки се боя, ви казвамъ. Уморенъ съмъ отъ тѣхъ, въздъхна тежко добриятъ старецъ.

После хвана Баулина за ржката, притегли го къмъ себе си и го цѣлуна по челото.

— Много ти благодаря, братко! Доволенъ съмъ отъ твоята днешна беседа: тя ме освежи съвсемъ. Рѣдко дохождатъ при мене за разговоръ по сърдце. Все официалности и официалности. Благодаря ти. А о. Ивана успокойте и му кажете, че по дѣлото срещу него, за кръщението безъ паспортъ и вѣнчаването безъ разрешение отъ началството, още днесъ ще поставя резолюция: „Споредъ нуждата и законътъ се прилага“.

* * *

Баулинъ излѣзе радостенъ отъ митрополията и отиде при о. Ивана:

— Слава Богу, всичко се свърши благополучно. Бурята мина.

— Да ви кажа ли? продължи Баулинъ

следъ като разказа подробно за посещението си у владиката и за разговора си съ него, нашиятъ владика не е лошъ човѣкъ, но е слабодушенъ и боязливъ. Вие не му се сърдете, че често ви мѣмри. Той самъ нищо не знае. Каквото му кажатъ, това е. А рапортуватъ му все Люторски и разни Сичевци. Той може би и самъ не ги обича, но се бои. Защото, нали знаете, тѣзи хора не се церемонятъ и никому не прощаватъ. Нѣматъ срамъ, нѣматъ грѣхъ. Малко щомъ не е по угодата имъ, веднага рапортъ до висшето началство. Старецътъ затова и бѣга отъ всичко ново, да нѣма нови главоболия. А по душа той е добъръ човѣлъ. Слабъ е само, че се подава на всѣкакви внушения и влияния.

— Но какво да правя? Нима да сгърна ржце? Нали пастирското дѣло е живо дѣло и не бива да се оставя въ застой?

— Пъкъ вие си гледайте пастирското дѣло. Сичевци своето, а вие своето. Помнете думитѣ на евангелието: „свѣтлината и въ тъмно свѣти, и тъмнината не я надвива“.

* * *

О. Иванъ се успокои. Неприятелитѣ му, обаче, не спираха. Въ списанието, редактирано отъ Курски, нѣкогашенъ съученикъ на Постниковъ, се яви статия подъ заглавие: „Подозрителенъ зовъ“.

Статията бѣ написана бойко и хапливо. Име не се споменуваше никакво, но съв-

семъ бѣ прозрачно, кого иматъ предъ видъ, като говорятъ за „вълкъ въ овча кожа“.

— Раздава се високо евангелски зовъ, казваше се въ статията. Много се говори за евангелието на нашия Господъ и Спасителъ. На пръвъ погледъ, какво по добро отъ това? Но, пита се, за кое евангелие ни се говори, какво разбиране на евангелието ни се предлага? Защото и сектантитѣ все за евангелието ни говорятъ.

Статията свършваше съ предупреждение: Внимание! „*Caveant consules!*“

О. Иванъ си наложи мълчание. На печатнитѣ задѣвки не отговаряше, Само при една лична среща съ Курски, когато последниятъ го попита: „Сърдишъ ли ми се“, му отговори: „Не ви се сърдя, само че съмъ престаналъ да ви уважавамъ. Помислете, какъ си служите вие съ дадения ви Божи даръ, за какво употребявате своитѣ способности! Вие сте за окайване хора,“ каза о. Иванъ и го отмина.

* * *

Нужно е, впрочемъ, да се забележи, че една частъ отъ градското духнвенство изказа своето съчувствие на о. Ивана.

— Всичко е възможно на тоя свѣтъ, мили приятелю, успяваше о. Ивана единъ престарѣлъ протоиерей. Твоятъ молитвенъ покровителъ, светиятъ отецъ на църквата, Иванъ Златоустъ колко повече е страдалъ отъ тебе. Ти трѣбва, не да роптаешъ, а да

благодаришъ на Бога, че толкозъ леко изпитание ти е пратено въ живота. Пжтьтъ Христовъ е пжть — кръсть. Искашъ ли да служишъ за тържеството на Царството Божие, трѣбва да търпишъ унижения. Нашиятъ Пастироначалникъ е търпѣль. Неговото свѣтло възкресение е предшествувано отъ Голгота. А ти си далечъ отъ Голгота.

Особено насърчително бѣ за о. Ивана едно писмо. Непознатъ му пишеше: „Християнската сила е въ кръстната жертва. Не се бойте отъ жертвата. Това, което търпите, още не е жертва. До мъченическия вѣнецъ сте далечъ. *Той трѣбва да бжде заслуженъ*. Когато се удостоите, тогазъ ще го получите. Моля Бога, да ви се даде тоя вѣнецъ“.

Следъ това писмо отъ душата на о. Ивана, като прахъ отъ подухване на вѣтъръ, изчезнаха всички горчевини и скърби. Той се молѣше съ любовъ за своитѣ врагове:

— Боже, благодаря ти! Благодаря ти за всичко! За всичко! А най-много ти благодаря за радостта и сладостта отъ горчевинитѣ! Въздай, Господи, радостъ на ония, които ми причиняватъ зло, обръщано отъ тебе въ добро за мене.

* * *

Винаги следъ подобни „истории“, на о. Ивана ставаше особено мило и близко всѣко страдание, всѣко несправедливо го-

нение, който и да бѣше гонениятъ, безъ разлика на вѣра и народност. Въ време на несправедливи гонения и на страдания изобщо той самъ страдаше и не можеше да стои спокоенъ. На тая почва се и завърза друга „история“.

Въ срѣдата на великия постъ се изгуби въ крайнинитѣ на града невръстно момче. Веднага се прѣска мѣла: „евреитѣ го заклали за своята пасха“. Почватъ приказки и критики. Следъ два три дена намиратъ изгубеното дете убито въ гората и тѣлото му намущкано на много мѣста.

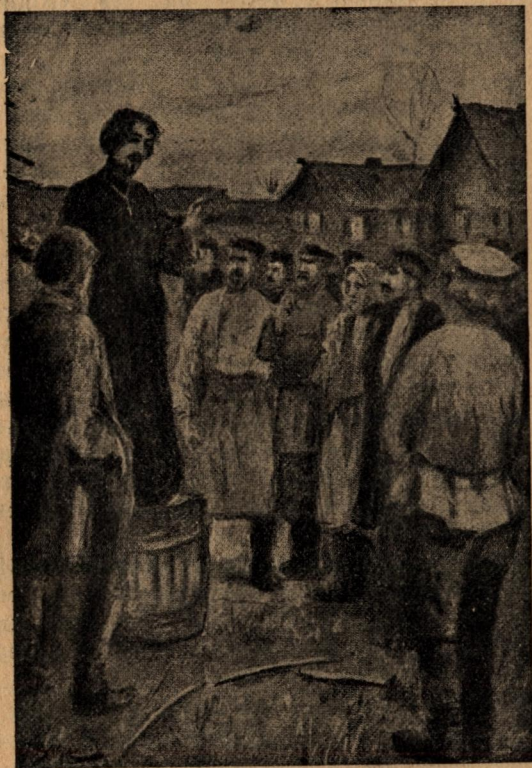
— Крѣвта му взели чифутитѣ. Смъртъ за тия убийци! носѣше се отъ уста на уста.

Бѣше благовѣщение. О. Иванъ на четири мѣста въ тоя день държа беседи по случай грозното обвинение срещу евреитѣ. Той ди-гаше трибуна и на улицата посрѣдъ тѣлпата и тукъ пакъ казваше:

— Не вѣрвайте на глупавата мѣла, православни! Това не е вѣрно. Евреитѣ нѣматъ таково учение да употребяватъ християнска или друга нѣкаква крѣв. Това е груба клевета. Така нѣкога езичниците обвинявали насъ, християнитѣ, че приемъ човѣшка крѣв защото се заблуждавали и неразбирали нашето причастие съ тѣлото и крѣвта Христови. А у евреитѣ и това нѣма. Злощастниятъ еврейски народъ и така има, като всѣки народъ, много свои грѣхове. Защо още да се клевети?

— А тѣлото? Защо е дупчено? Отъ

где сж ранилѣ по него? питаха изъ тълпата.
— Може би, нарочно да е дупчено от-

после, казваше о. Иванъ. Нали знаете, случ-
ва се, извършатъ убийство, а слепо запа-

лять кжщата, за да прикриятъ престѣпленieto. А има случаи, когато слугитѣ пуснатъ крадцитѣ, а после на тия сжщитѣ слуги завържатъ ржцетѣ, краката и очитѣ, та да нѣма на тѣхъ подозрение.

Сжщото излиза и съ убитото дете. Отъ следствието се установява, че детето било убито отъ далечни роднини, които искали да заграбятъ голѣмото му наследство. А после убийцитѣ надупчили тѣлото, за да хвърлятъ вината на еврейтѣ.

Тълпата постепенно се успокояваше и уталожваше. Въ всѣки случай готвениятъ погромъ на еврейтѣ се избѣгна. Бурята, която се надигаше надъ еврейтѣ, се разнесе. Но като мина за еврейтѣ, тя се разрази надъ главата на самия о. Иванъ. На нѣкои църковни голѣмци не се хареса застѣпничеството на о. Ивана за еврейтѣ и единъ отъ тѣхъ избърза да отиде при владиката.

— Чухте ли, ваше високопреосвещенство? Четохте ли?

— За какво? стресна се владиката. Нѣмамъ време азъ, кога да чета: удавенъ съмъ въ канцеларски преписки. Пишешъ, пишешъ. . . Просто нещастие. Нищо не знаемъ какво става въ живота. Какво се е случило?

„Църковната“ персона разказа всичко и въ заключение каза:

— Не прилича за единъ руски свещеникъ, да се свързва съ чифутитѣ, да ги защитава.

— Пакъ ли тоя Постниковъ! хвана се за главата владиката. Вѣчни разправии съ него. И така не мога да се справя съ канцеларската си работа, а той, отгоре на всичко, главоболия ми създава. . .

Повикаха о. Ивана бързо при архиерея.

— Е, какво? Слава ли търсишъ между еврейтъ? Пакъ ли глупости вършишъ? Тукъ какво ли не разказватъ за тебе. Не можешъ да стоишъ мирно. . . Все искашъ да шумишъ! . . .

— Позволете. . .

— Никакво позволете, а мълчи! . . .

Постниковъ настоятелно, обаче, поиска да се обясни:

— Сждятъ, владико, единъ закоравѣлъ престжлникъ. Избилъ цѣло семейство: стария дѣдо, майка, баща, три братя като спятъ на леглото си, и бебето въ люлката и него не съжалилъ. Хваналъ го за краката и му прѣсналъ главата въ стената. Въ сжда прокурорътъ го обвинява, свидетелитѣ сж противъ него и все пакъ обвиняемиятъ не е оставенъ самъ. Той има защитникъ. Защитникътъ не оправдава престжплението, не прави пролѣтата кръвъ бѣла, но се старае да представи всичко, което смекчава ужаса на престжплението на закоравѣлия и безсърдеченъ убиецъ.

Друго още по-голѣмо престжпление. Баща звѣръ опозорилъ родната си дъщеря — малолѣтно момиче. Крайна мерзостъ. И тукъ човѣшката правда допуща защита. Ако

никой не се яви, да го защити, сждътъ служебно назначава защитникъ.

А какъ е съ евреитѣ? Тукъ на подсждимата скамейка е изправенъ, не единъ човѣкъ, а цѣло племе, безъ никакво изключение. Прокуроритѣ имъ сж хиляди. Евреитѣ не сж безъ грѣхове. Но, отгоре на всичко, се и клеветятъ жестоко. Нима правдата Божия не позволява на мене, единъ християнски свещеникъ, да се явя като защитникъ? Азъ даже мисля, че това е и доброто, че единъ русинъ, християнинъ и свещеникъ именно се и застѣпва за невинно обвиненитѣ и оклеветенитѣ, макаръ тѣ и да сж евреи по кръвь и иудеи по вѣра. Нима, владико, на васъ би било приятно, щото вашитѣ свещеници да гледатъ, какъ се избиватъ невинни хора и да мълчатъ, а евреитѣ да се защищаватъ отъ протестантския пастирь, или отъ католишкия патеръ?

Стариятъ архиерей внимателно слушаше и, когато о. Иванъ свърши, каза:

— Да, така е! . . . Вѣрно е това, което казвашъ. Не помислихъ азъ по-рано. Нѣма кога да мисля за такива работи. Повикахъ те, защото има оплаквания противъ тебе. Иди си сбогомъ. Богъ да те благослови!

* * *

Времето на о. Ивана минаваше все въ тревоги и борби, затова и нервитѣ му предвременно почнаха да отслабватъ и сърдцето му вече даваше да се чувствува. При-

ятелитѣ му често се вглеждаха въ неговото блѣдно лице и клатѣха глава.

Мина още една година. Приближаваше великденъ. Годината бѣше тежка. Реколта слаба. Търговия замрѣла. Хиляди души отъ работния свѣтъ гладуваха, а на другия брѣгъ на рѣката Волга единъ цѣлъ градъ измираще отъ тифусъ и цинга. Децата особено мрѣха като мухи.

Бѣше Благовещение. О. Иванъ държа въ катедралната църква своята редовна проповѣдь. Неговото слово развълнува присѣтстващитѣ. Той каза:

— Благовещение! Ангелъ Господенъ носи радостна вестъ: отъ небето слиза и се въплощава на земята новъ животъ. Каква вестъ ние носимъ на живота? Събрали сме се днесъ тукъ, говоримъ за Бога, за неговата света правда, за Христовата любовъ, а какъ се отразява всичко това въ живота? Има ли то нѣкакво влияние на нашитѣ взаимни човѣшки отношения? Ще се разотидемъ и днесъ отъ тукъ, ще седнемъ на празнично приготвената ни трапеза, ще ядемъ, ще пиемъ и ще се радваме, защото блага вестъ е донесена на земята. Но тамъ, задъ Волга и празникътъ не е празникъ. Тамъ, до огнището умира беденъ старецъ, въ люлката гасне току що запалената жива Божа свѣщъ. А сами хората съ нищо и никакъ не могатъ да си помогнатъ. Работнишкитѣ семейства, самитѣ работници, всички сж подпухнали отъ гладъ. Да се по-

грижимъ, да изпратимъ хлѣбъ на тия нещастни хора, наши братя, да имъ занесемъ радостната вестъ за възврѣщането имъ къмъ животъ! . . .

Веднага се поднесе дискосъ. Пусна се подписка и въ единъ день се събраха повече отъ хиляда рубли. Носѣха на о. Ивана пари и въ кжщата му. Пращаха всѣкакви нѣща за гладуващитѣ, пращаха часовници, прѣстени, гривни:

— Продайте ги и паритѣ дайте на гладнитѣ!

Дойдоха и стари баби, бедни шивачки. Носятъ 9 рубли и 37 копейки и се извинаятъ:

— Прости ни, отче. Малка е нашата печалба. Цѣла недѣля не сме пили чай, отдѣляли сме за гладнитѣ. Прости ни, че не можемъ повече да дадемъ.

На самата свѣтла великденска утринна жената на губернатора изпрати 500 рубли съ бележка:

— Христосъ Воскресе! Предайте моята скромна лепта на гладнитѣ, щото и тѣ да могатъ да кажатъ: „наистина воскресе“.

Събраха се петъ хиляди рубли. О. Иванъ реши за Великдень самъ да ги отнесе и раздаде на гладуващитѣ. Но той трѣбваше да вземе позволение отъ владиката и се яви при него:

— Благословете, владико, да ги отнеса! Люторски, обаче, бѣше успѣлъ вече да донесе за събирането на доброволнитѣ по-

мощи и срещата бѣше много недружелюбна:

— Все слава търсишъ! Малко ли ми бѣха тия главоболия отъ тебе. Пакъ ново нѣщо си намислилъ! . . . Не мога вече да те търпя. . .

О. Иванъ нервно потрепера. Стана веднага съ думитѣ: „идѣхъ при васъ съ скжлоценно цвѣте на душата си, а вие взехте това цвѣте и го стжпкахте въ краката си. Нека Богъ да ви е сждия!“ и тръгна къмъ вратата.

Владиката се смегчи:

— Почакай, кжде отивашъ? Ти винаги си билъ спривавъ. Трѣбва всичко да се обмисли, та дѣлото да бжде благополучно. Разкажи ми подробно, какъ е работата.

О. Иванъ разказа. Владиката клатѣше глава.

— Нима такова бедствие! Господи, какво голѣмо нещастие за толкозъ хора! Не съмъ челъ нищо, ти знаешъ. Нѣмамъ време. Канцеларията ме е погълнала цѣлъ. Хайде върви, сбогомъ! . . . Почакай малко! . . .

Владиката отвори едно чекмедже отъ писалището си и извади една хилядарка:

— Вземи и това. Не казвай само отъ кого сж.

О. Иванъ замина. По пжтя не се чувствуваше добре, а следъ завръщането си легна съвсемъ боленъ. Докторитѣ констатираха тифусъ съ осложнения отъ невралгически характеръ.

— Слабо сърдце! загадъчно забелязваха
тѣ и въздишаха.

* * *

Болестъта се усилваше. Огънятъ изтощаваше болния. Дене още се търпеше, но привечеръ болкитѣ въ лѣвия му особено кракъ ставаха нетърпими. Болниятъ не можеше, нито да лежи, нито да седи и викаше отъ страшни болки.

Въ такива минути при него дохождаше малкиятъ му синъ и питаше:

— Тате, много ли те боли? Азъ ще се помоля на Бога, щото той да ти вземе болкитѣ.

И детето се молеше съ гласъ:

— Господи, вземи болкитѣ отъ татко. Мене ми е жално за татко. Съжали ни Гос-

поди. Не, ти направи тѣй, както знаешъ, че е по-добре. Татко ни учеше да се молимъ: „Да бжде твоята воля!“

Силитѣ оставяха о. Ивана. Той поиска да се причасти. Предъ изповѣдъта той повика малкия си синъ и почти шелнишкомъ му каза:

— Застани, мое момче на коленѣ. Помоли се пакъ, Господъ да успокои болкитѣ ми. . . Помоли се още, щото Господъ да ми прости, да ми прости за ония, които съмъ угорчилъ въ живота.

После си пое дѣха и добави:

— Най-много за ония, които на мене сж направили зло. На всички ни Господъ да прости. . . А когато порастнешъ голѣмъ, гледай никому да не струвашъ зло. Обичай всички, за всички се моли. . . За всичко благодари на Бога.

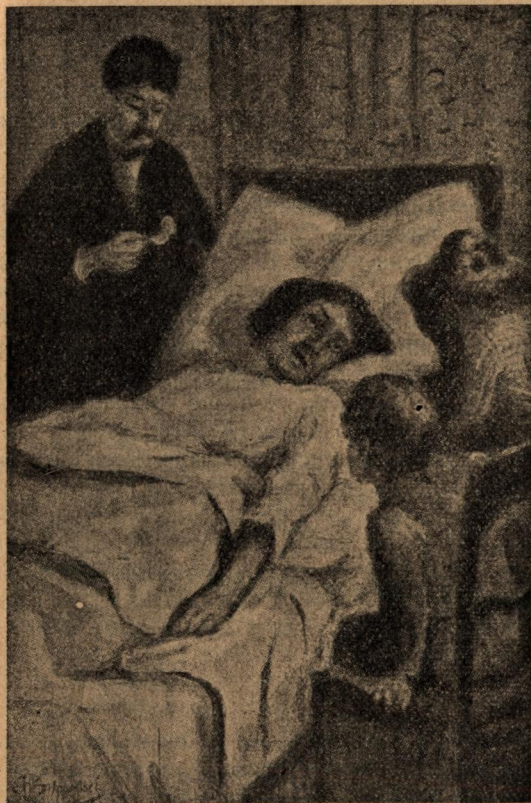
— Слава на Бога за всичко, прошепна той съвсемъ тихо, като си сложи главата на възглавницата.

Къмъ вечеръта о. Иванъ изгуби съзнание и почна да бълнува. Въ бълнуването си все Ивана Златоуста споменуваше, неговата смъртъ и неговитѣ последни думи:

— Слава Богу за всичко! . . . Докса то Тео. . . Докса. . . Кукузъ. . . Докса про пантонъ. . . Докса то Тео пантонъ енека. . . Хризостомъ. . . За всичко. . . За всичко слава на Бога!

Следъ два дена рано сутринъта той из-

дъхна. Бѣше празникъ — Възнесение. Камбаната удари за църква.

— Замина си! Изпѣ се неговата пѣсенъ,

каза докторътъ, стариятъ приятель на о. Ивана, и отъ сърдце заплака.

* * *

На погребението се събра голѣмо множество народъ. Дойде и бившиятъ инспекторъ на покойния, о. Алексей Кроповницки. Сега той бѣше вече ректоръ. Въ речъта си надъ гроба, между друго, той каза :

— Драги Мечтателю, ти падна изморенъ срѣдъ браздата. Спи съ миръ. Ние ще вземемъ Божия плугъ отъ твоитѣ рѣце и ще продължимъ браздата по нататъкъ, до края на нивата. А сетне ще дойде време, може би, то вече е съвсемъ близко, когато твоитѣ трудове нѣма да се смѣтатъ като трудове на единъ мечтателъ, а ще станатъ общо, живо пастирско дѣло. А сега, зарадъ твоитѣ хубави начинания, зарадъ твоитѣ свѣтли мечти, плодъ на една истинска свѣтла и чиста християнска душа, за грижитѣ ти и жертвитѣ ти въ името на свѣтлата радостъ на другитѣ, приеми нашата молитва. Нека Господъ да те успокои на небето и те всели въ своитѣ свѣтли чертози. Вѣченъ покой и вѣчна ти паметъ !

* * *

Къмъ края на лѣтото, благодарение ходатайството на Баулинъ, вдовицата на о. Ивана получи учителско мѣсто въ село. За нея бѣше тежко да остане въ града, гдето умре милиятъ ѝ Мечтателъ и тя, съ облек-

чение се отпави за село, гдето бѣ почнала съ мжжа си своя трудовъ подвигъ.

На заминаване тя се отби на гробищата, отслужи панихида надъ скжлия за нея гробъ.

— Ваню мили, благослови ме, благослови ме за новата работа! Благослови нашия синъ, да израстне и той, като тебе мечтателъ, плачеше надъ гроба.

Отъ гробищата вдовицата си замина дълбоко замислена и тжжна.

Въ последнитѣ нѣколко дни постоянно валѣха дъждове. Небето бѣше мрачно. Въздухътъ бѣше тжженъ. Вдовицата прекарваше презъ ума си речъта на Кроповницки и си мислѣше:

Да животътъ е като голѣмъ корабъ, ту свободно плува, ту нѣкжде затъне. Нуженъ става ремаркеръ. И често не може да се изтегли наведнѣжъ. Едно вѣже се скжса, после второ, трето. Но ще го изтегли четвъртото. Не сж били безцелни и скжсанитѣ вѣжета. Тѣ не оставятъ парахода, да се задрѣсти съвсемъ, понеже го разклащатъ. Тѣ изслужватъ своята служба.

Показа се слънцето. Момчето се зарадва и викна:

— Мамо, мамо, вижъ слънчице! Показа се! По свѣтло стана! Дано по-скоро съвсемъ се разясни!

Вдовицата погледна съ любовъ веселото, оживено отъ слънцето, лице на своето дете

и, като да продължи мислитѣ си съ гласъ,
увѣрено каза :

— Да, мой бждащъ мечтателю, по-свѣтло
е. Богъ ще даде, щото скоро и съвсемъ ще
се разясни.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е на „МЕЧТАНИЯ и ЖИВОТЪ“

I часть — „ВЪ УЧИЛИЩЕ.“

	Стр.
Предговоръ	3
Първа тревога	4
Семинарски животъ	31
Нови мисли	44
Кърмачка	69
Навуходоносоръ	91
Нова смѣна	100
Въ богословието	117
Будилникъ	140

II часть — „НА СЛУЖБА.“

Свещеникъ въ село	5
Проповѣдь и беседи	16
Посещения	23
Отъ село на село	38
Организиране на енорията	53
Въ града	79
Между интелигенцията	99
При работниците и бездомниците	113

III часть — „СЖДБАТА НА ИДЕАЛИСТА.“

Бележка отъ преводача	3
Никодимъ	5
Приятели и врагове	28
Тревоженъ день	57
Две събрания	96
Между младежъта	122
Смъртъта на Ив. Постниковъ	158

Книги за България

Всички издадени до сега книги отъ Григорий Петровъ сж преведени отъ ръкописа на автора. Тѣ всички сж нови и иматъ интересъ за насъ. Но следнитѣ книги сж писани специално за България: 1. Въ страната на бѣлитѣ лилии. 2. Русия и България. 3. Смисълъ и ценностъ на живота. 4. Къмъ българската младежъ. 5. Великитѣ хора. 6. Забравени жертви и 7. Лудъ професоръ.

*

Всички книги на Григорий Петровъ сж препоръчани отъ министерството на народното просвѣщение на нѣколко пжти. Особено впечатление направи окръжното на вътрешното министерство № 3788 за тия книги. Тамъ, между друго, е казано:

„Всички книги на Гр. Петровъ сж писани за човѣка и човѣщината на земята. Каквато тема и да развиватъ — литературна художествена, философска или обществена — все човѣкъ и човѣщината стоятъ на първо мѣсто. Всичко е за човѣка — и хубоститѣ на свѣта и богатствата за земята и дароветѣ на природата.

Въ книгитѣ на Гр. Петровъ човѣкъ чете за себе си, познава цената си. Основната мисълъ въ тѣхъ е: животътъ да се преобрази и преустрои така, че въ него да има пълна и съвършена хармония. Да бжде той радостенъ, ща-

стливъ, слънчево-свѣтълъ, не за една класа или партия, не за единъ народъ, или за една раса, а за цѣлото човѣчество, за човѣка—братъ изобщо.

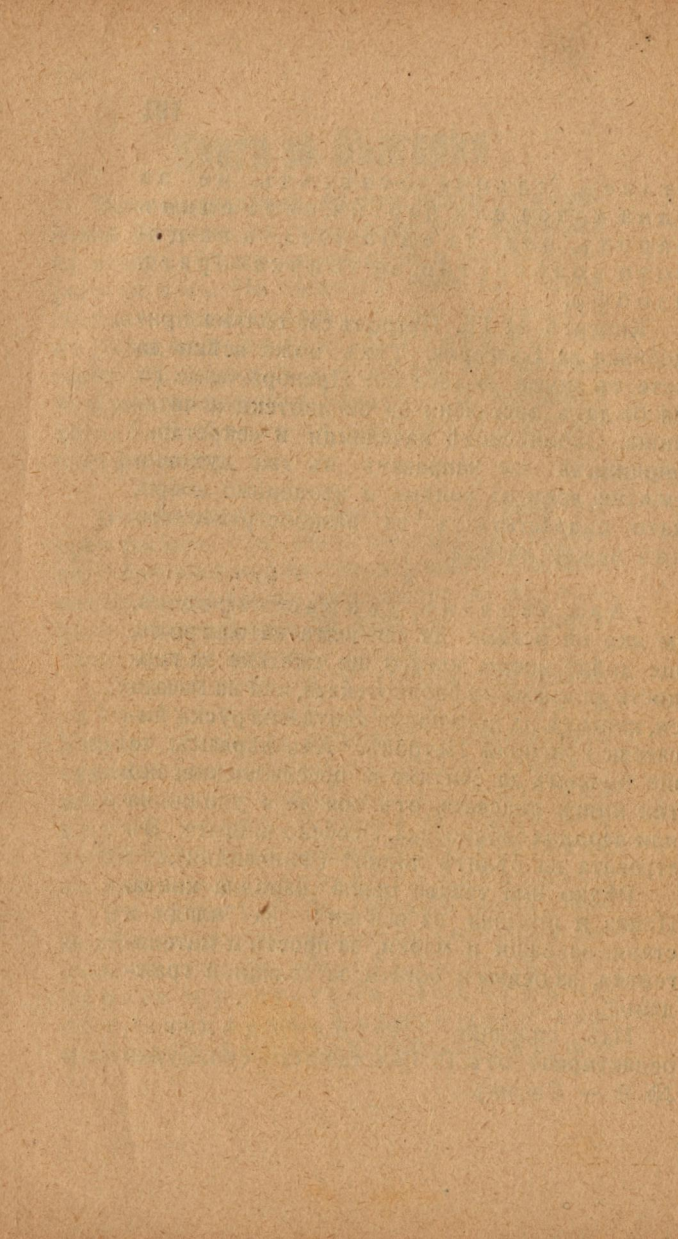
Книгитѣ на Гр. Петровъ сж голѣма придобивка за България. Тѣхъ може всѣки да чете съ полза за себе си. Препоръчваме ги да бждатъ доставени за библиотеки и читалища. Околийскитѣ началници и секретарь-бирницитѣ ще направятъ въ тия духовно смѣтни времена голѣмо и неоченимо добро, като съдействуватъ за разпространението имъ между народа.“

*

„Азъ вѣрвамъ, твѣрдо вѣрвамъ, че ако не искаме да загинемъ като народъ, ще дойде време, когато ще смѣтаме за гордостъ да имаме въ библиотеката, или на масата си, книгитѣ на починалия неотдавна руски писателъ Григорий Петровъ. Азъ вѣрвамъ, че ще почнемъ да считаме за престѣпление, ако тия книги липсватъ отъ коя да е училищна или народна библиотека. Особено книгата „Въ страната на бѣлитѣ лилии“ (Финландия).

Рѣдко има такава ценна народна книга. Ценна и полезна за всички: за млади и стари, за бащи и майки, за прости и интеллигентни, за бедни и богати, за селяни и граждани.“

Изъ списание „Народна цѣлина“, редактирано отъ Г. Балтаджиевъ (ул. Гурко № 9 — София).

КНИГИ ОТЪ ГРИГОРИЙ ПЕТРОВЪ :

1. Изкуство и животъ — 5 издание	40
2. Въ страната на бѣлитѣ лилии — 9 изд.	25
3. Смисль и ценностъ на живота — 5 изд.	10
4. Павелъ Берсье — 5 издание	7
5. Лудъ професоръ — 5 издание	7
6. Пророкъ на болшевизма — 4 издание.	7
7. Великитѣ хора — 5 издание.	5
8. Философия на труда — 5 издание	15
9. Женскиятъ въпросъ — 5 издание	15
10. Къмъ българската младежъ — 9 изд.	5
11. Гениаленъ романъ — 4 издание	5
12. Сократъ и ние — 4 издание.	6
13. Черниятъ Моисей — 4 издание	7
14. Назначението на човѣка — 3 издание.	5
15. Русия и България — 3 издание	10
16. Религия и животъ — 3 издание	25
17. Максимъ Горки — 3 издание	5
18. Политика и религия — 3 издание	5
19. Книга за Григорий Петровъ	10
20. Евангелие и животъ — 3 издание	25
21. Училище и животъ — 3 издание	25
22. Божи работници — 3 издание	7
23. Вълхви отъ изтокъ — 2 издание	8
24. Художникъ Енрико — 2 издание	10
25. Хораций Манъ — 2 издание	7
26. Война и Миръ — 3 издание	10
27. Градове и хора — 2 издание	20
28. Забравени жертви — 2 издание	5
29. Мораленъ минимумъ — 2 издание	5
30. По стѣпките на Христа — 3 издание	35
31. За работницитѣ — 2 издание	8
32. Работилници на духъ — 2 издание	10
33. Литература и животъ	25
34. Слънчеви хора — 1 издание	5
35. Живиятъ радий — 1 издание	7
36. Мечтания и животъ — I часть	20
37. Свѣтла радостъ. Къмъ студентитѣ	5
38. Мечтания и животъ, II часть	20
39. Мечтания и животъ, III часть	25

Следватъ нови книги.

Всички книги на Григорий Петровъ сж препоръчани отъ Министерството на Нар. Просвѣщение съ окръжно писмо № 23163 отъ 5.XI. 1926 год. и отъ другитѣ министерства.

Доставятъ се чрезъ Д. Божковъ, ул. Раковски № 160 — София.